

B. MORFOLOGIA

Substantivul.

§ 68. Toate substantivele din dialectul meglentin se împart în următoarele trei clase, după gen și formarea pluralului:

A. Masculine:

1.	Singular în	cons.	cu plur.	în	i	absorbit.
2.	»	»	u	»	»	i menținut.
3.	»	»	e	»	»	i absorbit.
4.	»	»	i	»	»	i păstrat
5.	»	»	ă	»	»	i
6.	»	»	i(a)	»	»	az

B. Feminine:

1.	Singular în	ă	cu plur.	în	e(i)	
2.	»	»	ă	»	»	ă(e)
3.	»	»	ă	»	»	i
4.	»	»	á	»	»	le(li)
5.	»	»	ă	»	»	ur
6.	»	»	e	»	»	i

C. Ambigene:

1.	Singular în	cons.	cu plur.	în	ur	
2.	»	»	u	»	»	ur
3.	»	»	i(<e)	»	»	ur
4.	»	»	cons.	»	»	i(<e)

§ 69. A. *Masculine*. În grupa 1 intră foarte multe cuvinte de origine latină: *ăm-pirăt* 6/10, *bărbat* 19/3, *birbec* 1/37 (și *birbeați* 1/39), *caț.* 12/25, *corb* 2/74, *crief* 1/80, *drac* 2/9, *fag* 12/2, *fur* 18/68, *ieđ* 19/35, *il'* 12/58, *lup* 1/72, *mes* 4/81, *pin* 1/75, *pul'* 17/32, *puric* 3/67, *săcul'*, *șoaric* 3/70, *văltur* 4/49, *zimir* 19/81 etc., etc. Tot așa de multe cuvinte de origine slavă: *dead* 4/56, *dovnic* 9/54, *hgiupe* 10/4, *jar* 15/7, *iunac* 26/68, *pădar* 2/93, *ubraz* 7/34, *zlătar* 11/65, etc., etc. Câteva cuvinte turcești: *ascher* 8/50, *birber* 1/38, *chirchez* 14/16, *chitip* 13/15, *rap* 10/74, etc. Și mai puține de origine greacă: *argat* 7/41, *anghiăl* 1/62 (*anghil* 11/71), *cumat* 7/41; *dascăl* 1/III, *primătar* 9/71, etc. De altă origine: *moș* 26/64, *moņz* (< ?) 5/28, *stăpon* (< ?) 6/12, etc.

Tot în această clasă intră și toate substantivele terminate în sufixele: *-ac*, *-atș*, *-ar*, *-atic*, *-el* (-oș), *-eș*.

Dintre acestea, cele terminate în r rămân la plur. neschimbate, din cauza căderii lui *z*, potrivit cu cele spuse la § 34. Astfel avem: *fur* -pl. *fur* 2/45, *fițșor* pl. *fițșor* 2/64, *măgar* pl. *măgar* 1/60, *picurar* pl. *picurar* 1/3, *vumpir* pl. *vumpir* 4/55, *zăgar* pl. *zăgar* 33/39. La fel fac și cele terminate în *-ar* și *-tor*: *cărbunar* pl. *cărbunar*, *căprar*, *găl'inar* *furnigar*, *murar*, etc.; *cântător* pl. *cântător*, *dunător*, *păitor*, *lucrător*, etc. (Vezi suf. în *-ar* și *-tor*). Deasemenea și cele terminate în labialele *b* și *p*. *corb* pl. *corb* 1/39, *țerb*, pl. *țerb* 64, *lup* pl. *lup* 10/15, *rap* pl. *rap* 37/2, etc.

Toate celelalte terminate în dentalele *t*, *d*, în guturalele *c*, *g*, în șuerătoarele *s*, *ș*, *tș*, în licidele *l* și nazalele *n*, fac pluralul cu consonanta finală alterată, fără ca sunetul lui *i* să se audă decât numai șoptit: *ieđ* pl. *iež* 15/19, *șapșit* pl. *șapșitș* 26/2; *cucot* pl.

cucoț 167, drac pl. draț 25/78, sac pl. saț 11/7, fag pl. faz 11/87, mes pl. meș 4/81, cupilaș pl. cupilaș 17/29, džângăraș pl. džângăraș 2/75, uratș pl. uratș 4/26, spuvidatș pl. spuvidatș, caț pl. cal' 5/10, cartal pl. cartal', bivul pl. bivul' 14/66, il' pl' il' 12/58, pul' pl. pul' 4/32, an pl. an' 15/2, răslan pl. răslan' 21/40, uom pl. uamiñ 18/64, etc., etc. Cele terminate în z, potrivit cu cele spuse la § 67, fac la pl. în j: cavaz pl. cavaj 12/43, chirchez pl. chirchej 14/16.

Observațiuni. Cuvântul ghiupc «țigan», în loc ca să facă la plural ghiupț, face ghiupți 4/44, cu i plenison, ca în bulgărește, de unde a pătruns. Deasemenea forma *gulup* are pluralul *gulup* 27/39, regulat, și (în Țârnaresa) *guluchî* 4/67.

În grupa 2 intră foarte puține cuvinte de origine latină terminate într'o grupă de consonante, dintre care ultima este o ligidă (ca în dialectul dacoromân) și câteva terminate în ȳ semison precedat de o vocală: codru pl. codri 5/70, cuscu pl. cuscri (d), jugastru pl. jugastri 2/7, piducl'u pl. piducl'i 11/11, socru pl. socri (d) zinucl'u pl. zinucl'i (d) uocl'u pl. uocl'i, etc. boș pl. boș, 6/45 zmeș pl. zmeș 1/68, etc.

În Țârnaresa în această grupă intră orice cuvânt masculin terminatîn două consonante, ca în dialectul aromân, cu pluralul în ă din i, potrivit cu cele spuse la § 35. Așadar avem: mortu pl. morță 15/69, porcu pl. porță 4/64; uocl'u pl. uocl'ă 28/68, etc.

În grupa 3 intră substantivele masculine terminate în e, toate de origine latină din declinarea a treia: cōni pl. cōni 4/33, dinti pl. dinț 1/13, frati pl. fraț 4/6, munti pl. munț 1/58, pești pl. peșt 15/15, juni pl. juñ 45/2, tătșuni pl. tătșuñ 7/77, l'epur pr. l'epur 3/54.

Observațiuni. În această subdiviziune intră și birbeați pl. birbeț 1/39 care există. și sub forma birbec 1/37. Deasemenea și puriți pl. puriț, cu toate că forma obișnuită este puriț (cf. obs. ad 53—55): *Tăltșqră un puriț* 6/54. *Aș la ari purițu' n coastă* (se știe cu musca pe căciulă) 611. În Țârnaresa trebuie menționat acelaș lucru la subst. terminate într'o grupă de consonante, ca la grupa 2. Aci avem munte pl. munță (pentru munți) 4/64, etc.

În grupa 4 intră numai câteva cuvinte de origine străină terminate în suf. -achi: buturachi 15/64 și izvurachi 19/40, cu plur. buturachi, izvurachi, în care i abia se aude.

De grupa 5 țin iarăș câteva cuvinte de origine străină: pară pl. pari 6/4, popă pl. pop 39/40, vuică pl. vuikș 2/89 etc.

Pluralul acestor cuvinte ar trebui să facă toate în i; abaterile ca *pop*, *vuikș* se explică potrivit cu cele spuse la § 34.

Observațiuni. În afară de *vuică* se mai întrebuițează și forma *vuikș* 1/89 care nu este decât vocativul bulgăresc *vuikșe* de la *vuiko*. Tot așa, în afară de *tată* care face la plur. *tătōn* (cf. § 64), avem foarte des și *tati* 2/1, 10/5, etc. care derivă din bulg. *tate*. Forma articulată de la aceste două cuvinte este *tatu* (Țatu drobu ș- la da di fămeal'ă «părintele își dă și su-fletul (ficatul) pentru copii) 254. În afară de acestea și paralel cu *tati* se mai întâlnește foarte des și *tatcu* (< bg. *tatko*): *iundi si treacă tatcu, si la veadă*, «oriunde va trece tata, îl va vedea» 18/82.

În grupa 6 intră toate cuvintele de origine turcească terminate în a (numai unul singur) și i(a) (mai multe), cu pluralul în -az (< gr. *ades*): casabă 10/5 și căsăbă: (ca în arom.) plur. căsăbaz 3/4; avliă «curte»; așchitița (bg. așketița gr. *ἀσκητήσις*) «pustnic»; bujadzi(i)a pl. bujadžaz; (vopsitor); cavedzi(i)a pl. cavedžaz 14/46, samardzi(i)a, pl. samardžaz, tufectsi(i)a, taluptci(i)a (a) etc., etc.

Observațiuni. Punând aceste forme alături de: curiă, cutiă, dźamiă, rospiiă, etc. toate de origine turcească, discutate la § 30, care se regăsesc și în dialectul aromân (curic, cutie, dźămie) pare că ele au intrat în dialectul megl. prin mbulgara, în cari numitele forme se pronunță: *bojadźiia, cavedźiia, samardźiia*, etc. Dacă ar fi intrat direct din limba turcă atunci, ținând seamă de formele de mai sus în -iă, trebuia să avem b: ujadzi, căvedzi s. cafedzi, etc. cum, avem și în dialectul arom.: boiadzi, căfedzi, etc. De altfel și faptul că a final neaccentuat n'a trecut în ă (cf. § 7) arată că ele sunt nouă de tot. Aci aparține și forma *sirumă* care este pentru *sirumah* (cf. § 66) și face la plur. *sirumaș*; ea putea fi trecută și în grupa 1, mai ales că plur. face cu i absorbit, iar forma de la singular trebuie să se fi pronunțat odată și *sirumah*. De observat este că ea trebuie să fie veche, deoarece, în dialectul meglenobulgar din care va fi fost împrumutată se pronunță *siromaf* cu h > f.

§ 70. B. *Feminine*. În grupa 1 din această clasă intră toate substantivele feminine terminate în ă cu pluralul în e (i). Dintre acestea mai puțin ca jumătate sunt de origine latină, provenind cele mai multe din formele latine în a și din alte refăcute după acestea: apu pl. api 10/73; ață pl. ați 2/28, capră pl. capri 1/76, casă pl. casi 2/7, coastă pl. coasti 9/33, culastră pl. culastri (d), frunză pl. frunzi 14/5, feată pl. feati 2/66, il'ă pl. il'i 35/2, mucl'ă pl. mucl'i 14/43, measă pl. measi 22/73, nuntă pl. nunti 4/28, uală pl. uali 3/54, uară pl. uari 1/2, peară pl. pears 28/52, ponză pl. ponzi 153, peană pl. peani 3/66, scafă pl. scafi 28/65, simință pl. siminți 10/5, umbără pl. umbări 7/69, viñă pl. viñi 6/3, vită pl. viti 9/31. Restul se alcătuiește din elemente străine, dintre cari formele slave și bulgare formează majoritatea: babă pl. babi 2/32, bură pl. buri 8/27, coasă pl. coasi 4/14, croblă pl. crobli 8/VIII, cuproavă pl. cuproavi 1/66, cutlă pl. cutli 4/10, fortună pl. fortumi 9/7; iman'ă pl. imañi 1/60, izmeană pl. izmeani 9/9, nină pl. nini 4/24, niveastă pl. niveasti 3/8, poală pl. poali 11/74, priczamă pl. priczami 26/8, rubă pl. rubi 7/81, steană pl. steani 83, ticfă pl. ticfi 10/5, utroavă pl. utroavi 2/68, etc. Foarte puține cuvinte grecești: guridă pl. guridi 10/56, sinfadă pl. sinfadi 2/29, etc. și mai puține turcești: tșoșmă sau tșășmă pl. tșoșmi, tșășmi 5/74, tșuărba pl. tșuărbi 5/76 etc.

La acestea se mai adaugă cuvintele derivate cu suf. *-ariță* și *-armiță*: izmichjariță pl. izmichjariți, chirămidarniță, pădarniță, etc.; *-iță*: dăscăliță pl. dăscăliți, drăchiță, țăriță, etc. *-easă*: ampirăteasă pl. ampirăteasi, picurăreasă, etc.; *-iță* băbl'iță pl. băbl'iți, furgl'iță pl. furgl'iți, etc.; *-onă*: barmitșonă pl. barmitșoani, lisitșonă, uvișonă, etc. *-oană* fitoañă pl. fitoañi, lupoañă, ursoañă, etc.

Observațiuni. Tot aci aparține și cuvântul *ropă* 1/76, 3/77 cu pl. *rop* și *rap* 1/I, cu i căzut după labiale, ca și i primar. Deasemenea *muscă* pl. *muști* 2/16 pentru *muști*. De la forma *ocă* avem pluralul *ochi* 10/72 cu i plenison, ca în bulgărește, de unde, poate, va fi intrat.

În grupa 2 intră cuvinte care aparțin propriu zis subdiviziunii precedente, dar care, din cauza prefacerilor fonetice, rămân la plural neschimbate. Astfel avem uăă (< uva) pl. uăă (< uue < uvae) 7/31; neaă (< nivem) pl. neaă (< neaue) 8/31, miduă (< medulla, -am) pl. miduă 18/33, cuă (< alb. kuja) «coajă de pâine» pl. cuă 10/81.

În grupa 3 intră cele mai multe substantive feminine în a cu pluralul în i. Dintre acestea o treime sunt de origine latină; restul de origine bulgară și turcă. Ca și la substantivele masculine din grupa 1, i de la plural este absorbit de consonanta finală, după cum este o dentală, labială, guturală, ligidă sau nazală. Așa dar, dintre elementele latine avem în dentală: muțscată pl. muțscoti 34/51, 15/42, nuntă pl. nunt 4/81, poartă pl. porți 9/47, etc., dimineață pl. dimineți 7/33, ghjață pl. ghjeți 11/11, mustață pl. mustați 17/86, coadă pl. cozi; în labială: limbă pl. limbi 12/28, în guturală: biserică pl. biserici 4/57, duminică pl. duminici 4/57 vacă pl. vaci 11/67 furnigă pl. furnizi 16/4; în ligidă: gaură pl. găuri 81, moară pl. mori 9/35, scândură pl. scânduri 23/68, seară

pi. ser 13/81, seară pl. seară 18/5, subsăsoară pl. subsăsor 20/73, țară pl. țor 9/62; în nazală: fuină pl. fuin 18/55, găl'ină pl. găl'in 7/18, mōnă pl. mōn 18/32 și mojn 10/1, (Țărnareca) măn 6/67, marzină pl. marziin 5/70, mintșună pl. mintșun, săptămōnă pl. săptămōni 9/9. Dintre elementele slave și bulgare: tșafcă pl. tșofț 2/56, tșamugă pl. tșamuz 12/12, cremnă pl. cremni 8/85, tșouă pl. tșouli 6/22, disagă pl. disoq 8/44, mōncă pl. mōnț 1/70 rană pl. rōn 3/12, ravnină pl. ravnini 20/4, tăligă pl. tăliz 31/40, tăpolă pl. tăpoli 4/29, smăreacă pl. smăret 9/10. Elemente turcești: curiă pl. curi 13/71, cutiă pl. cutii 16/4, daviă pl. davi 17/8, pară pl. pari, rachiă pl. rachi 13/56, tipsiă pl. tipsii 10/56, udaiă pl. udoi 12/71, și udăi zăghii pl. zăghii 6/62.

Derivate în sufixe: *atșcă*: divatșcă pl. divatșchi, dănatșcă, custandinatșcă, etc., *arcă*: crimirică pl. crimirichi, minghiușarcă, pistarcă, etc., *-așcă*: sirumașcă pl. sirumașchi, trisupașcă, gurgașcă, *-că*: bobcă pl. bobchi, tșirească, crușcă, gărgul'că, gărnișorcă, etc.; *-eală (-eal'ă)*: puveal'ă, pl. puvel', răteală, videală, etc., *-eal'că*: jucăreal'că pl. jucărel'chi; *-eancă*: lăzăreanca pl. lăzärenchi, pliteanca pl. plitenchi; *-eață*: albeață pl. albeț, bitărneață, juneață, virdeată, etc., *-ură* cripitură pl. cripitur, îicură pl. îicur, *-ină*: divutiină pl. divutiin, ierbutină, etc.

Observațiuni. În această grupă intră și cuvintele cu pluralul neregulat: soră pl. suror 1/59, noră pl. nuror 9/61. Unele dintre cuvintele de origine bulgară care au intrat mai târziu în dialect, fac pluralul bulgăresc: dechică pl. dechichi 17/65 bil'că pl. bil'chi, însă și bil'ț 6/49, rōncă pl. rōnchi 19/80, etc. În felul acesta fac și pluralul derivatelor în suf. *-arcă*, *-așcă*, *-că*, *-ealcă*, *-eancă*.

În grupa 4 intră toate substantivele terminate în suf. *-eauă (-auă)*: andreauă pl. andreali, buțeauă pl. buțeali 6/XVIII, cățauă pl. cățali 5/28, dărdzeauă pl. dărdzeali 8/71, fântăneauă pl. fântăneali, greauă pl. greaie (femea însărcinată) 5/40, ițauă pl. ițali 5/28, măseauă pl. măseali, mărdezeauă, steauă, virdzeauă, etc.

Observațiuni. Tot acî aparține și singularul subst. zuaă 4/54, 2/73, 4/86, (în Huma) zuă 2/7 și dzuuă 1/10, (în Țărnareca) dzuuă 26/65 și ziua, cu pluralul regulat zōli 7/2, 21/38, 10/58, 15/93, (Huma) zăli 14/72 (Țărnareca) dzăli 8/65 și zili 4/65.

În grupa 5 se cuprinde cuvinte cu pluralul în *-ur*, dintre care unele se termină la singular în *ă*, altele în *e (i)*. Substantive în *ă*: lōnă, lōnur 11/61, iarbă pl. ierbur 3/14, vin'ă pl. vin'ur 1/27. Cuvinte străine: bañă pl. băñur 6/38, bațșă pl. bățșur, lipsă pl. lipsur 15/6, mandžă pl. mândžur 2/63. Substantive în *e (i)*: cali pl. căl'ur 10/65, vali pl. vâl'ur 23/72. Cuvinte străine: mătasi pl. mătăsur 26/40, vreami pl. vremur 4/60.

Observațiuni. Cuvântul *foali* 10/69 face la plural *fol'ur* 8/17 și *fol'* 14/66. Tot așa *nari* pl. nōrur și nōră 9/19. Forma *tar* 9/2 face la plural *tărur* 1, 7/91, și *tară* 4/84 (cf. *Obs.* ad 35—41).

În grupa 6 intră cuvintele terminate în *e (i)* cu pl. în *i*. Toate sunt de origine latină: buti pl. buț 39/40, căldari pl. căldor 5/55, căloari pl. călor 2/73, carti pl. corț 18/56, luminari pl. luminor, mari pl. mōr 37/2, mul'ari pl. mul'er, noapti pl. nopt 21/8, strămulari pl. strămulor, etc.

De această grupă țin și toate derivatele în suf. *-imi*: acrimi pl. acrim, nălțimi pl. nălțim, sătulimi, sucrimi etc.; *-itșuni (-itșuni, -itșuni)*; diștitătșuni pl. diștitătșun', l'irlătșuni pl. l'irtătșun', piritșuni, spăgătșuni, rugătșuni etc., etc.

Observațiuni. Tot acî aparține și cuvântul *fămeal'ă* (pentru *fămeal'e* cf. § 30) 1/84 și *fumeal'ă* 1/65 plur. *fămel'*, cu înțelesul de «copii». Același înțeles de la plural îl are cuvântul și la singular. La plur. cuvântul mai face *fămeal'*. (Un cusur vea că nu vea *fămeal'*; vea lat în loc di *fămeal'* ună feată și un fitșor, bun ma iel' vreaș si aibă lor *fămeal'* 1, 2/40.) Se

pare că avem aceeași formă de la singular, mai ales că înțelesul este același, cu i final șoptit din cauza lui l': fâmeal'î. În Țârnareca se aude și *fumel'*, nou singular refăcut de la pluralul lui *fumeal'ă*, cu înțelesul de «copil», ca în dialectul aromânesc.

§ 71. C. *Ambigene*. Grupa 1 cuprinde o seamă de cuvinte dintre care o treime sunt de origine latină, ținând de declinarea I, III și a IV, iar restul de origine străină. Cuvinte latine: *antuneric* pl. *antunericur* 1/7, *buric* pl. *buricur* 66, *comp* pl. *compur* 2/73, *cul'b* pl. *cul'bur* 15/94, *chept* pl. *cheptur* 18/33, *foc* pl. *focur* 4/37, *frig* pl. *frigur* 2/77, *fund* pl. *fundur* 7/37, *fum* pl. *fumur* 10/6, *ghipt* pl. *ghiptur* 23/41, *jug* pl. *jugur* 13/5, *loc* pl. *locur* 10/38, *pimint* pl. *pimintur* 7/37, *ruăst* și *rost* pl. *rostur* 20/73, 7/8, *timp* pl. *timpur* 5/40, *țer* pl. *țerur* 12/1, *vin* pl. *vinur* 2/93, *vis* pl. *visur* 2/15, etc., etc. Cuvinte slave: *breast* pl. *breastur* 17/41, *bręg* pl. *bręgur* 1/10, *drum* pl. *drumur* 1/4, *grob* pl. *grobur* 11/58, 3/6, *leac* pl. *leacur* 16/56, *or* pl. *orur* 6/56, *son* pl. *sonur* 8/69, *sfârșit* pl. *sfârșitur* 2/66, *tream* pl. *treamur* 15/56, *zid* pl. *zidur* 2/68. Cuvinte turcești: *an* pl. *anur* 2/4, *căsmet* pl. *căsmetur*, *chjustec* pl. *chjustecur* 8/IV, *chjurc* pl. *chjurcur* 16/38, *laf* pl. *lafur* 5/43, *murufet* pl. *murufetur* 12/79, *văcqt* pl. *văcqtur*; *zanajat* pl. *zanajatur* 79, *sidžim* *sidžimur* 2/63.

Observațiuni. Cuvântul *ier* 11/67 face la plural *ierur* 39/40, în loc de *iară*, cum se aude numai în Țârnareca, și, prin urmare, aparține tot aici. Forma *vrău* face la plural regulat *vrăur* 19/41. În Țârnareca, pentru *sonsonur* și *vint-vintur*, avem *somnu* pl. *somnur* 17/68 și *vimtu* pl. *vimtur* 6/67 ca în aromânește.

În grupa 2 intră un singur cuvânt în u cu pluralul în i, în loc de -ur: *lucru* 2/42, *lucru* 39/40 pl. *lūcri* 31/2, *lucri* 20/31. În Huma se întrebuintează cu pluralul în ă: *lucră* 9/71.

În grupa 3 intră tot un singur cuvânt terminat în e (i) pluralul în -ur: *lapti* pl. *lōptur* 18/40.

În grupa 4 se cuprind cele mai multe cuvinte de origine latină terminate într'o consonantă cu pluralul în e (i) și foarte puține de origine străină. Cuvinte de origine latină: *altar* pl. *altari* 29/18, ac pl. *ați* 5/20, *contic* pl. *contiți* 1/1, *căpitoŃi* pl. *căpitoŃi* 13/77, *cuțqt* pl. *cuțqti* 17/40, *braș* pl. *brași* 11/41, *tșitșuruș* pl. *tșitșuruși* 8/30, *fus* pl. *fusi* 7/71, *gron* pl. *groni* 9/29, *jurumint* pl. *juruminti* 8/25, *lemn* pl. *leamni* 35/65, *maș* pl. *mași* 9/70, *misur* pl. *misuri* 2/47, *ninel* pl. *nineali* 24/51, *scand* pl. *scandi* 3/48, *șjămn* pl. *șjămni* 14/77, *sin* pl. *sini* 6/55, *suflit* pl. *sufliți* 2/61, *urdin* pl. *urdini* 3/7, *zeazit* pl. *zeaziti* 8/50, (pentru celelalte forme de la pl. cf. *Obs.* ad 53—55). Cuvinte străine: *bron* pl. *broni* 4/85, *cătun* pl. *cătuni*, *vanghel'* pl. *vangheal'ă* 24/31.

Observațiuni: Cuvântul *picat* face la plural regulat *picati* 4/57 și *picqt* 536; *dușec* «saltea» face pl. *dușeaș* 8/69. Următoarele cuvinte fac pluralul în ă pentru e (i) din cauza elementului palatal de care este precedat e final (cf. § 30): *mal'* pl. *mal'ă* 12/50, *pal'* pl. *pal'ă* 40/2 *coș* pl. *coașă* 3/22. Cuvântul *mer* face la plural regulat *meari* 17/69, 22/32. Cu toate acestea, forma de la singular aproape nu există și în locul ei se întrebuintează *meară* 2/9, 6/68, care a fost refăcută prin analogie cu *peară* pl. *peari*. După pluralul lui *cap-capiti* 12/28 a făcut și cuvântul de origine bulgară *cupcupiti* 9/4, în loc de *cupur*.

În grupa 5 intră două cuvinte de origine latină, dintre care unul face pluralul regulat în e: *agru-agri* 5/55; celălalt în ă: *uou-uauă* pentru *uaue*.

DECLINAREA

1. *Substantivele masculine și ambigene.*

§ 72. Substantivele *masculine* și *ambigene* din dialectul meglinit se declină la *singular* cu articolul hotărît și nehotărît. În cazul din urmă, substantivul este precedat de articolul nehotărît *un*, care rămâne neschimbat, la genitiv fiind precedat de art. *lu*, iar la dativ de prepoz. *la*.

Nom.-Ac. un ămpirăt

Gen. lu un ămpirăt

Dat. la un ămpirăt.

Astfel avem: casa lu un birber 3/38... lu un pașă 15, etc.

Declinarea cu articolul hotărît se face ca în toate dialectele, după cum urmează:

Singular:

§ 73. *Nominativ.* Substantivele masculine și ambigene care se sfârșesc într'o consonantă sau în u, primesc articolul -l, care nu se mai pronunță, ca în dialectul dacoromân. Astfel avem: ămpirăt art. ămpirātu 13/39, pentru ămpirātu-l, butșum art. butșumu 9/16, crieș-crieșu 17/41, domn-domnu 6/56; (ambigene): fum art. fumu 10/6, căsmēt-casmētu 1/56, ninel-ninelu 24/56, etc.

Substantivele masculine terminate în ă (grupa 5) primesc articolul feminin a, ca în dialectul dacor.: popă art. popa 5/84, pară-para, vuică-vuica, sau forma bulgară *vuîși* (S- mi duc cu vuîși si fac furloc 1/89).

Dintre substantivele masculine cu accentul pe vocala finală, cele în i (tși și dži, vezi grupa 6) primesc articolul -l, cu ajutorul vocalei de legătură -u-, care rămâne în locul articolului: bujadži art. bujadžiu, tufectși — tufectșiu, etc.; cele în -ia rămân neschimbate: cavedžiia art. cavedžiia, samardžiia art. samardžiia, etc.

Substantivele masculine și ambigene terminate în e (i) primesc articolul le (li), ca în toate dialectele: cojini art. cojinii 5/75, șarpi-șarpili 1/12, șonzi-șonzili 6/3, (ambigen) lapti-laptili, etc.

Observațiuni. În Țârnareca se articulează mai des ca în dialectul aromânesc. Astfel, cele terminate într'o grupă de consonante, primesc articolul -l: cornu art. cornul 25/46, lucru-lucrul 26/64, țerb-țerbul 19/64; cele terminate într'o consonantă primesc articolul -lu, care se adaugă la substantiv, după ce u de la afârșitul substantivului cade: țar art. țarlu (din țarulu) 14/64, zlătar-zlătarlu (din zlătarulu) 6/65 (însă și zlătaru 10/65), tot așa fitșor-fitșorlu 9/64, drac-draclu 13/67, etc. Când consonanta finală este ț, atunci potrivit cu cele spuse la § 60, avem caț art. cațlu 21/65, ităș art. itășlu 11/67, etc. Tot așa și substantivele de origine străină în ă și â, primesc articolul -lu, după ce între substantiv și articol se pune vocala de legătură -u-: căsăbă art. căsăbă-u-lu 26-65 sirumă art. siruma-u-lu 2/65.

§ 74. *Genitiv.* Se formează cu articolul -lui pus la sfârșitul substantivului. Acest fel de articulare se întrebuințează rar. Forma cea mai obișnuită, după cum se poate constata aceasta și din textele culese, este cu articolul *lu*, pus înaintea substantivului. Prin urmare, avem: ămpirătului 5/74, domnului 13/60; (ambigene) focului 16/56, locului 28/65, însă și lu ămpirātu 6/46, lu bărbatu 20, lu cărbunaru 6/42, lu cojinii 12/38, etc.

În special cuvintele străine terminate în i sau ia, fac genitivul numai cu articolul pus înainte: lu cavedžiia 16/46, lu chijaja 6/40, etc.

Observațiuni. În Țârnareca se articulează numai cu articolul pus la sfârșitul cuvântului țarlui (căn aș vizū feata țarlui 23/64). Când atributul substantival în genitiv este pus înaintea substantivului și, în cazul acesta, trebuie să fie precedat de articolul pronominal aș, ă final de la

acest articol trece în u (cf. § 60) și atunci avem *ay: ay țarlui casă* 10/66 pentru al țarlui casă; *ay zmeului curișd* 24/68; *ay țarlui fișor* 10/66; *ay Mișmet fântână* (fântâna lui Mehmet) 14/66.

§ 75. *Dativ*. Este un caz prepozițional în dialectul meglent. Se formează pretutindeni, la fel, cu prepozițiunea *la*, pusă înaintea substantivului: *la țar* (cătuneanu al' gri la țar 8/65); *la lup* (lq un chîp la pusi la lup di gușă 5/13); *la coșini* (al' scoasi uoc'il' la coșini 12/38) etc. Foarte rar când subst. apare articulat: *la lupu*.

Observațiuni. Originea acestui caz trebuie căutată, poate, în limba bulgară. Aci avem pentru gen.-dat. prep. *na* (cu înțelesul de «pe» și, «la»): *na tsarŭt, na vŭlkzt, na cutșeto* (la țar, la lup, la coșini).

§ 76. *Acuzativ*. Este acelaș cu nominativul.

§ 77. *Vocativ*. Terminațiunea vocativului este, ca în toate dialectele și în special în cel arom., -e: *doami*, 2/83, pentru doamne, *ămpirăti* 3/10 pentru ămpirăte, *lupi* 11/72, *zlătari* 11/65, etc. În afară de aceasta există și terminațiunea *-le*, cu o întrebuițare mult mai deasă decât aceea în -e. Din acest punct de vedere dialectul megl. se aseamănă cu cel dacor., deosebindu-se de dialectul aromân, în care nu avem decât un singur cuvânt cu vocativul în *-le*. Așa dar, avem: *ămpirătuli* 6/10 pe lângă ămpirăti, *dommuli* 3/50 pe lângă doamni, *dușmanuli* 44/40, *pinuli* 1/75, *uomuli* 17/38, etc., etc.

Această întrebuițare a vocativului în *-le* merge așa de departe în acest dialect, în cât ea se întâlnește și atunci când substantivul la vocativ este precedat de pronume posesiv: *izmichjaruli meu* 8/24, pentru izmichjaru meu (servitorul meu). De altfel, un alt vocativ care se aude tot așa de des ca și acela în *-le* este și cel precedat de interjecțiunea *bra*, fără nici o terminațiune: *bra pul'* (nu bra pul'uli, cum ar fi în dialectul dacor. *bre omule*) 4/32, pe lângă pul'uli 4/56, *bra milu* 13/31 pe lângă miluli 2/31, *bra deadu* 4/16 pe lângă deaduli 17/16, *bra cal* 17/68, etc. etc.

La fel se întrebuițează și vocativul cu interjecțiunea *mara* (mări, moari) pusă înaintea său în urma substantivului. Nu știi, *mări babu*, *șundi sa cășmetili* 2/85. *Mări mila* 6/11. *Mamu moari* 12/VII. *Mări luduli*, etc. Acesta se întâlnește foarte des și în limba bulgară: *mări majkal* *mări ženal* (cf. Prof. Dr. Lj. Miletič, *Das Ostbulgarische* II, în *Schriften der Balkankommission*. Wien, 1909, p. 110).

Observațiuni. În afară de aceste trei feluri, în care se exprimă vocativul în dialectul megl., se mai întâlnesc forme la vocativ care sunt intrate direct din limba bulgară: *țari* 8, 13/65 de la țar, *popi* 18/6 de la pont. Mai sunt și formele *sino* «fiule» 2/66, și *sincu* id. 12/65 din mbg. *sino*, *sinko*, pe lângă formele bulgare regulate *sine*, *sintșe*. Aceste două din urmă se întâlnesc numai la vocativ. Forma *misirculi* se întrebuițează ca nume de persoană, în funcțiune de subiect: *Vea un fișor la cari ra numea misirculi* (avea un băiat care se numea misirculi) 3/35. *Misirculi si dusi la sor-sa* 5/33. Cuvântul vine din bulg. *misirka* și se găsește în dialect ca apelativ *misircă*: *Al' pisaiă să-u tal' d' misirca* (și scriă să taie curca) 4/68. Formațiunea este românească, de oarece în bulgărește nu putem avea decât *misirko* sau *misirtșe* ¹⁾.

Plural:

§ 78. *Nominativ*. Toate substantivele masculine primesc articolul -l', care se adaugă la tulpină, după ce i de la plural, absorbit de consonanta finală, reapare: Astfel avem: culcot pl. *cucoț articulat cucoț-i-l'* 358; pul' pl. pul' articulat *pul'-i-l'* 6/11; uom pl. *uamin'*, articulat *uamin'-i-l'* 7/56, pești pl. peșt, articulat *peșt-i-l'* 3/13. Tot așa fac și cuvintele terminate într-o vocală ca: boș pl. *boș*, articulat *boi-l'* 6/45. Deasemenea și cele în i sau ia: *chiradzi(i)a* pl. *chiradzi(i)*, articulat *chiradzi(i)-l'*, etc.

¹⁾ Despre originea vocativului în *le*, vezi studiul meu în *Dacoromania* I, p. 185.

La foarte multe cuvinte articulate 'l' este redus la -i, ca în dialectul dacoromân. Pe lângă ȧaminil', citat mai sus, avem și ȧamini-*î* 20/94, tot așa *cucoți-î* 6, 10/60, *boi-î* 13/41, etc.

În special la substantivele care se sfârșesc în l (ȧ), la adăugirea articolului -l', cade l (ȧ) de la tulpină care, din cauza terminațiunii *i* de la plural, trece în l', lăsând în locul lui un i: *cał* pl. *cal'* articulat *cail'* 3/9 din *cal'il'*; tot așa: *pul'* pl. *pul'* articulat *puil'* 8/58, pentru *pul'il'*; *mił* pl. *mil'* articulat *miil'* 12/29 (drăguȧii) pentru *mil'il'*.

Observaȧuni. Ca și la nominativ de la singular, în graiul din Ȧarnareca se obișnuete felul de articulare ca în dialectul aromân. Aci se adaugă articolul -li, după ce i de la plural a căzut. Astfel, de la cucot avem pl. *cucoȧ* articulat *cucoȧ-l'i*, în loc de *cucoȧ-i-l'*, cum am văzut mai sus. În afară de aceasta, în virtutea celor spuse la § 35, articolul -l'i trece în -l'ă: *fraȧl'ă* pentru *fraȧl'i* 8/68, *moșl'ă* pentru *moșl'i* 26/64, etc.

§ 79. *Genitiv.* Se formează cu articolul *lu* pus înaintea substantivului la plural, întocmai ca la genitiv singular: *draȧ* genitiv *lu draȧ* 25/78. Sunt cazuri când substantivul se întrebunțează și articulat, însă asta foarte rar: *fiȧșor* genitiv *la fiȧșoril'* 13/8, în loc de la *fiȧșor*. Un genitiv în -lor, ca în celelalte dialecte și așa cum dă Weigand (o. c. p. 26) nu există; în materialul strâns de mine nu se întâlnește și tot așa în acela publicat de Weigand. Numai în Ȧarnareca, dar aci aproape toată flexiunea substantivului se identifică cu aceea din dialectul aromânesc. Tot în Ȧarnareca am întâlnit o singură dată și forma *ȧu draȧl'ăi* (dracilor) 7/67, din *ȧl draȧl'ăi* pentru *a draȧlor*, forma corespunzătoare în dialectul aromân.

§ 80. *Dativ.* Se formează la fel ca și dativul singular cu prepoziȧia *la* pusă înaintea substantivului la plural: *la fraȧl'* 8/55. În Ȧarnareca, ca în dialectul arom. *afraȧlor*

§ 81. *Acusativ și Vocativ.* La fel ca nominativ. Un vocativ în -lor, ca în dialectul dacoromân, nu există.

§ 82. Din cele expuse până aci, avem următoarele tipuri de declinare a substantivelor masculine și omogene.

MASCULIN

1. Sing. N.	ȧmpirātu	Plur. N.	ȧmpirățil'
	G. lu ȧmpărătu, ȧmpirățuluȧ		G. lu ȧmpirăț, (-il')
	D. la ȧmpirăț (-u)		D. la ȧmpirățil'
	A. ȧmpirātu		A. ȧmpirățil'
	V. ȧmpirățulu, ȧmpirati		V. ȧmpirățil'
2. Sing. N.	cavedȧiȧ	Plur. N.	cavedȧzil'
	G. lu cavedȧiȧ		G. lu cavedȧȧz, (-il')
	D. la cavedȧiȧ		D. la cavedȧzil'
	A. cavedȧiȧ		A. cavedȧzil'
	V. cavedȧiȧ		V. cavedȧzil'
3. Sing. N.	coȧnili	Plur. N.	coȧn'il'
	G. lu coȧni, coȧniluȧ		G. lu coȧn'i-(l)
	D. la coȧni		D. la coȧn'il
	A. coȧnili		A. coȧn'il'
	V. coȧni		V. coȧn'il'

AMBIGEN

1. Sing. N.	locu	Plur. N.	locurli
	G. lu locu, loculuȧ		G. lu locur, (-li)
	D. la loc(u)		D. la locurli
	A. locu		A. locurli
	V. loculi		V. locurli

2. Substantivele Feminine.

§ 83. Declinarea substantivelor feminine cu articolul nehotărît *ună*, urmează ca la substantivele masculine.

N. A. ună feată
G. lu ună feată
D. la ună feată.

Din această cauză, nici nu se poate ști dacă la dativul singular s'a păstrat terminațiunea în e (< ae), cum aceasta se vede, în parte, la substantivele feminine din dialectul aromân: *a unei feate* și dacoromân: *unei fete*.

§ 84. Declinarea cu articolul hotărît se face în modul următor:

Singular:

Nominativ. și *Acuzativ.* Substantivele feminine primesc, la acest caz, articolul -a, ca în toate celelalte dialecte: *feată* articulat *feata* 23/64, limbă articulat *limba* 10/31, poartă-poarta 9/32, etc.

Substantivele terminate în e se articulează la fel: mari, articulat *marea* 3/33; mul'ari, articulat *mul'area* 7/84. In Lugunța, terminațiunea e cu articolul a formează un diftong mai închis ɛ: mul'ari, articulat *mularɛ* 5/14 pentru mul'area; moarti, articulat *moartɛ* 1/4 pentru moartea, etc. (cf. § 19).

Observațiuni. Potrivit cu cele spuse la § 29, substantivele în e, la primirea articolului -a, nu lasă să treacă e neaccentuat în i: mari însă *marea*; cu toate acestea avem și cazuri, deși foarte rari, când i din e neaccentuat să păstrează: *lumi* pentru *lume*, articulat *lumja* 10/73 pentru *lumea*.

§ 85. *Genitiv.* Ca și la substantivele masculine, genitivul de la feminine se formează în două feluri: cu articolul hotărît (-l'ă) în urma substantivului și cu articolul hotărît, (lu), forma masculină, înaintea substantivului. Astfel avem: feată, articulat *featăl'ă* 15/73, 12/77, lisiță, articulat *lisițăl'ă* 17/72 alături de formele tot așa de frecvente: *lu lisița* 8/13, *lu tșeșma* 8/13. Foarte rar și *lu popadița* 23/7.

Observațiuni. Asupra articolului -l'ă < illaei cf. § 30. In Țârnareca avem regulat ca în dialectul aromân -l'ei: *featăl'ei* 20/64 și *featei* 32/65. Și după cum la dativul nearticulat nu s'a păstrat nici o urmă din terminațiunea dativului latin (-ae), tot așa și la forma articulată. In privința aceasta numai forma din Țârnareca *featăl'ei* ar arăta terminațiunea e a dativului, din care s'ar putea deduce că și forma dacoromână veche *featei* reprezintă dativul latin *fetae illaei*. Th. Gartner (*Darstellung der rumänischen Sprache* p. 158) susține tocmai contrariul, adică că ea ar fi rezultatul unei asimilări a lui *ă* de la sfârșitul cuvântului (feată) cu articolul următor -iei, care trebuia să dea e: feată-iei > featei > featei.

Un altfel de genitiv care se întiebuințează destul de des în dialectul meglenit este și acela format cu prepoziția *la*, pus înaintea substantivului nearticulat: *capu la lamn'ă* (capul balaurului) 9/34; *pul' la babă* (puiul mamei) 11/32, etc. Din funcțiunea lui sinactică, îndeplinind rolul de atribut substantival, reese clar, că, deși ca formă, el se identifică cu dativul, totuși n'are aface nimic cu acesta. Acest genitiv nu-i decât o traducere a genitivului din limba bulgară. In această limbă avem, după cum se știe, *na* (la) pentru genitiv și dativ. Citatele de mai sus s'ar traduce în bulgărește *glavata na lamnjata*; *pile* sau *pilentse na baba* (cf. Weigand, *Bulgarische Grammatik* § 29).

§ 86. *Dativ.* Este identic cu acela de la substantivele masculine și ambigene: *la feată* 6/74, *la mul'ari* 7/32, 2/65, *la mamă* 1/VII, etc.

§ 87. *Vocativ*. Acest caz se termină în u (o) *mamu* (mamo) 1/III *sudru* (soro) 5/74. Foarte des se întrebuițează și forma de la nominativ: *soră* (soră, soră, *îundi s- mi culc 5/33*) *il'ă* (cari aț la feasi țista bun il ă? 16/73).

Observațiuni. Intocmai ca la vocativul substantivelor masculine, avem și aci unele forme la vocativ care au pătruns direct din limba bulgară: *maicu!* 2/66, *pupadii* (bulgărește: *popadie*), 18/6 *minu* 15/94, *lištu* 8/30.

Plural:

§ 88. *Nominativ, Acuzativ și Vocativ*. Se formează cu articolul *-li*: casă pl. casi articulat *casili* 11/73; coastă pl. coasti art. *coastili* 9/33, *uqli* 10/56, *vitili* 5/24, etc. Substantivele terminate în r, lasă să cadă i, terminațiunea pluralului, la primirea articolului, care, de altfel, nu se aude nici la forma pluralului nearticulat: *mul'ari* plural articulat *mul'erli* (pentru *mul'erili*) 5/61, *nicură* pl. art. *nicurli* 11/4; *viñă* pl. art. *vin'urli* 1/27, etc.

Observațiuni. In graiul din Țarnareca avem *măil'ă* 6/67, pluralul articulat de la mână, pentru *măh-le* (cf. § 30), întocmai ca la subst. masculine: *drai'ă*, *frai'ă* pentru *drai'i*, *frai'i* (cf. § 35).

§ 89. *Genitiv*. Se formează ca la substantivele masculine cu articolul *-lu*, pus înaintea substantivului articulat, (la masculine substantivul este nearticulat); furnigă pl. furniz, genitiv *lu furnizli* (Ampirātu lu furnizli 12/4); feată pl. feati, genitiv *lu featili* (Țată-su lu featili 27/51). Un genitiv în *-lor*, după cum am arătat la genitivul plural al substantivelor masculine, nu se găsește nici pentru substantivele feminine, deși Weigand dă *steților, mul'erilor* (o. c. § 112).

§ 90. *Dativ*. Este acelaș cu dativul de la substantivele masculine.

§ 91. Din cele expuse avem următoarele tipuri de declinare la substantivele feminine.

Feminine în -ă

1. Sing. N. feata	Plur. N. featili
G. featăl'ă, lu feata	G. lu featili
D. la feată	D. la featili
A. feata	A. featili
V. feată.	V. featili

Feminine în e (i)

1. Sing. N. mul'area	Plur. N. mul'erli
G. mul'aril'ă, lu mul'area	G. lu mul'erli
D. la mul'ari	D. la mul'erli
A. mul'area	A. mul'erli
V. mul'ari	V. mul'erli

3. Declinarea numelor proprii de persoană.

§ 92. Numele de persoană de genul masculin se declină ca și substantivele comune. La nominativ ele rămân neschimbate. La genitiv primesc articolul *lu* înainte: *lu Pîștol* 1/II, *lu Gona* 2/III, *lu Prondi* 6/IV, *lu Dreana* 10/IV.

Un altfel de genitiv este și acela format cu articolul enclitic *-l'ă* (< illaei), de la substantivele feminine. El se obișnuiește la substantivele terminate în *-ă*: *Țeșma popăl'ă* (fântâna popii). Acest genitiv se întrebuițează precedat și de articolul *lu*: *lu Mustal'ă* (Mi lișă ăn cunacu lu Mustal'ă fitșor «mi ședeă bine în conacul băiatului lui Musta»).

În fine, încă un fel de genitiv este și acela format cu articolul *al* pus înaintea numelui, că în dialectul aromănesc, care însă este foarte rar. De la *Chita*, avem gen. *al Chita* (Petra al Chita 6/VII). Acest genitiv se întâlnește și sub forma lui mai veche *a lu* (din al lui): *Io să-n' la leș mamu mori, Pul'u a lu poșa* 4/XIII.

Dativul este acelaș ca la substantivele comune, cu prepoziția *la*, pusă înaintea numelui: *la Lazi* 3/VII, *la Gona*, *la Prondi*, etc.

Acuzativul este ca și nominativul.

Vocativul deasemenea rămâne neschimbat, afară de numele terminate în *ă* care, rare ori, fac și în *u* (o): Traia voc. *Traiu* 3/VII.

Numele de persoană de genul feminin rămâne la nominativ și acuzativ neschimbate. La genitiv primesc articolul *-l'ă*: *Zlata* gen. *Zlatăl'ă*. Ceva mai rar se întâlnește și cu articolul pus înaintea numelui *ăli Zlati* 5/6, ca în dialectul aromân, și *lu Zlata*.

La vocativ primesc terminațiunea *u* (o): *Zlatu*, *Venu*, de la *Zlata*, *Vena*, etc.

§ 93. Din cele expuse până aci, avem următoarele tipuri de declinare a numelor proprii:

Masculin

N. Gona
G. di Gona, lu Gona, di lu Gona, Gonal'ă
D. la Gona
A. Gona
V. Gona

Feminin

N. Zlata
G. Zlatăl'ă, lu Zlata ali Zlata,
G. la Zlata
A. Zlata
V. Zlatu

Observațiuni. În legătură cu numele proprii există și articolul invariabil ajuns ca un fel de particulă: *al-di* «al-de». Intrebuințarea lui în dialectul megl. este întocmai ca în dialectul dacoromân. Mai întâiu se pune la numele proprii, după aceea, foarte des, la numele de rude mai apropiate: *Ca dușinară al-di ampîrătu...* (după ce sfârșită de cinat al-de împăratul) 3/48. *Cən vizură l-al-di mama* (când îl văzură l-al-de mama) 22/73. *L-al-di tată-su* 10/38, etc.

ADJECTIVUL

§ 94. Are aceleași terminațiuni ca în toate dialectele: una pentru genul masculin și ambigen și alta pentru genul feminin. Terminațiunea formei masculine este *-u* sau consonantă, iar pentru cea feminină este *-ă*: bun, *-ă* 7/31, itru *-ă* «șiret» 4/13, rqu, raquă 2/4. Adjectivele terminate în *e* sunt invariabile: mari, juni 3/86, etc.

Iată o parte din adjectivele cele mai obișnuite pe care le-am întâlnit în textele mele: alb-ălbă 16/73, bitorn-bitornă 3/15, bucuos, -oasă 22/73, bun, *-ă* 7/2, chipru-ă, (bg. kipro) «bine făcut, mândru chipos» des, *-ă*, 10/69, drept, *-ă* 19/39, div, *-ă* «sălbatec» 4/85 dulți 824, flamund, *-ă* 2/76, ghiu, *-ă* 17/65, glupav, *-ă* «prost»; gârbov, *-ă*; gol, *-ă* 16/38; gras, *-ă*; greu-greauă 6/61. Această formă face la nom. plur. masculin *grel'*, prin analogie cu forma feminină *greauă* plur. *greali*. (Vezi mai departe pluralul de la pron. pos. *meu*, *toy*, etc. *Observ.* ad. § 97); gros, *-ă* 468; galbin, *-ă* 2/XI, eftin, *-ă*, itru, *-ă* 4/13, lev-leavă «stâng» 18/56, juni 7/50, lesnic, *-ă* 8/73, lișnic, -lișnică «frumoasă» 8/73, lud, *-ă* 4/14, mari 3/86, mătșcat, *-ă* 27/90, mic, *-ă* 9/49, minut, *-ă*, moali, mult *-ă* 11/56, moș, *-ă*, nalt, *-ă* 14/64, negru, *-ă* 5/61, nibun, *-ă* 19/87, rați 14/64, roș, *-ă* 9/32, scomp, *-ă* 691, selnic, *-ă* 9/13, sătul, *-ă*, subțori, singur, *-ă* 2/18, slab, *-ă* 7/3, tinar, *-ă* 2/61, ubav, *-ă* 8/37, veardi, vecl'u, *-ă* 536, vinăt, *-ă* 32/65, etc. etc.

Unirea adjectivului cu substantivul se face cu ajutorul pronumelui țela, țea: *Fișoru țela juni*, fem.: *feata țea juni*: ambigen: *ninelu țela di răznit*, întocmai ca și în dialectul aromân. Declinarea este aceeaș ca și la numele comune:

Masculin

Sing. N. fișoru țela bun
G. lu fișoru țela bun
D. la fișoru țela bun
A. fișoru țela bun
Plur. N. fișoril' țel'a bun'
G. lu fișoril' țel'a bun'
D. la fișoril' țel'a bun'
A. fișoril' țel'a bun'

Feminin

Sing. N. feata țea úbavă
G. lu feata țea úbavă
D. la feata țea úbavă
A. feata țea úbavă
Plur. N. featili țeali úbăvi
G. lu featili țeali úbăvi
D. la featili țeali úbăvi
A. featili țeali úbăvi

§ 95. Comparativul se formează cu *mai*, ca și în dialectul dacoromân: mai bun 2/15, mai moș 3/57, mai marili 1/29, mai mățșcaț 1/55, mai úbavă 5/73, etc. Particula care leagă cei doi termeni de comparație este *di*: *mai mic di mini* 16/15; *țela dă mai júni dă tini* 6/25.

PRONUMELE

§ 96. Avem aceleași pronume ca în dialectul dacoromân.

Pronumele personal:

Persoana I.

Nominativ (sing.) avem forma obișnuită *io* 6/2, 2/65, 5/62; în afară de aceasta, în Liumnița, potrivit cu cele spuse la § 13, avem *iud* 17/23. La Huma se obișnuiește foarte des *ieu* 12/71.

Dativ avem două forme: absolută și conjunctă. Pentru forma absolută avem: *la mini* 112, 15/31, 11/56, 1/63, 11, 16/73, 6/77. Forma conjunctă cea mai răspândită este *an'* 11/56, 8/71, 5/68, 6/70 (Mi guni, nu ați da mâncari) 7/36; după aceea: *n'i* 1/71 35/65; *n'ă* 18/68 și *n'* 1/63, 5/67.

Acuzativ: absolut: *mini* 10/69, 16/68, 39/65; conjunct: *mi* 35/65, 14/55.

La/plural avem: Nom. *noi* 3/65; Dat. *la noi* (absolut), *na* (conjunct) 6/36, 25/68; acuzativ' *noi* (absolut), *na* (conjunct) 8/58, 2/73.

Persoana II.

Nominativ (sing.) *tu* 12/66, 5/72.

Dativ (absolut): *la tini* 14/69, etc., (conjunct) *aț* 15/55, 7/70, 4/64, 4/22, 6/27, 2/66; -ț 6/35, 11/60, 1/63, 2/70. (În Târnareca) *țu* (Mul'area ăș țu ăș I'au) 11/65 și *ță* 5/66, 11/65, etc.

Acuzativ (absolut) *tini* 12/35; (conjunct) *ti* 8/58, 39/65, etc.

La plural avem: Nom. *voi* 1/56, 13/66; dativ (absolut) *la voi* (conjunct) *va* 4/55, 1/53, 18/72, *vă* 14/65, 9/66, etc.; acuzativ: *voi* (conjunct) *va* 8/31, 29/32, 14/65.

Persoana III.

Nominativ (sing.) *iel* 2/71 (Liumnița) *iaț* 22/69.

Dativ: (absolut) *la iel*; (conjunct) *al'* 15/55, 5/53, 10/71, 20/69; *ăi'* 19/68, 4/64 (în Cupa) *aț* 3/55; -l' 11/55, 2/62, 1/70, 19/65; (Târnareca) *l'ă* 7/65, 3/67.

Acuzativ. (Absolut) *iel*; (conjunct) *la* 12/55, al 16/74, 15/69, 1/65, 18, 42/65; -l 4/70, 15/64, (în Târnareca) *au* 11/66, 2/67, 21, 40/65, u 18/68.

La plural Nom. *iel'* 6/64, 5/68, (Liumnița) *iaț'*; dativ (absolut) *la iel'* (Liumnița) *la iaț'* 2/74, (conjunct) *la* 3/53, 2/56, 5/61; *lă* 2/66 (în Târnareca) *l'ă* 4, 12/67, 6/68; acuzativ *iel'* (absolut), *l'a* (conjunct) 4/55, 14/65, 5/68; -l' 5/64; *l'ă* 5/68; *al'* 7/71.

Pentru forma feminină de la persoana III singular avem la *nominativ* sing. *ia* 14/64, 36/65. La *dativ* avem pentru forma absolută *la ia*, iar pentru cea conjunctă aceleași forme ca și la genul masculin. La acuzativ avem (absolut) *ia*, (conjunct) *au* 3/37, 12/55, 5/61; *ău* 11/65, 6/67, 17/65; *u* 11/55 pentru o. Acest o putea să dea, în poziție neaccentuată, numai *u*, ca în dialectul arom., nu însă *au* sau *ău*, pentru care cf. § 8.

La plural avem pentru *nominativ* *iali* (< *ieali*); dativ *la iali* (absolut); *li* (conjunct) 9/65, 5/6, 2/66; *l'ă* 3, 2, 6/66 pentru *l'ă* (cu l'alterat) și întrebuintă numai în Târnareca (Te dăraș di l'ă li dideș peanili 6/66.) Acuzativ pl. ca și *nominativ* *iali* (absolut), *i* (conjunct).

Declinarea pronumelui personal;

I. Sing. N. <i>ieu</i> , <i>io</i> , <i>iud</i>	plur. N. <i>noi</i>
D. <i>la mîni</i> , <i>mî</i> , <i>an'</i> , <i>n'</i> , <i>n'ă</i>	D. <i>la noi</i> , <i>na</i>
A. <i>mini</i> , <i>mi</i>	A. <i>noi</i> , <i>na</i>
II. Sing. N. <i>tu</i>	Plur. N. <i>voi</i>
D. <i>la tini</i> , <i>aț</i> , -ț, <i>țu</i> , <i>ță</i>	D. <i>la voi</i> , <i>va</i>
A. <i>tini</i> , <i>ti</i>	A. <i>voi</i> , <i>va</i>
III. Sing. N. <i>iel</i> , <i>iaț</i>	Plur. N. <i>iel'</i>
D. <i>la iel</i> , <i>al'</i> , <i>aț</i> , -l', <i>l'ă</i>	D. <i>la iel'</i> , <i>la iaț'</i> , <i>la</i> , <i>lă</i> , <i>l'ă</i>
A. <i>iel</i> , <i>la</i> , <i>aț</i> , <i>ăț</i> , <i>ău</i> , <i>ău</i> , <i>u</i>	A. <i>iel'</i> , <i>iaț'</i> , <i>l'a</i> , <i>l'ă</i> , <i>al'</i> , <i>l'</i>

Persoana III feminină

Sing. N. ja	Plur. N. jali
D. la ja (restul ca la masc.)	D. la jali, l'ă, li
A. ja, aș, ău, u	A. jali, li

Observațiuni. Dativul absolut la toate persoanele este format după bulgărește: *na mene* (la mine), *na nas* (la noi); *na tebe* (la tine), *na vas* (la voi); *na nego* (la ie), *na tēh* (la ie'), întocmai ca și la dativul substantivelor cf. § 75.

§ 97. Pronumele posesiv.

Pentru persoana întâiu singular avem la masculin *meu*: *Meu fișor tari ăi* (băiatul meu așa este) 5/21. *Meu maș 4/23* (In Liumnița) *măi y*: Si-t da măi y tată țî vjăr 12/73. Pentru forma conjuncă avem *n'u* (< mju < mjo < mjeu): Ni tată-n'u, ni mama 6/76.

La plural avem *mel'* pentru mei (în Liumnița) *mjâl'*: *Dŏ-n' l'a tŏl' cŏn astăz, 10 si-ț l'a dau mjel' lă tîni* (dă-mi-i cămin tăi astăzi, eu o să ți-i dau pe ai mei) 14/33. *Ni tată-n'u... ni tšitšâl' mjâl' nu ray spuidatš* (nici tată-meu... nici moșii mei nu erau duhovnici) 6/76 cf. 30/65.

La feminin avem pentru singular *mea* plural *meali*: *Cari ieș tu tru mea curiă* (care ești tu în pădurea mea) 24/68, cf. 23/68. *Mea feată 12/73*, etc.

Pentru persoana a doua avem la masculin *țou*, (Țărnareca) *atăy 26/65*: *Sirvîm ya la țou agru* (muncim aici la ogorul tău) 4/55. Forma conjuncă *tu*: *Scoati mumă-ta și ta-tu 9/20*.

La plural face *tŏl'* pentru țoi: *Doil' tŏl' il' sa loș* (amândoi tăi fii sunt bolnavi) 13/8. *Dŏ-n'-l'a tŏl' cŏn'* 14/33.

La feminin singular avem forma absolută și conjuncă *ta*: *mumă-ta 9/20*, etc. La plural *tali*.

Pentru persoana a treia avem *lui*: *Lui mul'ari 12/12*. Forma *su*, feminin *sa* se întebuintează numai în mod conjunct: *Și la qntribŏ sor-sa frati-su* (și întrebă sor-sa pe frate-său) 9/68. *Tată-su lu featăli 27/51*; *bărbat-su 16/56*, *nor-sa 12/29*, *noră-su 3/29*, *mă-sa 6/64*. În afară de *su* de la masculin se mai întâlnește și *sa*: *tat-sa 7/67*, *Fișoru si dusi și vuică-sa qî xisi* (băiatul se duse și unchiu-său îi zise) 3/89. La plural avem *lor*.

Când subiectul este la plural, pronumele posesiv pentru persoana întâiu este *nostru*, fem. *noastră*, plural *noștri* fem. *noastre*: *An nostru cătun* (în cătunul nostru) 22/43. *Noastră casă cu coajă di chărchej ă cupirită* (casa noastră este acoperită cu piele de cerchezi) 20/16. *La noștri fișor* (la copiii noștri) 7/75. Pentru persoana a doua: *vostru*, feminin *voastră*, plural *voștri*, feminin *voastre*: *Vostru fișor s-la ardim* (o să ardem pe băiatul vostru) 16/56. Pentru pers. a treia *lor*: *El' vreaș si aibă lor fămeal' 2/40*.

Așa dar, avem:

Pers. I. masc. meu, miăy, n'u	Plur. mel', mjâl'
fem. mea	» meali
» II. masc. țou, tu	» tŏl'
fem. ta	» tali
Pers. III. masc. lui, su, sa	» lor
fem. sa	» lor
Pers. I. nostru, noastră	» noștri, noastri
» II. vostru, voastră	» voștri, voastri.

Cu privire la forma pluralului masculin de la *meu*, *țou*: *mel'*, *tŏl'*, cu *l'* pentru *i*, observăm că ea este identică cu aceea din dialectul aromân și istroromân. În dialectul aromân, ceva mai mult, avem și pentru forma de la masculin singular un *mel* pentru *meu* (care există) cu genitiv-dativ: *a milui*. Desigur că *l'* din aceste forme pentru *i* se

explică prin analogie cu pluralul feminin de la *mea*: *meali*. După *mea* plural *meali*, s'a format și un *meu* plural *mel'*. În istror. avem și *sey* pl. *sel'*¹⁾.

§ 98. Pronumele demonstrativ.

Pronumele demonstrativ de apropiere este pentru masculin și ambigen singular *țista*: Tu la fișeș țista bun 18/73. Țista ȳom 7/91 cf. 10/2 etc. La plural *țișta*: țișta cal' 11/9. Țișta doil' fraț raș... cu inat. 1/44 cf. 16/29, 7/36, 3/49, 9/55. La feminin singular *țeastă*: Să lă-u daș țeastă carti 9/39 cf. 5/55. La plural, regulat *țeasti*, (Lugunța) *țeșii*: Țești tșoștli să iă să si facă ȳoi 6/25 cf. 7/28, etc. În Țărnăreca se întrebuințează pentru masculin singular numai *estu*: *Daț la estu om tânti pari* (daț-i acestui om atâtea parale) 7/65 cf. 6/65, 5/68 etc. La feminin *jastă*: *Etu, tru jastă casă șadi mușata locluș* 28/65. În afară de aceasta, se mai întâlnește și forma *aistu*, feminin *aistă* plural *aști*, *aiste*, ca în dialectul aromân.

Pronumele de depărtare este pentru masculin și ambigen singular *țela*: *Atribo țela chirchezu* 5/16. *La zisi țela laf.* 2/21 cf. 2/7, 2/12. La plural avem *țel'a*: *Al' flo țel'a doil' fraț.* 18/19 cf. 7/56, 5/26, etc. Feminin singular *țea*: *Tricură la țea valea* 9/55. Plural *țeali*: *L-anc' isivă țeali di tșătie.* 352 cf. 4/37.

În afară de acestea mai avem: *lant*, masculin singular: *Vinē lant rap cari aș ra numea* 3/80. Plural *lanț*: *Doi lanț ȳamiū la țăneay* 18/56. Feminin singular *lantă*: *Lantă ȳarā* 23/72 *Lantă parti* 22/41. Compus cu *țela*, *țea* avem: *țelalant*, feminin *țealantă* plural *țel'alant* și *țel'lanț*, feminin *țealilanti*. *Țel'lanț argaș nu-l dădeay pāni* 3/65. Una ra albă, *țealantă* ra neagră 3/16 *Țealilantili* suror 1/59.

Așa dar, avem următoarele pronume demonstrative:

Singular				Plural			
Masculin	țista	Femenin	țeastă	Masculin	țista	Femenin	țeasti
»	(i)estu	»	jastă	»	(i)ești	»	jăști
»	aistu	»	aistă	»	aști	»	aiste
»	țela	»	țea	»	țel'a	»	țeali
»	lant	»	lantă	»	lanț (lanț)	»	lantilanti
»	țelalant	»	țealantă	»	țel'alant	»	țealilanti

Dintre toate acestea, numai pronumele *lant* și *țelalant* se articulează la nominativ: *lantu*, fem. *lantă*, plur. *lanțil'*, fem. *lantili*. Tot așa *țelalantu* fem. *țealantă* pl. *țel'alantil'* fem. *țealilantili*.

Declinarea pronumelui demonstrativ:

Masculin

Sing. N. țista
G. lu țista
D. la țista
A. țista

Plur. N. țișta
G. lu țișta
D. la țișta
A. țișta

Femenin

Sing. N. țeasta
G. lu țeasta
D. la țeasta
A. țeasta

Plur. N. țeasti
G. lu țeasti
D. la țeasti
A. țeasti

În funcțiune de atribut, pronumele demonstrativ se pune, în regulă generală, înaintea substantivului. Cu toate acestea, sunt cazuri, deși foarte rari, când pronumele se pune și în urma lui: *Cu chăștecu țista* 8/IV cf. 8/37.

Observațiuni. În privința pluralului masculin de la *lant*, forma cea mai obișnuită este *lanț* (cu n palatalizat) pentru *lanț*. *Să na dușim ân lant cătun să mintșunqm și lanț* (... să mințim și pe alții) 12/18.

¹⁾ I. Popovici, o. c. p. 72.

Deasemenea pluralul feminin de la *țeasta* face și *țești*, pe lângă forma regulată *țești*, probabil sub influența pluralului masculin *țișta*. Weigand (o. c. § 132) mai dă și *noaștri*, *voaștri*, pluralul feminin de la *nostru*, *vostru*, pentru *noaștri*, *voaștri*, după cum am dat la pronumele posesive. Aceste forme nu mi-au fost confirmate și nici le-am putut întâlni în textele străne de mine. Deasemenea tot Weigand (§ 134) dă la declinarea pronumelui demonstrativ, pentru cazurile oblice de la singular și plural, niște forme care ar corespunde aceluia din dialectul dacoromân: G.-D. *țiștuja* plur. *țiștora* de la *țișta* și *țeluia* plur. *țelora* de la *țela*. Nici aceste forme nu mi-au putut fi confirmate. Declinarea pronumelui se face numai cum am arătat mai sus, ca la toate substantivele. În Țârnarea am întâlnit o singură dată *țelui*, dativul de la *țela*: *Curuț lucru ăș îi măi mușat, țelui ăș țască mul'area* 14/65.

§ 99. Pronumele relativ și interogativ.

Pronumele relativ este *cari* și *ți*: *Vizû un yom cari vindeâ* 2/78. *Mul'area ți ti ănsuraș* (muierea cu care te-ai însurat) 11/65. *Chirchezu ți ra la apu* (cerchezul care eră la apă) 6/10.

Pronumele interogativ: *cari* și *ți (țe)*: *Cari ăi cola bra?* 21/55 *Ți țer, ăn' fə* (fă-mi ce vrei) 27/40.

Dintre aceste două forme, se declină numai *cari* și anume: la gen.-dat. singular sau rămâne invariabil, însă în cazul acesta se întrebuințează mai rar: *Vinû lant rap cari ăl' ra numea...* (veni un alt arap al cărui nume eră) 3/80; sau este precedat de prepoziția *la* și sub aceasă formă îl găsim foarte des: *Vea un frati la cari l'i ra numea misirculi* (avea un frate al cărui nume era) . . . 3/33; sau, în fine, se declină ca în dialectul dacoromân și atunci avem: *curuț: Dăraț un lucru mușat și curuț lucru ăș id ma mușat, țelui...* (faceți un lucru frumos și al cărui lucru va fi mai frumos...) 14/65. În cazul din urmă, care este rar, înaintea formei *curuț* se pune și articolul *lu*: *Să videm lu curuț* (calotșcă) *pəti ăș la tal'ă mortu* (să vedem al cărui paloș poate să taie pe mort) 31/18. *Lu curuț ăi ăș iță* 6/23.

Așa dar, avem:

Nom. cari
Gen. *curuț*, la *curuț*, cari, la cari
Dat. la cari
Ac. cari

§ 100. Pronumele nehotărît.

Dintre pronumele nehotărîte întâlnite în texte și întrebuințate în vorbire, avem următoarele:

Tari (< *eccum* s. *atque-talis*) «atare, cutare, astfel». *Mei fișor tari ăi* (băiatul meu așa este) 5/21. *Nu si vind țor castraveț la noi* (minciuni d'astea nu trec la noi) 156. cf. 12/7, 19/29, 6/42. Se mai zice și *ftari*: *Si feși ftari gron* (se făcu un astfel de grâu) 16/5.

Tari-și-tari «astfel, așa și pe dincolo». *An fil'an loc ari un tari și tari yom* (în cutare loc are un astfel de om) 11/55.

Cutari «cutare». *Ți zuaș să-u fașim nunta?* — *zuaș cutari* 17/93.

Țiva (din *ți-va*) «nimic». *Țe mî ver, bre fărtati?* — *Nu, țiva, țiva* (ce mă vrei...) — *Nu, nimic, nimic* 4/79 cf. 5/2, 2/4, 9/70, 17/55.

Țiva-godea (după bulgărescul *što-gode*) «ceva, orice». *El nu vea lant țiva-godea, ni mumă ni tată* 1/93 (nu avea alt nimic, nici m-mă nici tată). *Țela si dușea si spargă țiva-godea* (se ducea să strice s. să ucidă ceva) 9/57 cf. 3/49, 821.

Çot (< *quantum*) «Cât». *Çot si țeară... tu să-l dăi* 15/42. *Na-ț pârili çot ăț fac* 8/2 cf. 10/5 etc.

Çoțva, fem. *çotiva* «câtivă, câteavă». *Çotiva buț di apu* 8/74. *Tăll'ară çotiva smăreț* 9/10.

Çoța «atât». *Țela ți s-nu poată çoța să mănâncă, capu ăi la leu* (aceluia care nu va putea să mănânce atâta...) 4/4 *Ieș çoța sătăit* (ești așa de umblat) 752. *Di çoța măi bun nu si poate* (mai bine decât atâta nu se poate) 7/69, etc.

Cot... cota «cât... atâ». *Pricazma va spus, cot putuî, cota va mintşunaî* (... cât putui zăta vă minşii) 29/32.

Cota şi cota «atâti». *Cota şi cota ȳamin' am tâltşot* (atâti oameni am ucis) 2/57.

Cotiva «câteva». *Cotiva buş di apu* 8/74 cf. 9/10.

Vrin, vrină «vreon, vreo». *Clo ân ţal loc vut-ay şi vrină guvă* 22/69 cf. 4/36, 3/58.

Nişti («nescio quid») «nişte». *Ammară, bătura di nişti tşoft* (umblară, întâlniră nişte ciori) 19/31 *Un ţar dără nişti cunăchî* 2/65 cf. 9/10, 16/15.

Nişti... nişti «unii... alţii». *Nişti cu sapa, nişti cu cartea* (unii cu sapa, alţii cu cartea) 6/75.

Niştea (în Liumniţa) «nişte». *Vizû diparti niştea iscri di fuăc* (văzû departe nişte scânteie de foc) 3/77.

Nişcân («nescio quantum») arom. *niscântu* «ceva, câtva, puţin, nişel». *Tâl' ard* (di tupola) *ună zuuă, rămasi ancă niscân* (... mai rămase încă ceva) 18/64. *An' Ńi bea apw...* *zăstăy si beay niscân* (mi-e sete, stai să beau puţin) 10/64.

Tântu, tânti «atât, atâti». *Daţ-l'a la estu ȳom tânti pari* (daţi acestui om atătea parale) 7/65 cf. 19/64, 2/66.

Tot, toată («totus, -a -um») tot. *Toati casili luş sa*. 112 cf. 7/16, 1/20. Şi: *tut. Tot cunacu arsi cu tut pari cu tut tot*. 5/15; (în Liumniţa) *tuăt* 16/73.

Cati («gr. καθέ») întrebuintat numai la Țârnaeca (arom. *cathi*) «fiecare». *Cati searâ si duţeă la feata* (în fiecare seară...) 31/65, cf. 34/65.

Secuţ («bg. (v)sekoj») «fiecare». *Țâruli âs vi li ruc la secuţ pristi un munti* (opincile vi le voui aruncă la fiecare peste un munte) 9/66.

Sfaca («mbg. sfaka bg. vsêka fem. lui vsêkoi»). *Sfaca dzuyuă si duţeă la ună vin'ă* 1/10.

Ier («turc. her») «fiecare, orice». *Ier zuyuă vineă la noî*. Compuse: *Ier-Ńi* «orice»; *Ńer-cari* «oricare». Prescurtat: *e* «fiecare, orice». *E săptămună vineă casă* 1/42. *E Ńi om* (orice om) 41/65. În poziţie neaccentuată şi *i* id. *I zuyuă la duchian şideă* (în fiecare zi şedeă la prăvălie) 1/16.

Cafcu («bg. kakvo») «Ce fel». *Cafcu tşoşli Ńer tu Teghtu, Dali nalti ili slojmi* (bg. složen)? (ce fel de ghetete vrei tu Teghiu, înalte sau scurte?) 1/XI.

NUMERALUL

§ 101. În dialectul meglenoromân numeralul se păstrează mult mai bine decât în dialectul aromân. În acest dialect, în graiul Aromânilor din Sud, numerile compuse sunt înlocuite din ce în ce cu numeralul grecesc. Numai la Nord se numără curat în româneşte ca în dialectul meglenit.

§ 101. *Numerale cardinale*: un 21/38, una 23/94, doi 1/62, două 6/74, 13/77, trei 1/31, patru 22/78, Ńinţ 10/42, şasi 11/67, şapţi 18/56, uopt 9/4, nou 12/58, 9/61, zaŃi 27/65, 5/81, unspreţ 10/49 (şi unsprăt 11/7), douspreţ (şi dousprăt 10/42), treispreţ, paispreţ, Ńinspreţ 10/72, etc. douăzot 8/42, 27/65; treizot 27/65, patruzot 6/21, Ńinzoţ 18/7, etc. douăzotşiu, douăzotşidou, douăzotşitreî, douăzotşipatru, douăzotşinţ 10/41, etc. una sută 8/24, 10/42, două suti 5/4, trei suti 3/63, etc. ună mil'ă, două mil', trei mil' 2/4, etc. un milion 17/4, etc.

Dintre acestea, femininul de la doi face forma obişnuită *dou*. În afară de aceasta, mai avem *duay* 17/73 şi *day* 13/81. Deasemenea şi *noş* face regulat, însă mai rar, *noşă* 2/65, (Țârnaeca) *naşă*. Pentru «cinci» numai în dial. megl. se aude *Ńinţ*, nu şi în dialectul aromân cum se dă Ńinţ s. Ńinţ(i) (cf. Puş. EW. 363, CDDE 343). În acest dialect *i* final se aude plenison: *Ńinţi*.

Pentru *zaŃi* se mai aude şi *zeăŃi* 5/81, iar în Țârnaeca numai *dzaŃi* 26/68, ca în dialectul aromân. Pluralul lui *zaŃi* face *zoţ* din *zăt* < *zeţ* şi *zăt*: *douzăt* 10/72.

De la zece în sus, numeralele cardinale se formează, ca şi în toate dialectele, cu prepoziţia *spre*. Pentru douăzeci avem *douzoţ*, nu *yinyiţ* ca în dialectul aromânesc. Tot aşă de la douăzeci în sus unităţile se adaogă cu ajutorul conjuncţiei *şi*, ca în dialectul dacor., *douzoţ-şi-un*, nu cu *spre*, ca în arom. şi unităţile puse înainte (ună-spră-yinyiţ). Conjunecţia *şi*, împreunându-se cu terminaţiunea *ş* din *douzoţ*, dă naştere la sunetul *tş* şi atunci avem *douzoţşinţ* pentru *douzoţ-şi-Ńinţ*. cf. *noşzotşisapţi* 2/57, *noşzotşiuopt* ib. *noşzotşinoş* 3/57.

Pentru *sută* am auzit zicându-se și *stu* (< bg. sto). *Una stu di liri* (o sută de lire).

Pentru «amândoi» avem: *șimidoi*, *șimidoi* (*đ*) plural *șimidoi*' fem. *șimidoi*'. *Di inat si șitără șimidoi*' 15/24 cf. 3/18. *Tucu prucurară șimidoi*' *apu* (numai că începură să curgă amândouă apă) 13/56, cf. 3/18, 84/19. In Huma: *șamindo*i, *șamindo*u*i* 18/69, cf. 20, 23/69.

Declinarea numeralului cardinal articulat sau nearticulat este aceeaș ca și la pronumele demonstrativ. După cum se va vedea la partea sintactică, el se declină singur și ca element determinativ pus înaintea unui substantiv, însă în amândouă cazuri articulat cu articolul hotărât: doi: *doi*'.

Nom. doi' fraț
Gen. lu doi' fraț
Dat. la doi' fraț
Ac. doi' fraț.

Câteva citate: *Pricazma lu doi' fraț* (povestea celor doi frați) 6. *Tșiflicu lu ună lam'ndă* (moșia unui balaur) 23/94. *Casa lu un birber* (casa unui bărbier) 8/32. De multe ori se întâmplă ca dativul să țină locul genitivului, aceasta mai ales atunci când numeralul nu primește articolul: *Pricazma la doi* *uamin' mîntșunoș* 18.

§ 102. Numerele ordinale.

Pentru «întăiu» se aude forma *prima*, care se întrebuințează mai rar ca atribut și foarte des ca adverb. Cuvântul este de origine latină (primus, -a, -um), după cum a relevat și Weigand, deoarece ca neologism n'avea de unde pătrunde în dialectul megleno-român, lipsind din graiul Bulgarilor cu care Megleniții vin în atingere. De altfel, și existența lui în dialectul dacoromân (cf. Puș. EW. 1384) vorbește în deajuns pentru originea lui latină: *Ca întrō ieș la di prima ușă, ișō lupu*; *la doi* *uș, ișō un răslan* (când intră el la ușa întâiu ieși lupul); *la e două ușe ieși un urs* 14/86. *Prima uară cōn al' la dusi cavey* (prima dată...) 8/81, cf. 8/46. Ca adverb: *Si dus-ay lăngă domu și prima la antribat-a* (... și mai întâiu l-au întrebat) 6/59. *Di prima* = mai întâiu 30/51. *Mađ di prima* = înainte de toate. *S-mi duc mađ di prima la lov*: 4/94.

Celelalte numere se formează adăogându-se articolul feminin de la plural (-li (-le) la numeralul cardinal, precedat de prepoziția *la*: *la doi* *or* (a doua oară) 2/11; *la trei* *or* (a treia oară) 4, 5/9. *Cōn antriș ari un lup, la trei* *uș ari șorș* (când intri este un lup, la a treia ușe sunt șerpi) 12/86. *Ca vini la trei* *li cał* (când ajunse la calul al treilea) 17/94: *la noul' ā an'* (în anul al noulea) 2/65. Felul acesta de a forma numeralul este acelaș pentru amândouă genurile; numai în Țărnareca se deosebește și anume, la forma feminină se adăogă terminațiunea -a: *La trei* *ă dechică la flară la un cavinē* (în minutul al treilea îl găsira la o cafea) 19/65. *La trei* *ă dzuuđ gri* (a treia zi grăi) 29/65. Tot în Țărnareca pentru *prima* se zice *prot* fem. *proat* (< πρῶτος).

Ora peste zi se arată cu forma feminină a numeralului cardinal articulat la plural: la *doi* *li*, la *trei* *li*, la *patru* *li*, ca în aromânește: *tu da* *le*, *tu trei* *le*, etc. (la două, la trei, la patru).

§ 103. Numerele distributive.

Se formează cu *căti* pus înaintea numeralului ordinal, ca în toate dialectele: *căti* unu, *căti* una 5/61, *căti* trei 7/20, etc.

§ 104. Numerele multiplicative.

Sunt aceleași ca în toate dialectele: *ună-uară* (arom. ună uară) 5/70, *doi*-or 7/34, *trei*-or 13/81; *uor-di-căti-uor* 13/65.

VERBUL

§ 105. Toate verbele de origine latină se reduc la un număr de aproape 222. Flexiunea lor se face după cele patru conjugări în: -*ari*, -*eari*, -*iri* (-ere) și -*iri*. Cele mai multe intră la conjugarea întâiu (140); mai puține la a treia (54) și mai puține la a patra (21) și numai 8 la a doua.

Iată aceste verbe, după conjugări:

Conjugarea I: *aflu* < afflo, -are; *ambet* < *imbibito, -are; *amnu* < amb(u)lo, -are; *ampeadic* < împedico, -are; *ampl'u* < impleo, -ere; *ancalic* < caballico, -are; *ancalț*

calceo, -are; *discałt* < dīs-calcio, -ere; *qncarc* < (in)carrico, -are; *qnc'ag* (s. *chl'eg* < clago, -are; *qncurun* < corōno, -are; *qnfăș* < infascio, -are; *anflu* < inflo, -are; *qngan* < inganno, -are; *qngl'it* (si *ngl'it*) < ingluttio, -ire; *qngrec* < ingrēvico, -are; *qnjur* < injurio, are; *qnjug* < jugo, -are; *dijug* < dīs-jugo; *qnsor* < in*uxoro, -are; *qntreb* < interrogo, -are; *antru* < intro, -are; *qntunic*, -are; *qnturb* < turbo, -are; *qnoet* < (in)vītio, -are; *ar* < aro, -are; *qrdic* < *ba'tiz* < baptizo, -are; *blastim* < *blastemo, -are (= blasphemo); *cat* < caco, -are; *cat* (caft) < *cavito, -are; *calc* < calco, -are; *casc* < casco, -are (< *χάσσω*); *cur* < colo, -are; *chiaptin* < pectino, -are; *caț* < adcaptio- -are; *cl'em* < clamo -are; *cōnt* < canto, -are, *crep* < crepo, -are; *culc* < colloco, -are; *cuminic* < commīnico, -are; *cumpār* < comparo, -are *cuntin* *cunct.nō, -are (< cunctare, Pușariu în *Dacoromania* 226¹); *dap* < adquo, -are; *dar* (< ro n. *adar*); *day* < do, dare; *deapin*; < dēpāno, -are; *deapir* < dēpīlo, -are; *dinzur* (derivat din) *dinzur* (prep.) < gyruș; *dipārtex*, < *de-quartare; *discarc* < descarr(i)co -are; *discōnt* < dis-canto, -are; *dișprt* < *desērto, -are; *despic* (dișchic) < despīco, -are; *dișpol* < de-spōlio, -are; *diștet* < deexcito, -are; *dor* < dolo, -are; *duml'artā* (domnu-iarță); *deun* > aduno -are; *durmitex* < dormito, -are; *faric* < fabrico, -are; *fet* < feto, -are; *frec* < frīco -are; *frimint* < *fragmento, -are; *fum* < fumo, -are; *fur* < furo, -are; *gust* < gusto, -are; *joc* < joco, -are; *judic* < judico, -are; *jungl'u* < jugulo, -are; *jur* < juro, -are; *jut* < adjuto, -are; *lag* < allargo, -are; *las* < laxo, -are; *latru* < latro, -are; *leay* < levo, -are; *leg* < ligo, -are; *lert* < liberto, -are; *lurec* < lubrico, -are; *mānānc* < māndūco, -are; *mānicat* < manico, -are; *mārit* < marito, -are; *mastic* < mastīco, -are; *mașin* < machino, -are; *meastic* < mīxtico, -are; *mintșun* < mentiono, -are; *mir* < miro, -are; *mirindz* < meridio, -are; *mutșcu* < *muccico -are; *mut* < muto, -are; *mbalț* < in-balteo, -are; *ncl'in* < inclino, -are; *nec* < neco, -are; *nușb* < *inobvio, -are; *numir* < numero, -are; *piș* < pissio, -are; *plāntu* < planto, -are; *plec* < plico, -are; *port* < porto, -are; *rāpas* < repauso -are; *rog* < rogo, -are; *rom* < rimo, -are; *runc* < averrunco, -are; *sap* < sappo, -are; *sārup* < sub-rupo, -are; *sārut* < saluto, -are; *satur* < saturō, -are; *scapir* (arom. *ascap'ir*); *scapit* (arom. *ascapit*); *scap* < *ex cappo, -are; *scarpin* < scarpino, -are; *schumb* < *ex-cambio, -are; *scult* < asculto, -are; *scup* (arom. a-cuchiū); *seamin* < sēmīno, -are; *seatir* < sicīlo, -are; *sānzārari* < sanguinare; *spar* (arom. a par); *spel* < ex-pellavo, -are; *spinzur* < *pendio, -are; *spurc* < spurco, -are; *stau* < sto, -are; *ștern* < astērno, ęre; *ștet* < excepto, -are; *stup* < stuppo, -are; *sud* < sudo, -are; *suflu* < sufflo, -are; *sugl'iț* < subgluttio, -are; *șuir* < siubilo, -are; *sun* < sono, -are; *tal'* < taleo, -are; *țert* < certo, -are; *torn* < torno, -are; *treamur*, *zātremur* < tremulo, -are; *ul't* < obliro, -are; *yoū* < ovo, -are; *urđin* < ordino, -are; *urlu* < ulūlo, -are; *usc* < exsūco, -are; *vatām* (arom. id.); *vegl'u* < vīg(i)lo, -are; *visez* (rar) < *viso, -are; *zbięr* < verro, -are; *zgair* < excario, -are.

Conjugarea II: *qncap* < capio, -ęre (-ęre); *beay* < bibo, -ęre; *cad* < cado, -ęre; *doari* < doleo -ęre; *pot* < poteo, -ęre; *șod* < sedeo, -ęre; *ved* < video, -ere; *voj* < volo, ęre.

Conjugarea III: 1. Verbele cū perfectul simplu, având accentul pe terminațiune (în -ui): *qmpl'u* < impleo, -ęre; *qncres* < cresco, -ęre; *bat* < batto, -ęre; *cres* (v. *ancres*); *cunosc* < conosco, -ęre; *fut* < futuo, -ęre; *șasc* < pasco, -ęre; *șerd* < pęrdo, -ęre; *ștern* < astērno, -ęre; *șęn* < tēno, -ęre; *șer* < quaero, -ęre; *trec* < traicio, -ęre; *vind* < vendo, -ęre; *vom* < vomo, -ęre; *zac* < jaceo, -ęre.

2. Verbe cū perfectul simplu, având accentul pe tulpină: *qnc'id* < (in)cludo, -ęre; *qndireg* < derigo, -ęre; *qntileg* < intēlligo, -igere; *qnting* < (in)cingo, -ęre; *qnving* < vinco, -ęre; *ard* < ardeo, -*ęre; *coc* < coco, -ere; *dipun* < dēpōno, -ęre; *dișcl'id* < dīsclūdo, -ęre; *duc* < dūco, -ęre; *șac* < facio, -leg; *șrong* < frango, -ęre; *șrig* < frigo, -ere; *șerb* < fęrvo, -ęre; *junę* < adjungo, -ęre; *leg* < allego, -ęre; *ling* < lingo, -ęre; *șerg* < męrgo, -ęre; *șulę* < mulgeo, -ęre; *șing* < impīngo, -ęre; *șitrund* < pertundo, -ęre; *șun* < pono, -ęre; *șamęn* < remaneo, -ęre; *șod* < rodo, -ęre; *șod* < rideo, -re; *șup* < rumpo, -ęre; *școt*. *șcund* < abscondo, -ęre; *șparg* < șpargo, -ęre; *șpun* < expōno, -re; *șșerg* < extęrgo, -ęre;

(1) În privința lui *cuntin* vezi și expunerea lui Leca Morar («Glasul Bucureinei» din Cernăuți, VI (1923) No. 1247 din 31 August), care pleacă de la *contenire* pentru *continere*, cu schimb de sufix. Cf. și O. Densusianu în H. I. r. II, p. 42: *cunten < *contenire suppose l'existence d'un ancien ind. pres. *cuntin*, à la place du plus récent *cuntenesc*.

sting < stinguo, -ere; *string* < stringo, -ere; *sug* < sugo, -ere; *trag* < *trago, *-gere; *trimet* < trimitto, -ere; *tund* < tondeo, -ere; *zic* < dico, -ere.

Conjugarea IV: qmăpřos < impartio, -ire; *qncdlzqs* < *incalidescō, -ire; *qñfluminzqs* (flamund); *qñflures* < inflorēscō, -*ire; *apir* (arom. id.); *bes* < bēssio, -ire; *bitārnes* (bitörn); *coapir* < coperio, -ire; *cuřāres* < con-forio, -ire; *discoapir* < disco(o)perio, -ire; *dispart* și *dispārřos*; *dorm* < dormio, -ire; *ndulřes* (dulři); *řes* < exeo, -ire; *per* < pēreo, -ire; *puřos* < puteo, -ire; *rāpes* < rapio, -ire (-ere); *ruřos* (roř); *řirbes* < servio, -ire; *urdzqs* < ordio, -ire; *urřt*, adjectivul verbal de la *urřos* < horresco, -ire; *zic* < dico, -ere.

Trecerile mai vechi de la o conjugare la alta sunt aceleasi cari se observă la toate dialectele: *daug* — *davziri* pentru *dăvzeari (< adaugēre); *ard* — *ardiri* pentru *ardeari (< ardēre); *mulg* — *mulziri* pentru *mulzeari (< mulgēre); *řod* — *řodiri* pentru *rădeari (< ridēre); *tund* — *tundiri* pentru *tundeari (< tondēre); *torc* — *toarřiri* pentru *turțeari (< torquēre); *řerb* — *řarbiri* pentru *irbeari (< fervēre); etc., etc. (cf. Dens. H. I. r. I 147).

Treceri mai nouă, în sânul dialectului meglenoromân observăm foarte puține și acelea provenite din cauza prefacerilor fonetice. Astfel avem *ampl'u* — *ampl'ari* pentru *ampl'eare*; *suju* — *suřari* (în Țârnareca) pentru *sui*ri, amândouă având la persoana a doua plural de la indicativ prezinte *ampl'aț* pentru *ampl'eț* și *sujaț* pentru *suiț* (cf. § 14). În vorbirea curentă verbele *řon* și *řac* se aud la persoana a doua plural de la ind. prez. *řineț* sau *řăneț* pentru *řoniț* și *řățeț* pentru *řășiț*, etc. (Vezi și alte exemple la Obs. ad § 106). Cu toate acestea, formele cu accentul pe tulpină sunt cele mai întrebuințate și numai ele se întâlnesc în textele strănse de mine.

PREZINTELE INDICATIV

§ 106. În afară de unele schimbări fonetice la care sunt supuse atât radicalul cât și terminațiunile verbale, flexiunea acestei forme verbale este identică cu aceea a celorlalte dialecte.

Deasemenea și în dialectul meglenoromân avem la verbele de la conjugarea întâiu și a patra, pentru prezintele indicativ forme verbale scurte, cu accentul pe tulpină, și lungi, cu accentul pe terminațiune.

I	I-a	II	III	IV	IV-a
1. <i>çont</i>	lucrez	cad	bat	dorm	řirbes
2. <i>çonř</i>	lucrez	caz	bař	dorm	řirbeř
3. <i>çontă</i>	lucrează	cadi	bati	doarmi	řirbeařti
1. <i>căntçm</i>	luçřm	cădem	batim	durmim	řirbim
2. <i>căntaț</i>	luçraț	cădeț	batiț	durmiț	řirbiț
3. <i>çontă</i>	lucrează	cad	bat	dorm	řirbes

X.

La persoana 1 sing. terminațiunea *-u* nu se aude, ca în dialectul dacoromân, în spre deosebire de cel aromân. El apare numai când verbul se termină într'o grupă de consonante în cari ultima este o lăcidă: *urlu* însă *ul't*. Verbele de conjugarea IV-a se termină în *-es* în loc de *-esc*, după cele spuse la obs. ad § 53-55.

La persoana 2 sing. terminațiunea *-i* dispăre, potrivit cu cele spuse la § 34, iar la verbele de conjugarea IV-a terminațiunea *-ești* este redusă la *-eș* pentru care vezi obs. ad. § 50-52.

La persoana 3 sing. pentru verbele de conjugarea II, III, IV și IV-a avem terminațiunea *-i* pentru *-e*, din cauza lipsei de accent (cf. § 29). Din aceeași cauză și la persoana 1, 2 plural de la conjugarea III avem terminațiunea *-im*, *-iț* pentru *-em*, *-eț*.

La persoana 1 plural, la verbele de conjugarea I și I-a avem terminațiunea *-çm* pentru *-ăm*, potrivit cu cele spuse la § 5.

Observațiuni. Următoarele verbe de conjugarea I: *aflu* — *flari*, *amnu* — *amnari*, *ampl'u* — *ampl'ari*, *antru* — *antrari*, *jungl'u* — *jungl'ari*, *mutșcu* — *mutșcari* și *vegl'u* — *vigl'ari*, în afară de forma regulată de la

persoana I singular, mai arată și o altă formă care se termină în *-m*. Astfel avem: *aflum* 6/79, *amnum* 6/13, 7/30, *ampl'um* 4/16, *antrum* 18/39, cf. 11/3, 3/36, 15/40, *jungl'un* 4/52, 12/43, 4/85, *mutšcum* 2/12, *štipcum* «pișc» (d.) *vegl'um* 3/7, 29/18. Acestea sunt așa de frecvente încât sunt aproape singurele întrebunțate în dialectul vorbit. Ele se explică prin analogie cu persoana întâiu sing. de la ind. prez. de la verbele bulgare. În bulgărește toate verbele se împart în trei clase: clasa I cuprinde verbe cu persoana I de la ind. prez. în *-a*, II în *-ja* și III în *-am* care sunt și cele mai numeroase, de oarece în această clasă intră și o mulțime de verbe derivate. În dialectele din Macedonia, socotind între acestea și pe dialectul megleno-bulgar, persoana întâiu în *-am* de la clasa III este, aproape, generalizată. Astfel, aci, pentru *pletā* «pletesc» *bodā* «junghiu», *rastā* «cresc», toate făcând parte din clasa I, se zice *pletam*, *bodam*, *restam*, în-totmai ca *digam* «ridic» *maham* «fac semn», etc. din clasa III. Această generalizare care a făcut ca orice verb la pers. I ind. prez. să se termine în *-am*, a avut o influență și asupra verbului meglenit, făcând ca unele dintre acestea, ca acele arătate mai sus, să primească la persoana I *-m*. Și deoarece toate verbele bulgare la aceasta persoană se termină propriu zis în *-am*, unele din aceste verbe arată *-ām*. Astfel, pe lângă *aflum* avem și *aflām* 7/31, 5/35, 9, 10/50, pe lângă *antrum* avem *antrām* 5/51 și tot așa *jungl'ām* 4, 19/32, 8/48. Dar influența verbului bulgar nu s'a mărginit numai asupra persoanei întâiu, ci a trecut și asupra persoanei a doua singular. De la verbele de mai sus avem la această persoană: *aflīš* 2/II, 4/35, 39; *antriš* 12/86, *jungl'iš* 6, 5/5, 15/55, 1/94, pe lângă formele regulate *aflī*, *antri*, *jungli*. Aci se vede clar că terminațiunea *-š* pentru *-i* se datorește analogiei cu persoana a doua sing. de la verbul bulgar. După *pletam*, *pletēš* sau *pletīš*, s'a zis și *aflām*, *aflīš*, etc. Dar la persoana a doua singular, în afară de formele citate mai sus, se mai întâlnesc unele terminate în *-āš*: *aflāš* 2/31, 17/32, 24/51, *amnāš* (d); *jungl'āš* 11/81, 10/84, cari trebuiesc socotite ca formațiuni analoage cu persoana întâiu *aflām*, etc., în ce privește *ā* pentru *i* din *-āš*. Un caz invers observăm în forma *mutšchim* 9/12 pentru *mutšcum* sau *mutšcu* refăcut, probabil, după persoana a doua, *mutšchiš* în ce privește *i* din *-im* pentru *u*. Tot așa se întâlnește și forma *spunim* pentru spun: *Ai delmi că ȣer sā-ȣ spunim* (hai dacă vrei să-ȣi spun) 5/16. Dar aceasta nu mi-a putut fi confirmată și probabil că vorbitorul din basm a întrebunțat persoana întâiu plural pentru aceeași persoană de la singular. În afară de aceasta, verbul *antrari*, la persoana a doua, pe lângă *antri* și *antriš*, mai face și *antri'n*: *S-la anvieš direptu pișor ān ȣer sā leȣ tšāmugu și sā antri'n* (să înfășori piciorul drept în fier, să iei ciomagu și să intri) 13/86. Deasemenea și de la *špun*, persoana a doua sing., în afară de *spu'n*, care este forma normală, se mai întâlnește și *spun'ī*: *Ti rog si nu spun'ī* (te rog să nu spui) 11/47. Desigur că toate acestea nu se pot explica decât prin analogie cu verbele ca: *deapin-deapi'n*, *seamin-seami'n*, etc. Verbul *ampl'u* de conjugarea a II, din cauza prefacerilor fonetice, se conjugă după conjugarea I. Mai întâiu, în cece privește persoana întâiu cu I palatalizat (l'), ea reprezintă sau forma organică, derivând direct din *impleo* sau, și mai probabil, s'a născut prin analogie cu persoana a doua *implis (= *imples*) > *īmpl'i* > *ōmpl'i* > *ampl'i*. În orice caz, acest l' este generalizat la toate persoanele de la singular și plural; din cauza aceasta, la răspândirea lui n'ar fi cu neputință ca să fi contribuit și persoana întâiu. În privința aceasta vezi și forma arom. din limba Aromânilor din Albania de nord: *umpl'u* «umplu» *Minī va si-l' umpl'u mintea* «eu o să-i umplu mîntea» (Weigand, Jahresb. XVI p. 204, II/3). La persoana a treia, potrivit cu cele spuse la § 30, face *ampl'ā* < *ampl'e*, cu *ā* pentru *-e*, terminațiunea verbelor de conjugarea a doua. Această schimbare în terminațiunea a persoanei a treia a dat naștere la o confuzie de conjugare,

făcând să se creadă că verbul este de conjugarea întâiu. Și după cum la *tal'*, *qnmol'* cu persoana treia: *tal'ă*, *qnmool'ă* avem la persoana întâiu plural *tāl'om*, *qnmul'om*, tot așa și de la *ampl'u* cu persoana a treia *ampl'ă*, avem la persoana întâiu plural *ampl'om* pentru *ampl'em*. De aci ușor era ca să facă la persoana a doua plural *ampl'aț* pentru *ampl'eț* și cu aceasta verbul să fie considerat ca făcând parte de conjugarea întâiu, pentru ca la perfectul simplu să avem *ampl'aț* pentru *ampl'uț*, iar la participiul trecut *ampl'at* pentru *ampl'ut*. La Țărnareca, după o comunicare verbală, verbul se conjugă în felul următor: *umpl'u*, *umpl'ă*, *umpl'ă*, *umpl'ăm*, *umpl'aț*, *umpl'ă*. Desigur că în acestea avem o încrucișare între formele aromâne, cu u inițial, și formele meglenite cu l' palatal. La persoana a doua avem ă pentru i din cauza elementului palatal, pentru care vezi § 35. — Un alt verb care tot din cauza prefacerilor fonetice de la prezintele indicativ își schimbă conjugarea, este și *sui*. La persoana a treia face *suiă* pentru *suię*, cu trecerea lui e în ă din cauza lui i precedent. De aci apoi persoana întâiu plural a făcut *suiăm* pentru *suiim*, iar a doua *suiăț* pentru *suiț*. Așa dar, tot după o comunicare verbală din Țărnareca, avem *sui*, *sui*, *suiă*, *suiăm*, *suiăț*, *suiă*. Verbul leaulari se conjugă la cele trei persoane singular cu l rămas intact: *leay* 8/38, *leaj* 6/37, *lea* 17/68, *lom* 12/40, *laț* 21/16, *leay* 6/22, pentru *l'au, *l'ai, *l'a, cum se aude până astăzi în dialectul aromân. Ele s'au format, desigur, prin analogie cu restul formelor verbale cu accentul pe terminațiune. Imprumutul acesta trebuie să se fi făcut de timpuriu, încă pe când persoana a treia de la singular și plural *l'evat-l'evant*, trecând prin formele intermediare *lięua-lięa* ajunsese la *l'ea*, pentru ca mai pe urmă, prin înlocuirea lui l' prin l, să fi putut da *leay*, *leaj*, *lea*, cu păstrarea diftongului ea, care, în orice alt caz, ar fi trebuit să fie redus la a, din cauza lui l' palatal. De altfel, păstrarea diftongului ea s'ar putea explica, deși cu mai puțină probabilitate, și din contaminarea formelor organice de la persoana întâiu și a doua singular *l'eu, *l'eș cu aceea de la persoana a treia singular l'a. În Lunguța, potrivit cu cele spuse la § 19 se aude *leu* 3/38, *lei*, *le*; iar în Țărnareca, pe lângă formele curat meglenite *leay*, *leaj*, etc., se mai întâlnesc și l'ay, l'aj, etc., aceste din urmă sunt, desigur, aromânisme. — În graiul din Cupa verbul dorm-durmiri, după o comunicare făcută de un elev de ai mei G. Papatanaș, se conjugă la cele două persoane de la singular și la a treia de la plural cu o din tulpină trecut în ö: *dörm*, *dörm*, *doarmi*, *durmim*, *durniț*, *dörm*. În textele culese din Cupa nu se întâlnesc aceste forme, din care lipsește chiar verbul dormiri. Trecerea lui o în ö este greu de explicat. Doar numai dacă ar fi să admitem o metateză a lui i în hiat: dormio, mai ales că urmează după o labială, și atunci am avea ca în formele rubeus > roib, habeat > aibă, etc. și dormio > dïorm > dörm, dar și în cazul acesta, dacă trecerea ar fi fost veche, ar fi trebuit să ne dea *jorm ca din deosum > jos. Tot în Cupa am întâlnit forma *arzu* 16/56 despre care a mai fost vorba.

După informațiunile ce mi s'au dat, ea se întrebunțează des. Desigur că și această formă trebuie socotită sau ca un derivat direct din *ardeo'* sau ca uua rezultat sub influența persoanei a doua *arz*. Dar partea și mai curioasă la această formă este menținerea lui -u, atunci când se știe că el dispore și nu se păstrează decât numai după o grupă de consonante, în care ultima este o ligidă. — Verbul *mintșunari* se conjugă cu accentul pe tulpină nu în -ez ca în dialectul aromân: *mintșun* 1/68, *mintșun'* 15/32, 3/38, 1/63, 1/68, *mintșună* 1/5, 2/63, *mintșunom*, *mintșunat*, *mintșună*. O schimbare de accent ca în *mintșun* pentru *mintș'un* avem și în verbul *bătiszari*, care la cele trei persoane de la singular face: *bătiz*, *bătiz*, *bătiză* (Lăgö odža să la batiză și zisi... toj să la batiz 5/86) pentru bâtez, bătez, bătează (arom. pätedzy, pätedzi, etc.). — De la verbul *spar* «speriu», avem

cele două persoane de la plural *spărəm, spăraț și spărim, spăriț*. — Verbul *țer* arată trecere de conjugare la cele două persoane de la plural pentru care avem *țirem* 21/16, *țireț*, pe lângă *țearim țeariț*. Tot așa și de la *scot* avem *scutem, scuteț* 9/66, pentru *scoatim, scoatiț*. — De la *beau*, pluralul, pe lângă *bem, beț*, în Liumnița mai face *bjăm, bjăț*, aceasta din cauza lui *e*, pentru care vezi § 13. În ce privește deosebitele forme, la prezintele indicativ, de la verbul *măncari*, să se vadă Obs. ad. § 4—10.

PREZINTELE CONJUNCTIV

§ 107. Ca în toate dialectele, prezintele conjunctiv se deosebește, puțin, de prezintele indicativ:

I	I-a	II	III	IV	IV-a
să cõnt	să lucrez	să cad	să bat	să dorm	să sirbes
» cõnț	» lucrez	» caz	» baț	» dorm	» sirbeș
» cõntă	» lucrează	» cadă	» bată	» doarmă	» sirbească
» cãntõm	» lucrõm	» cădem	» bătem	» durmim	» sirbim
» cãntaț	» lucraț	» cădeț	» băteț	» durmiț	» sirbiț
» cõntă	» lucrează	» cada	» bată	» doarmă	» sirbească

Conjuncțiunea *să* se întrebuițează și sub forma *si*, sincopată *s*: să antrum 3/4 să mi duc 1/58, și: si antrum 18/39 si ăncalic 39/65; s-na ubidim 2/31; s-na duțim 2/73, etc. Despre trecerea lui *s* în *z*, când după el urmează un cuvânt care începe cu o consonantă sonoră: *z*-va dau 7/66, pentru să vă dau, *s*-vă dau, *z*-vin 7/75, *z*-dunară 7/73 cf. Obs. ad § 62—63.

În ce privește terminațiunile acestui mod ele se păstrează, ca și în dialectul aromân numai sub forma indicativului. Singura rămășiță de la conjunctiv păstrată până azi la persoana a treia singular de la verbele de conj. I în dialectul dacoromân, s'a pierdut în dialectul meglent, prin analogie cu persoana a treia de la indicativ.

Verbele de conjugarea IV-a cu tulpina în *ț* (< *t*) *tș, ș, j, z*, potrivit cu cele spuse la § 24, arată la persoana a treia singular terminațiunea *-ască* pentru *-ească*.

Formele verbale cu persoana întâiu și a doua singular neregulată și discutate la obs. capitolului precedent sunt aceleași pentru acest mod, mai ales că ele se întâlnesc aproape numai la conjunctiv. Așa dar avem:

1. să aflu, să aflum, să aflăm
2. să afl'i, să aflîș, să aflăș
1. să antru, să antrum, să antrăm
2. să antri, să antrăș, să antri'n
1. să ampl'u, să apl'um, să ampl'ăm
2. să ampl'i, să ampl'iș

PREZINTELE IMPERATIV

§ 108. În afară de verbele de conjugarea IV-a, imperativul din dialectul meglenoromân este la fel cu acela din celelalte dialecte. La persoana 2-a, pentru conjugarea I și I-a avem *-ă*; pentru II, III, IV -i, care, ca și la indicativ, se menține sau dispăre, după natura consonantei după care urmează. Verbele de conjugarea IV-a au persoana a doua în *-eă*, întocmai ca și în dialectul aromân istoric. și, în parte, și în cel dacoromân, în formele *păzeă, fereă*, pentru *păzește, ferește*.

Prin urmare, avem:

	I	II	III	IV
Sing.	2. cõntă 2. lucrează	cadi	bati	dorm sirbeă
Plur.	2. cãntaț 2. lucraț	cădeț	batiț	durmiț sirbiț

Iată acum și unele forme întâlnite în textele culese, după conjugări: I. ȃncalică 32, ȃncarcă 3/40, ȃntră 18/39, 22/55, intră 12/71, disjugă 13/41, jungl'ă 5/85, mȃncă 22/69, mȃnancă 10/36, toarnă-ți 14/31, ujtă 15/55 II. bea 10/32, vez 23/55, etc. III. dășcl'idi 15/73, dipuni (numai în Tȃrnareca) 16/64, paști 13/41, tindi 39, țoni 6/22. IV-a gȃzeă (calcă) 12/81, mȃineă 7/34, 14/86, 17/43, mȃntrea 32/65, sirbei 10/2, trȃjă (rabdă) 8/29, tureă 8/52.

La verbele de conjugarea IV-a cu terminațiunea tulpinei în ț, țș, ș, j, z, după cum am văzut și la § 107, avem la persoana a doua singular -a pentru -ea: tȃltșea-mi (ucide-mă) 16/64 pentru tȃltșea-mi, și tot așă de la verbele: butșos, futșos, rutșos; grișos, tușos, nȃstrășos; biljșos, prȃjșos, pricȃjșos, etc. etc.

Imperativul monosilabic de la verbele: dari, duțiri, fațiri, stari s'a păstrat și în dialectul meglenit, ca și în restul limbii române: dȃ (nu dȃ 13/31); du (du-ti 12/2, 18/32); fȃ (fȃ-ti mai ȃncoa 18/33; dispfȃ-ti di pri cal 'dȃ-te jos'. 7/57; fȃ-ti azȃr 'pregȃtește-te' 8/58); zastoȃi (zastoȃi uneac 'oprește-te puțin' 8/85, 2/20). În Tȃrnareca, de la dari și fațiri avem și dȃ, fȃ (pe lȃngă dȃ, fȃ), care nu sunt decȃt aromȃnisme.

Observațiuni. Cu privire la terminațiunea persoanei a doua de la verbele de conjugarea IV-a -ea, observ cȃ după părerea lui S. Pușcariu avem aface cu o prescurtare a terminațiunii de la persoana a treia: -easte. În dialectul aromȃn toate formele verbale nouă intrate în conjugarea IV-a fac imperativul la persoana a doua în -ea. Această prescurtare trebuie sȃ fie veche, deoarece, după cum se știe, ea existȃ, la unele verbe, și în dialectul dacoromȃn. — Verbul *lȃsari* își pierde terminațiunea -ă de la persoana a doua singular, cȃnd este urmat de forma conjunctă a pronumelui personal: *las-mi* 5/36, *las-ti* 8/69, pentru *lasă-mi*, *lasă-ti*. — În afară de forma normală țoni-ti sau țon-ti, se mai intȃlnește și țon'-ti 11/85, care pare a fi rezultat sub influența persoanei a doua de la indicativ prezinte țon'. — De la *spȃeari*, în afară de forma obișnuită de la persoana 2 sing. *spȃri* (Nu ti spȃri 3/53, 10/28), mai avem și *spȃrȃ* (Nu ti spȃrȃ feată 5/VIII), care poate fi și cea normală, cu e în tulpină pentru a, ca în spel-spealȃ, ștet-șteatȃ, vegl'u-veagl'ă, etc. (In arom. avem *asparȃ*). — Verbul *lari* face la persoana 2 singular *leȃ* 2/66, 13/71, 3/72, etc. pentru *l'a*; este aceeaș neregularitate care s'a observat și la formele de la indicativ prezinte, despre care vezi mai sus. — O particularitate deosebită prezintȃ la persoana 2 sing. verbul *fuziri*. Acesta, în loc de forma regulatȃ *fuz*, aratȃ pretutindenii *fuz*, cu z intervocalic cȃzut (Fuț tu dușmanuli, cȃ piriș 44/40; fuț di ȃa 4/14; fuț cum si fuz 7/35 cf. 4/11, etc.) Cȃnd este urmat de pronumele de dativ, atunci primește terminațiunea -ă: fuțȃ-ț 75. — De la verbul *vimiri*, avem regulat persoana 2 sing. ieț 7/75; iețȃ 5/69, 12/56, iețȃ 4/75 (< gr. *ἐλα* imperativul de la *ἐρχομαι*). Forma *vimu* aproape a dispȃrut; în textele mele nu se intȃlnește și nici în vorbirea zilnică n'am putut-o auzi. — De la *stari*, în afară de *stoȃi*, mai avem și *toȃi*, (Toȃi sȃ la batiz, sȃ-l pȃn numea 5/86; toȃi, sȃ videm 6/85, etc.) Cȃ *stoȃi* nu este numai influențat de verbul bulgȃresc (cf. Weigand, o. c. 38), dar chiar reprezintȃ forma bulgȃrȃ, aceasta se poate vedea și de acolo, cȃ o se pronunțȃ închis ca în bulgȃrește, nu ȃ (< ȃ), dacȃ ar trebui sȃ admitem o înruciașare cu forma bulgȃrȃ.

IMPERFECTUL

§ 109. Flexiunea imperfectului la cȃteși patru conjugările coincide cu aceea din dialectul dacoromȃn. Formele vechi de la persoana intȃiu sing. fȃrȃ -m, așă cum se pȃstreazȃ în scrierile vechi și chiar astȃzi în regiunea Bistriței, nu existȃ. Deasemenea și persoana 3 plural se sfȃrșește în -ȃ, în spre deosebire de dialectul aromȃnesc care nu aratȃ această terminațiune; dȃdeȃu 12/69, 1/31, 2/58, etc.; imȃuȃ 19/72, țipȃu 14/11, țirtȃu 1/39, vȃtȃmȃu 12/65, etc., etc.

I	II	III	IV
cânt-am	căd-eam	băt-eam	durm-eam
cânt-aj	căd-eaj	băt-eaj	durm-eaj
cânt-ă	căd-eă	băt-eă	durm-eă
cânt-ăm	căd-eam	băt-eam	durm-eam
cânt-aț	căd-eaț	băt-eaț	durm-eaț
cânt-au	căd-eau	băt-eau	durm-eau

La verbele cu tulpina terminată în tș, ș, j, dž, terminațiunea *-eam* trece în *-am*: rutșam, târtșam; năstrășam, prăcăjam (și pricăjam) pentru rutș-eam, târtș-eam, etc. (cf. § 22).

Observațiuni. Verbul *lari* «luare» face la imperfect *lăjam, lăjaaj, lăja, lăjam, lăjaț, lăjaș* (citatele se pot vede la capitolul verbelor neregulate). Desigur că aici avem aface cu o formațiune analoagă după ded-dedeam: laj-lăjam. La Țârnașecă avem *lujam, lujaaj, luja, lujam, lujaț, lujaș*, care nu se explică decât numai printr'o încrucișare a formei aromâne *lu-am* (pronunțat loam) cu *lăjam*. — Prin analogie cu *lăjam* sau *lujam* avem și *flăjam* de la *flari* «aflare» alături de forma regulată *flam*. — De la beari avem imperfectul *beam* și *bijam*. — Verbul *dari* face la imperfect *dideam* și (foarte des) *dădeam* 13/31, 11/56, *dădeaj*, *dădeă* 13/31, *dădeam* 21/73, *dădeaj*, *dădeau* 2/58 cu e din tulpină trecut în ă, așa cum se aude, pe alocuri, și în dialectul aromânesc. Desigur că și aici avem a face cu un fenomen de analogie cu formele de la prezintele indicativ *day, daaj*, etc. sau chiar cu rezultatul unei încrucișări cu vechiul imperfect *dam* (< dabam) pe care l-am întâlnit numai o singură dată: *Tucu si dam la toț* (dacă dedeam s. aș fi dat tuturoră) 15/31 (cf. § 116) și care, după cum se știe, la Aromâni, este forma oticinuită: *dam, daaj, da, dam, daț, da*.

PERFECTUL SIMPLU

§ 110. Se înfățișează sub o formă mai arhaică decât acela din dialectul dacoromân de astăzi, asemănându-se, în privința aceasta, foarte mult cu dialectul aromân, cu limba vechilor texte literare și cu dialectul bănățean (cf. Weigand, *Der Banater Dialekt in Jahresb.* III p. 242 în care se dă lista tuturor verbelor cu perfectul sigmatic).

La tratarea perfectului simplu vom deosebi: 1) perfectul cu accentul pe terminațiune și 2) perfectul cu accentul pe tulpină (sigmatic).

§ 111. 1. *Perfectul simplu cu accentul pe terminațiune* se formează regulat cu aceeași terminațiuni ca în toate dialectele.

I	II	III	IV
cânt-aj	căz-uj	băt-uj	durm-ij
cânt-aș	căz-uș	băt-uș	durm-iș
cânt-ă	căz-û	băt-û	durm-l
cân-om	căz-um	băt-um	durm-im
cânt-aț	căz-uț	băt-uț	durm-iț
cânt-ară	căz-ură	băt-ură	durm-iră

La persoana 3 sing. de la conjugarea I avem terminațiunea *-o* pentru *-ă*, din cauza prefacerilor fonetice. La persoana 1 plur. avem *-om* (< am), *-um*, *-im* pentru *-arăm*, *-urăm*, *-irăm* din dialectul dacoromân de astăzi, păstrând formele organice ca în literatura veche și dialectul aromân de astăzi. La persoana 2 plur. avem *-aț*, *-uț*, *-iț* pentru *at*, *ut*, *it* din celelalte dialecte, care, probabil, s'au născut prin analogie cu aceeași persoană de la formele prezintelui indicativ. Punctul de plecare trebuie căutat în persoana 1 plural: *cântom*, *căzum*, *bățum*, *durmim*, care este la fel pentru perfectul simplu ca și pentru prezintele indicativ. De aci apoi ușor eră să se formeze și pentru persoana 2 plural mai întâiu de la perfectul simplu de conjugarea I: *cântaț* (pentru *cântat*), și după aceea să

se generalizeze și la celelalte conjugări: căzuț, bătut, durmiț (pentru căzut, bătut, durmit). În Țărnareca sunt foarte obicinuite și terminațiunile din dialectul aromân: -ai, -aș, -ă, etc. afară de persoana 2 plural, care arată mereu, chiar la formele de origine aromână, *aț*, nu *-at*.

Observațiuni. Verbul *ampl'u* «umplu» care, după cum am arătat mai sus (cf. obs. ad. § 106), din cauza prefacerilor fonetice a trecut la conjugarea I, la perfectul simplu face *ampl'ai*, *ampl'aș*, *ampl'ă* 2/7, 7/35, *ampl'om*, *ampl'aț*, *ampl'ară* 10. În Țărnareca, după cum s'a arătat și la prezintele indicativ, avem *umpl'ai*, *umpl'aș*, *umpl'ă* 13/72, *umpl'am*, *umpl'aț*, *umpl'ară*. Mai rar: *ampl'ui*, *ampl'uș*, *ampl'u* 7/55, etc. după conjugarea II. Tot așa și *suii* (Țărnareca) cu perfectul simplu: *suijă*, *suijaș*, *suijă*, *suijăm*, *suijaț*, *suijară*, pentru *suij*, *suiș*, etc. Verbul *leay* «ia» are: *laï* 4/22, *laș* 5/22, *lă* 4/VI, 13/9, 4/24, 8/28, etc. *loma*, *laț*, *lară* 16/15, 21/16, 14/38, formate, de sigur de la infinitivul *lari*, ca cântarij: *cantaï*. Pe când persoana 3 sing. *lă* arată un *o* pronunțat deschis și bine distinct, la persoana 1 plural *lom* se pronunță când cu *o* când cu *u*, ceea ce dovedește că forma veche *lom* (< *luăm* < *levamus*), care se întâlnește în dialectul aromân, încă n'a dispărut de tot. Pentru persoana 3 singular *lă*, în Huma se aude numai *lă* 8/69, 13/71, iar în Țărnareca numai *lo* 25/64, însă aceasta poate fi aromânească (*lo* < *luă*), decât forma veche. De la *spăreari* avem *spăruj* 4/87, *spăruș*, *spărū* 4/87, cf. 10/4, 20/73, *spărūm* *spăruț*, *spărură*, după verbele de conjugarea III.

La Huma se conjugă și după conj. I: *spăreaï*, *spăreaș*, *spără*, *spărăm*, *spăraț*, *spărară*; de aci și participiul trecut, pe lângă *spărut* face și *spăreat* 10/40. De la *dari* avem regulat cu accentul pe tulpină *ded*, *deadîș* 8/35 (numai în Țărnareca forma normală *dideș* 6/66), *deadî* 13/39, 5/6, etc., *deadim*, *deadîț* 7/65, *daedără* 7/71 (în Țărnareca) *daedîră* 3/68. La verbele de conjugarea II n'avem nimic de observat. Pentru *biuș* și *căzuș* din bibit și cecidit avem în latina vulgară *bibuit, *caduit (Dens. H. I. r. I, 152).

§ 121. 2. *Perfectul simplu cu accentul pe tulpină.* Pentru o mai mare înlesnire în tratarea acestei forme verbale, vom împărți toate verbele în 5 grupe: 1. verbe cu tulpina terminată într'o dentală simplă, 2. cu dentala precedată de o nazală, 3. verbe cu tulpina într'o guturală, 4. cu guturala precedată de o nazală, 5. verbe cu tulpina într'o nazală și 6. verbe cari se sfârșesc într'o labială.

1. *Verbe care se sfârșesc într'o dentală:*

ancl'id	— ancl'iș	— ancl'is
ard	— arș	— ars
rod	— roș	— ros
rōd	— rōș	— rōs
scot	— scoș	— scos
trimet	— trimeș	— trimes
ușid	— ușîș	— ușis

2. *Verbe care se sfârșesc într'o dentală precedată de o nazală:*

pitrund	— pitruņș	— pitruns
prind	— prinș	— prins
scund	— scunș	— scuns
tund	— tunș	— tuns

3. *Verbe care se sfârșesc într'o guturală:*

andireg	— andireș	— andires
anțileg	— anțilepșu	— anțiles

coc	— copş	— copt
dauş	— dauş	— dauş
duc	— duş	— dus
fac	— feş	— fat
frig	— friş	— fris
leg	— leş	— les
merg	— merş	— mers
mulg	— mulş	— muls
sparg	— sparş	— spars
sug	— suptşu	— supt
torc	— torş	— tors
trag	— traş	— tras
zic	— ziş	— zis

4. Verbe care se sfârşesc într'o guturală precedată de o nazală:

anţing	— anţinş	— anţins
anving	— anvinş	— anvins
frong	— fronş	— frons
jung	— junş	— juns
ling	— linş	— lins
ping	— pinş	— pins
plong	— plonş	— plons
sting	— stinş	— stins
string	— strinş	— strins
ung	— unş	— uns

5. Verbe care se sfârşesc într'o nazală:

dipun	— dipuş	— dipus
pun	— puş	— pus
rămון	— rămaş	— rămas
spun	— spuş	— spus

6. Verbe care se termină într'o labială:

ierb	— ierş	— iert
rup	— rupşu	— rupt

Observaţiuni. Dintre aceste grupe, perfectul verbelor cu tulpina într'o dentală arată dezvoltarea cea mai regulată. De la formele latine (in)clusi, arsi, rosi, risi, tramisi (= transmisi), occisi (= occidi) avem regulat: ancliş, arş, roş, roş, trimeş, uţiş. Iată acum şi câteva forme dintre cele întâlnite în texte; ancliş 9/3, ancliş 10/9, 9/38; arsi 38/65, arsiră 17/56; dăşclisi 14/77, dişl'isi 7/5; trimeş 24/31, trimeasi 6/IV, 5/70, trimeasiră 10/38; scoasi 12/38, 8/59, 4/68, scoasiră 6/33; zărăseş (za-rød) 8/62.

În ce priveşte grupa 2, cu dentala precedată de o nazală, observăm că încă în l. latină am avut absco(n)sit (= ndit) după modelul lui clausit (cf. Dens. H. l. r. I, 152) care a dat regulat *ascunş > scunş. Acesta, susţinut şi de perfectele verbelor terminate într'o guturală precedată de n, ca: anţinş < (in)cinxi, junş < junxi, plonş < planxi, stinş < stinxi, etc. (vezi mai jos la 4) a atras după sine şi restul formelor de la perfect, mai ales că erau prea puţine, care se terminau într'o dentală, ca prinş (pre(h)endi), pitrunş (pertudi) şi tunş (totondi). Se înţelege că trecerea aceasta s'a putut efectua şi chiar numai sub influenţa perfectelor cu dentala precedată de o nazală. Iată şi câteva forme spicuite din texte: pitrunsi 12/68, prinseş 12/71, prinşi 594; scunş 7/36, şi 1/38. În Târna-

reca avem: scunș (arom. ascunșu), scunșiră 10/64, pe lângă scunș, scunș, etc.

În grupa 3 se observă o tendință de unificare a verbelor în *-si*, susținute în bună parte și de perfectele verbelor cu tulpina într'o dentală (grupa 1). Astfel, după merg-merș < mersi, mulg-mulș < mulsi, sparg-sparș < sparsi, torc-torș < torsi, au făcut și andreg-andreș < *derexi* (pentru *derepș cf. arom. *derepșu < drepșu), daug-dauș < *adauxi* (pentru *daupș, arom. adapșu), duc-duș < *duxī* (pentru *dupș, arom. duș), frig-friș < *frixi* (pentru *fripș, arom. fripșu), trag-traș < *traxi* (pentru *trapș, arom. trapșu), zic-ziș < *dixi* (pentru *zipș, arom. dziș), leg-leș < *lexi (= legi cf. Dens. H. l. r. I, 153) pentru *lepș, arom. alepșu. Singura formă meglenită care face perfectul regulat este coc-copș < *coxi* susținut, probabil, de participiul trecut copt (< coctum) și tot așa suguptșu < *suxi* (pentru *supș, arom. supșu) susținut, și chiar influențat prin introducerea unui t în tulpină, de participiul supt < suctum (arom. suptu). Această din urmă (suptșu) a influențat, la rândul ei, forma *anșilepșu < *intēllexi*, făcând-o să se pronunțe anșileptșu, pe lângă anșileș, fiecare conjugându-se separat la celelalte persoane din sing. și plural: anșileaptș, anșileapti 5/64, anșileaptim, anșileaptiș, anșileaptiră 6/64 și anșileasiș (și: anșileșiș 11/79) anșileasi, anșileasim, anșileasiș, anșileasiră 19/56, 4/73, 1/77. Iată și câteva forme din texte: andreasi 10/56, 3/69, dusiș 12/38, 5/78, dusi 8/39, 12/55; dusiră 4/55; frisi 4/52; leasi 4/37, leasiră 17/4, mearsi, (Țărnareca) nearsi 3/65, 5/66, nearsiră 6/67, 1/68; traș 5/13, trasi 17/4, trasiră 5/34; ziseș 19/72, zisi 2/2, 3/21, etc.

În ce privește forma *fetș* < feci pentru *feș vezi explicațiunile date la Obs. ad § 53—55. Aci dau numai câteva forme: feș 12/4, 3/12, 23/55, 2/63, 7/69, etc. fiăș 2/76, fiseș 12/71, fisiș 18/73, făseș 10/6, 10/33, 9/57, feși 12/4, disfeși 4/17, feasim, feasiș, feasiră 4/31, 23/38, etc. În Țărnareca avem fetș 19/55, fițeș, feați 4/65 însă și feasi 7/64, feasiră 8/64, etc.

În grupa 4, dintre verbele terminate într'o guturală precedată de n, cele mai multe fac perfectul simplu regulat: anșing-anșinș < (in)cinxi; jung-junș < junxi; ling-linș < linxi; plonș-plonș < planxi; sting-stinș < stinxi; string-strinș < strinxi; ung-unș < unxi. Prin analogie cu acestea au trebuit să facă și fronș-fronș pentru *fredz < fregi (arom. fredžu pentru care vezi Obs. ad. § 53—55), anving-anvinș pentru *anviț < vici (arom. azvimșu) și ping-pinș pentru pedz > imegi (arom. pimșu), dacă cumva, după cum arată și formele aromâne, n'ar fi existat în latina vulgară, pentru aceste două forme din urmă, *impinxi pentru imegi și *vinși pentru vici (cf. Dens. H. l. r. 153). Iată și unele forme din texte: fronsi și frânsi 14/72, fransiră 18/69; juns 6/5, 5/15, etc. junsiră 2/73, junsără 2/77, 20/73; zălnsi 22/73; plonși 7/34, 5/58; strinsi 47/40, strinșeș 649; unși 7/30, unșără 23/29, etc.

În grupa 5, după modelul verbelor rămøn-rămaș (< rema(n)si și a tuturor formelor cu o dentală în tulpină, mai ales că participiul perfect se termină în aceeași consonantă: ard-arș, rod-roș, rođ-roș cu part. ars, roș, roș, au făcut și pun-puș, dipun-dipuș, și spun-spuș, cu participiile pus, dipus, spus.

În fine, în grupa 6, sub influența participiilor supt, copt de la verbele sug, coc, care erau aceleași ca terminațiune cu rupt, jert, s'au născut formele *ierș* de la ierb (cf. 20/32) și *rupșu* de la rup (860). Și după cum suptșu la celelalte persoane face suptiș, supti, tot așa și rupșu face ruptiș, rupti 23/72 cf. 16/19, 286, ruptim, ruptiș, ruptiră 13/19, alături de rupsis, rupsi 7/57, etc. (Cu privire la trecerea lui s în ț cf. § 63).

PERFECTUL COMPUS

§ 113. Se formează ca în toate dialectele cu prezintele indicativ de la verbul ajutor *veari* și participiul trecut de la verbul de conjugat.

I	II	III	IV
cântat-am	căzut-am	bătut-am	durmit-am
cântat-aș	căzut-aș	bătut-aș	durmit-aș
cântat-au	căzut-au	bătut-au	durmit-au
cântat-am	căutat-am	bătut-am	durmit-am
cântat-aș	căzut-aș	bătut-aș	durmit-aș
cântat-au	căzut-au	bătut-au	durmit-au

Despre perfectul compus construit cu «a fi», vezi la sintaxă § 154.

MAI MULT CA PERFECTUL

§ 114. Ca și în dialectul aromân, vechiul mai m. ca perfect, așa cum se întrebunțează în dialectul dacoromân, a dispărut. Numai într'un singur basm am întâlnit forma *ziseasi*, care se reduce la forma latină *dixisset* (*Searia, fișoru chinisi dupu boi și feasi și cum l'ă ziseasi stăpōnu*, «seara, porni băiatul după boi și făcū așa cum îi zisease stăpânul 14/41). Din cercetările ce am făcut ca să aflu dacă ea se întrebunțează și în graiul viu, nimeni n'a putut să-mi spună ceva lămurit. Cei mai mulți nu o cunosc, ceea ce vrea să zică că ea nu mai are întrebunțare în dialect. Inșă în locul acestei forme verbale dispărute, astăzi, pentru exprimarea ei s'a recurs, ca și în dialectul aromân, la o formațiune perifrastică alcătuită din imperfectul verbului ajutor *veari* și participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV
veam cântat	veam căzut	veam bătut	veam durmit
veaș cântat	veaș căzut	veaș bătut	veaș durmit
vea cântat	vea căzut	vea bătut	vea durmit
veam cântat	veam căzut	veam bătut	veam durmit
veaș cântat	veaș căzut	veaș bătut	veaș durmit
veaș cântat	veaș căzut	veaș bătut	veaș durmit

Originea acestei forme verbale trebuie căutată în limbile balcanice și în special pentru dialectul meglenit, în limba bulgară, care își formează m. m. ca perfectul cu *bēh* (beach), imperfectul verbului «a fi». Dealtfel, influența limbii bulgare la formarea mai m. ca perfectului se vede și deacolo că, după cum la perfectul compus pe lângă forma românească, mai există și una tradusă din bulgărește cu verbul ajutor «a fi», tot așa și aici, în afară de formațiunea cu verbul *veari*, mai există una, care se întrebunțează ceva mai rar, alcătuită din imperfectul verbului «a fi» și care, prin urmare, nu-i decât o traducere a imperfectului bulgar *bēh*:

ram mâncat, -ă	ram durmit, -ă
raș mâncat, -ă	raș durmit, -ă
ra mâncat, -ă	ra durmit, -ă
ram mâncaș, -ti	ram durmiș, -ti
raș mâncaș, -ti	raș durmiș, -ti
raș mâncat, -ti	raș durmiș, -ti

VIITORUL

§ 115. Dacă în dialectul aromân se mai păstrează o urmă de viitor alcătuit din prezintele conjunctivului, precedat de persoana 3 singular de la indicativul verbului «vream» *va*, în dialectul meglenit s'a pierdut și această ultimă rămășiță de viitor construit cu «vol», și astăzi, această formă verbală se exprimă prin prezintele conjunctiv:

I	II	III	IV
si cont	si cad	si bat	si dorm
si cõt	si caz	si baț	si dorm
si cõtă	si cadă	si bată	si doarmă
si cãntom	si cãdem	si batim	si durmim
si cãntaț	si cãdeț	si batiț	si durmiț
si cõtă	si cadă	si bată	si doarmă

De sigur că, sub această formă, funcțiunea viitorului deși este deosebită de aceea a conjunctivului, de multe ori ea se confundă și nu se poate pricepe bine decât numai din contextul frazei: *Io si va 'ncurun, ca napcum si fațiț fãmeal'* (eu vă voi cunună, pentru ca iarăș să nașteți copii) 39/40 *Taț mul'ari, ca si ti tures ân vali* (taci muiere, că o să te arunc în vale) 6/14. *S-ti duț? — s-mi duc.* (o să te duci? — o să mă duc 7/44. *Si-ți leg* (o să-ți leg) 38/40, etc., etc.

Un altfel de viitor care se întrebuințează numai în Țarnareca și se deosebește și de viitorul din dialectul aromân este următorul:

ăs cõt	sau	ă si cõt
ăs cõt	»	ă si cõt
ăs cõtă	»	ă si cõtă
ăs cãntom	»	ă si cãntom
ăs cãntaț	»	ă si cãntaț
ăs cõtă	»	ă si cõtă

Se înțelege că *ăs* nu-i decât o formă contopită din *ă si* sau *ă să* (cf. arom. *vas cântu* din *va* să cântu), iar *ă* nu reprezintă decât persoana 3 sing. de la ind. prez. a verbului *vreați*, adică *va* > *ua* > *ud* > *ă*. Iată și câteva citate din texte: *ăs l'au* 11/65; *ăs dau* 26/65; *ăs măncu* 19/68; *ăs ținăm* 5/68; *ăs nergu* 11/65; *ăs scundu* 5/65; *ăs mântrescu* 29/65, etc. Cu *ă si* avem: *ă si facă țerbu* (o să se facă cerb) 13/64; *ă si nã gustim* (o să ne ospătăm) 19/68; *ă si ner la biserică* (o să merg la biserică) ib. etc. Din toate aceste citate, se vede clar că *ăs* n'are a face cu *as* din dialectul aromân, întrebuințat la imperativ: *as hibă* (fie), *as n'earđzim*, etc., după gr. *ăs εἶπε*, *ăs εὐάγομεν* etc.

CONDIȚIONALUL

§ 116. El nu există propriu zis. Ceeace am auzit din viul graiu și am întâlnit în texte nu este decât o alcătuire din conjuncțiunea de origine bulgară: *acu*, pe de o parte, cu prezintele indicativ pentru exprimarea prezentului, iar pe de alta, cu imperfectul, pentru exprimarea trecutului. Așa dar, avem:

(a)cu cõt «dacă aș cântă»	(a)cu cântam «dacă aș fi cântat»
(a)cu cõt	(a)cu cântai
(a)cu cõtă	(a)cu cânta
(a)cu cãntom	(a)cu cântam
(a)cu cãntaț	(a)cu cântaț
(a)cu cõtă	(a)cu cântau

Tot așa se exprimă condiționalul și cu ajutorul conjuncțiunii *tucu*, urmată de prezintele sau imperfectul conjunctiv:

tucu si cõt	tucu si cântam
tucu si cõt	tucu si cântai
tucu si cõtă	tucu si cânta
tucu si cãntom	tucu si cântam
tucu si cãntaț	tucu si cântaț
tucu si cõtă	tucu si cântau

Iată și câteva citate: *Tucu si-n' li facă țeasti tșoțfi dōmnu ȳoi, cari si treacă p̄ri ȳa, nu la las nidat.* (dacă mi le-ar face Dumnezeu pe aceste ciori oi, ori care ar trece pe aici, nu-l las fără să nu-i dau ceva). 3/31. *Tucu si dam la toț, ... la mini nu rămăneă țivă* (dacă aș fi dat la toți, mie nu mi-ar fi rămas nimic). 15/31.

INFINITIVUL

§ 117. Terminațiunile infinitivului, după conjugări, sunt: I-ari, II-eari, III-iri și IV-iri.

cânt-ari, căd-eari, bat-iri, durm-iri.

În spre deosebire de dialectul aromân, în care n'a mai rămas nici o urmă de întrebuintare verbală a infinitivului, infinitivul din dialectul meglent continuă să se mai întrebuinteze, în funcțiune verbală, deși nu în prea mare măsură și în privința aceasta el se apropie mai mult de limba textelor vechi din dialectul dacoromân. Astfel, după verbul *puteari*, precedat sau nu de o negațiune, urmează aproape întotdeauna infinitivul lung: 1. fără negațiune: *Ti poț duțiri* 9/78; *si-u poată duțiri* 4/34; *ȳu poț sfârșiri* 18/4; *u poț dăviri* 15/47; *ȳu putem lari* 5/84. *Acu putem lari ȳu di cola, si putem fațiri lucru, ară cu nu putem lari, nu putem fațiri țiva*, (dacă putem lua apă de acolo, vom putea face treabă, iar dacă nu putem lua, nu putem face nimic) 10/85 2. după o negațiune: *Cu țel nu poț sădiri căstraveț* (nu poți semăna castraveți) 155; *nu ȳu putu cățari* (nu o putu prinde) 3/59; *nu la poț flari* 7/32 cf. 5/42; *nu la poț mănçari* 19/12; *nu putu trăiri* (răbdă) 6/72; *nu ȳu putu cunoaștiri* 23/4; *nu ti pot scundiri* 8/80; *nu ȳu putu junziri* (nu o putu ajunge) 13/99, etc., etc.

PARTICIPIUL TRECUT

§ 118. Ca și la tratarea perfectului simplu, și aici trebuie să facem o deosebire în: 1. participiul cu accentul pe terminațiune și 2. participiul cu accentul pe tulpină.

1. Participiul cu accentul pe terminațiune este același ca în dialectul dacoromân, deosebindu-se de cel aromân prin aceea că nu se sfârșește în -ă. Așa dar, avem pentru conj. I-at, II, III-ut și IV-it.

cânt-at   căz-ut   băt-ut   durm-it

De observat este că la verbele de conjugarea III și IV-a, care se sfârșesc în r, ș, j, z, ț, potrivit cu cele spuse la § 32, i din terminațiune trece în ȳ: umăroș-umarȳt 15/31, iș-ışȳt 5/61, urujȳș-urujȳt 3/61, ud-uzȳt 6/61, etc., etc.

2. La verbele cu accentul pe tulpină avem participiul terminat la cele mai multe în -s și numai la vreo cinci forme în -t (copt, fat, țert «fiert», rupt și supt-sug).

Dintre acestea, verbele cu tulpina într'o dentală (t, d) fac participiul regulat: *ȳncl'id-ȳncl'is* (< (in)clusum); *ard-ars* (< arsum); *rod-ros* (< rosum); *ȳd-rȳș* (< risum); *trimet-țrimes* (< tramissum); *uțid-uțis* (< occisum), după care a făcut și *scot-scos*.

La cele terminate în dentală precedată de n, observăm că acest n, susținut de formele de la prezintele indicativ, s'a păstrat ca în toate dialectele: *prind-prins* (< pre(h)ensum); *scund-scuns* (< absconsum); *tund-tuns* (< tonsum). Prin analogie cu acestea a făcut și *pătrund-pătruns* (< pertusum) pentru *pătrus, singurul verb care mai intră în această categorie.

Mai neregulat se formează participiul la verbele terminate într'o guturală. În privința aceasta dialectul meglent se asemănă mai mult cu dialectul dacoromân, decât cu cel aromân. După participiile: *merg-mers* (< mersum); *mulg-muls* (< mulsum); *sparg-spars* (< sparsum); *torc-tors* (< torsum) și sub influența participiilor de mai sus, au făcut și *ȳndireg-ȳndires* (< directum) pentru *ȳndirept (cf. *direct*, *dirip* și mai cu seamă participiul arom. *andrep̄tu*); *ȳnțileg-ȳnțiles* (< intellectum) pentru *ȳnțilept (în acest dialect s'a pierdut chiar și adjectivul *ȳnțilept*, -ă, întrebuintând pentru aceasta forma *ȳnțiles*,

arom. *adreptu*; duc-*duş* (< ductum) pentru *dupt (şi în arom. *duş*); frig-*fris* (frictum) pentru fript (arom. *friptu*); daug-*daus* (< adactum) pentru *daupt s. *dapt (cf. d. g. anşiles uom 'om înşelept'), leg-*les* (< allēctum) pentru *lept (arom. *aleptu*) şi trag-*tras* (< tractum) pentru *trapt (arom. *traptu*).

Cu participiile organice au rămas numai formele: coc-*copt* (< coctum) şi sug-*supt* (< suctum), care se regăsesc în toate dialectele.

În ce priveşte fac-*fat* (< factum) care, sub forma lui primitivă, nu există nici măcar ca substantiv (fact), ea rămâne neexplicată, dacă n'ar fi să admitem o influenţă din partea lui dau-*dat*¹⁾.

Verbele cu tulpina într-o guturală precedată de n, şi-au refăcut, toate, participiul după modelul celor terminate într-o dentală precedată de un n. Astfel, după prind-prins, scund-scuns, etc. au făcut şi anşing-*anşins* (< (in)cinctum) pentru anşint (cf. arom. şintu); anving-*anvins* (< victum) pentru *anvint sau *anvipt (arom. *asvintu*); frong-*frons* (< fractum) pentru *front, păstrat numai ca adjectiv *front*, -ă (arom. *frăntu*, -ă); jung-*juns* (< junctum) pentru *junt (arom. *adşuntu*); ling-*lins* (< linctum) pentru *lint (arom. *limtu*); ping-*pins*, pentru care trebuie admis un part. *impictum (= impactum), trebuia să dea *ampint sau, fără prefix ca în dialectul aromân, *pint (arom. *pintu*); plong-*plons* (< plactum) pentru *plont (arom. *plăntu*); sting-*stins* (< stinctum) pentru *stint (arom. *stintu*); string-*strins* (< strictum) pentru strimt, aşă cum s'a păstrat ca adjectiv (arom. *strimtu*); ung-*uns* (< unctum), păstrat numai ca substantiv: *unt* (arom. *umtu* verb şi subst).

Tot aşă fac şi verbele terminate în n: pun-*pus*; spun-*spus*, afară de rămon-*rămas* (< rema(n)sum) care face regulat. Deasemenea regulat fac şi cele două verbe cu tulpina în labială: rup-*rupt* şi ierb-*iert*.

GERUNZIUL

§ 119. După cum în dialectul aromân există o formă verbală pentru exprimarea gerunziului, compusă din gerunziul, propriu zis, şi terminaţiunea -lui (cântândalui), tot aşă şi în dialectul meglent avem una alcătuită din gerunziu şi terminaţiunea -ara, care apare şi sub forma -ura, şi -urlea. Iată unele forme întâlnite în texte: *lăgondăra* de la lag «alerg». (Lamăia vini lăgondăra «smeul veni alergând 11, 14/51); *lăgondăra* (Ca la vizură... cum veni lăgondura «când îl văzură cum venia alergând» 21/32); *bu-dăindăra* de la *buddjes* (bg. bodam) «impung» (La dărō calu şi ca 'ncălicō pri jeļ, fuzi budăindăra 6/80); *plăngondăra* de la plong 1/14; *stinindurlea* de la stines «oftez» (1a-1 şi lupu vini di dighjos stinindurlea «uită-l şi lupul venind de jos oftând» 15/72).

Originea sufixului îmi este necunoscută. Poate că ea stă în legătură cu sufixul -ură din conjuncţia *cindură-că* din dialectul dacoromân: *Cindură-că pomeniū de diochiiu, trebuie să va spun boieri d-voastră, că mă pricep la discântice*. Alexandri, Teatru, I 10. În «Şezătoarea», II, p. 187 găsim şi *cindri-că, cindrilea-că*. (Despre acestea cf. Puşcariu, *Dict. Acad. Rom.* sub *findcă*). Se înţelege că în tulpina acestei conjuncţii avem forma *fiind* cu pronunţare dialectală. Despre rest nu se poate şti nimic cu siguranţă. Tiktin (Dicţionar Româno-German) presupune că ar fi rezultat din *fiind-dară*, cece este foarte greu de admis. Plecând de la formele meglenoromâne, cum ar fi d. p. *lăgondăra*, s'ar putea admite o formă progresivă a participiului prezent *lăgond* cu imperfectul verbului «a fi» de la persoana 3, *ară*, forma mai veche din eră. Cu alte cuvinte la început, trebuie să fi avut lăgond + ara > *lăgondara*, cu înţelesul de «pe când se află lergând» şi tot aşă *plăngond-ara* pe când se află plângând», etc. Elementul final a fost simţit, mai târziu ca sufix, şi, în această calitate, putea fi înlocuit cu -ură, cum avem în *lăgondură* alături de *lăgondăra*. În dialectul dacoromân n'a rămas din această construcţie decât numai când se află în unire cu *fiind* > *ciind* > *cind*, celelalte pierzându-se²⁾.

În graiul din Țarnareca, se mai întâlneşte o formă a gerunziului în -eajchi, care este de origine bulgară: *nirdzeajchi* «mergând» (bulg. odeichi): *Nirdzeajchi casă, au*

¹⁾ Vezi explicaţia pe care o dă S. Puşcariu în *Zeitschr. f. rom. Phil.* XXXIX pag. 632.

²⁾ Despre aceasta vezi şi *Dacoromania* II p. 661.

scoasi cartea și au cântă, (mergând acasă, o scoase scrisoarea și o ceti) 4/68, și deaichi.

În fine, o altă formă, pe care am găsit-o în text și ține locul de gerunziu, este și *qndâr* cu înțelesul «mergând». *Lisița ca si sculq di cola, qndar, qndâr, si dusi la împărătu* (vulpea după ce se sculă deocolo umblând, umblând, se duse la împăratul) 18/79. Ni-meni, din câți meglentiți am întreat, n'a știut să-mi explice adevăratul înțeles al acestui *qndâr*. Cei mai mulți îl interpretează ca o expresiune onomatopeică, pentru a exprima mersul încet. Cuvântul fiind rar, și-a pierdut și înțelesul. La început am crezut că este același cu *-qndără* din *lăqndăra*, ceeace n'ar putea fi exclus cu desăvârșire; dar chiar admitând acest lucru, *qndâr* tot rămâne neexplicat.

VERBE CU FORME NEREGULATE

§ 120. Aci vreau să dau, după conjugare, unele verbe care au forme neregulate sau duble.

Conjugarea I.

Annari: Prezintele ind. annu s. annum, amn'i, amnă, amnom, amnaț, amnă, (Țărnareca) imnu, imn'i, imnă, imnām, imnaț, imnă. Imperfectul amnam și (Țărnareca) imnam, etc. Perfectul simplu amnaț, imnaț. Imperativ: amnă, imnă.

Antrari. Prezintele ind. antru, antrum s. antrām, antri, antriș s. antrin', antră, antrōm, antraț, antră. Perf. simplu antraț, antraș, etc. Restul regulat.

Dari. Prezintele ind. dau, daș, da, dōm, daț, 'dau. Imperfectul: dădeam, (una singură dată) dam (cf. Obs. ad. § 109), dădeai, dădeă, dădeam, dădeai, dădeau. Perf. simplu ded, deadiș, (Țărnareca) dideș (6/66), deadi, deadim, deadiț, deadiră s. (foarte des) deadără. Imperativ: dō, daț, (Țărnareca) dă daț.

Dunari. Prezintele ind. dun, dun', dună, dunōm, dunaț, dună. Prezintele conj. pers. 3 plur. si dună, și si dōnă (3/11). Perf. simplu: dunaș și dānaș, dunaș, dānaș, dunō, dānō, etc. Imperativ dună și dōnă.

Flari. Prezintele ind. aflu, aflum s. aflām, afl'i, aflis s. aflăș, află, flōm, flaț, află. Imperfectul: flam, flaș, fla, etc. s. flājam, flājai, flājă, etc.

Jungl'ari. Prezintele ind. jungl'u, jungl'um s. jungl'ām, jungl'i, jungl'iș s. jungl'ăș jungl'ă, jungl'ōm, jungl'aț, jungl'ă. Prezintele conj. la fel ca indicativ. Incolo regulat.

Lari. Prezintele ind. leau, leu, leai, lei, lea, le, lōm, laț, leau; (Țărnareca) l'au, l'ai l'a. Imperfectul lājam, lājai, lājă, lājam, lājaț, lājaș; (Țărnareca) lujam, lujaș, luja, lujam, lujaț, lujaș. Perf. simplu laș, laș, lō, (Huma) lă, lōm, laț, lară, (Țărnareca) loaș, loaș, luă, lō, lom, loat, loară. Imperativ lea, le, (Țărnareca) l'a, laț. Infin. lari. Part. trecut lat.

Mutșcari. Prezintele ind. mutșcu, mutșcum s. mutșchim, mutșchi, mutșchiș, mutșcă, mutșcōm, mutșcaț, mutșcă. Imperfectul mutșcam, etc.

Scupari. Prezintele ind. scup, scup și scupiș (38) scupă, etc. Imperfectul scupeam, scupiam, scupeai s. scupaș, scupă s. scupia, etc. Perf. simplu scupaș s. scupiș s. scupsș, scupaș s. scupiș, s. scupsș, scupō s. scupi s. scupsi, etc. Part. trecut scupt, (*scupeat*) întrebuințat numai ca substantiv.

Stari. Prezintele ind. staș, stai, sta, stōm, staț, staș. Imperfectul stăteam, stăteai, stătea, stăteam, stăteai, stăteai. Perf. simplu stătuș, stătuș, stătū, stătūm, stătūș, stătūră. Imperativ stoș și toș. Participiul trecut stat și stătut.

Conjugarea II.

Beari. Prezintele ind. beaș, beai, bea, bem, beș, beaș și bjaș, bjai, bja, bjām, bjăș, bjaș. Imperfectul beam, beai, bea și bjām, bjai, bja, etc. Perf. simplu bjaș, bjaș, bjuș, bju și bjuș, bjuș, bju, etc. Infinitiv beari și beři. Part. biut, bijut.

Spăreari. Prezintele ind. spar, spar, spară, spārōm și spārīm, spārōș și spārīș, spar. Imperfectul spāram, sparaș, spară, etc. Perf. simplu spārui, sparuș, sparū, spārūm) sparuș, spărūră (Huma) spăreaș, spăreaș, spără, spārem, spāreș, spăreară (Țărnareca, spăraș, spăraș, spără, spārām, spăraț spārāră. Imperativ (negativ) nu ti spari (3/53), nu ti speară (5/VIII). Infinitiv spăreari și spārari. Part. trecut spăreat și spărat.

Sădeari. Prezintele ind. șod, șoz, șadi, șadem, sădeț, șod. (Huma și Țărnareca) șed, șez, șadi, șidem, șidet, șed. Imperfectul șădeam, șădea, șădeam, șădeat,

șădeau, (Huma, Țârnareca) și deam, și deai, și dea, etc. Perf. simplu șazu și șizu. Imperativ șoz. Infinitiv șădeari și șădeři. Part. trecut șăzut.

Puteari. Prezintele ind. pot, poț, poati, putem, puteț, pot. (Liumnița) puăt, puăt, puati, etc. Imperfectul puteam, etc. Perf. simplu putu și puātu, etc.

Conjugarea III.

Iarbir. Prezintele ind. ierb, ierb, iarbi, iarbim, iarbiț, ierb, (Țârnareca) ierbu, ierghiă, iarbe, iarbim, iarbiț, ierbu. Imperfectul irbeam, irbeai, irbea, etc. Perf. simplu ierș și ierșu, iarsis, iarsi, iarsim, iarsiț, iarsiră.

Meardziri. Prezintele ind. merg, merdz, meardzi, meardzim, meardziț, merg, (Țârnareca) mergu, nergu și ner, nerdzi, nerdză, neardzi, etc. Imperfectul nirdzeam, etc. Perf. simplu merș și nerșu. Gerunziu nirdzeaiichi.

Conjugarea IV.

Litiri. (numai în Țârnareca, încolo necunoscut; cuvântul se întrebuițează și la Aromânii din Epir). Prezintele ind. let, leț, leati, litim, litiț, let. Imperfectul liteam liteai, litea, liteam, liteaț, liteau. Perf. simplu: liti, litiș, liti, etc.

Sviri. (Țârnareca) sui, șui, suiă, sujăm, sujaț, sujă. Imperfectul sujam, sujai, sujă, etc. Perf. simplu sujai, sujaș, sujă, sujăm, sujaț, sujară, etc.

Viniri. Prezintele ind. vin, vin', vini, vinim, viniț, vin, (Țârnareca) in, in', ini, inim iniț, in. Pretutindeni (în Țârnareca) cu v inițial căzut. Imperfectul ineam, inea, inea, etc. Perf. simplu ini, iniș, ini, etc.

VERBELE AJUTĂTOARE

§ 121. Dintre verbele ajutătoare avem: 1. *iri*, 2. *veari* și 3. *vreari*.

Prezintele indicativ.

1. sam 9/3, 25/6, 9/12, 2/16, 17/31, 4/37, etc. sunt 42/65, escu 25/65, ies 12/66 ieș 2/14, 1/19, 11/11, 7/30, 20/60, 34/65, etc. eștă 13/65 și ieștă iasti 6/74, aț 17/31, 2/42, 9/65, 5/74 -i 5/37, 17/73 u 11/68 u 10/34, 27/33 im 15/15, 12/29, 19/42 18/80, etc.

iț 2/11, 20/29, 6/19, etc.

sa 16/6, 9/9, 6/14, 5/36, etc. sãn 10; 28/68, etc.

Prezintele conjunctiv.

si șom 4/51 s'iu, s'ies, (Țârnareca) să escu 26/65.

si ieș 10/66, 13/68, 26/65; si ii.

si iia 4/56, 3/25, 3/27, 8/56 s'ibă 4/83, si iască.

s'im

s'iț

s'ia 12/7.

Imperfectul.

ram și aīram
raj aīrai 3/65, 17/68
ra aīra
ram aīram
raț aīraț
rau aīrau 1/66

Vitorul.

si ies, iu; aș iu
si ieș, ii; aș ii
si iia aș, ii, iia, iască
si im aș im
si iț aș iț
si iia aș iia

Perf. simplu Perf. compus Condiționalul

fui	fost-am	(a)cu ram
fuș	fost-aī	(a)cu raj
fu	fost-a	(a)cu ra
fum	fost-am	(a)cu ram
fuț	fost-aț	(a)cu raț
fură	fost-au	(a)cu rau

Infinitivul	Imperativul	Participiul trecut
iri	iri	fost
	ireț	

Observațiuni. La prezintele ind. persoana 1 sing. forma cea mai răspândită este *sam* (< bulg. *săm* < сѣмъ). Weigand (o. c. 43) pe lângă aceasta formă mai dă și una *sām* (cu ă), pe care eu n'am putut-o auzi. După cercetările mele, a din *sam* se aude deschis, cu toate acestea nu este exclus ca în Liurnița, unde Weigand a stat mai multă vreme, ea să se pronunțe și cu ă pentru a. Presupunând că există și această formă, se întreabă care din ele reprezintă forma imediată slavă. Un *sām* bulgăresc trebuie să dea cu trecerea lui ă în ȳ, *sȳm*, o formă care, după cum vom vedea, mai jos, există la conjunctiv. Acest *sȳm* având un ȳ prea deschis a ajuns la forma de astăzi *sam*. Acest reflex al formei bulgare ne dovedește din nou, ceea ce am susținut la tratarea lui a (obs. ad. § 4—10) că a secundar din dialectul meglenit trebuie derivat din ȳ și nu din o secundar. În cazul acesta, forma a doua citată de Weigand *sām* nu poate reprezenta pe (< сѣмъ) bulgăresc, căci atunci ar fi trebuit să avem *sȳm, ci este o formă laterală a lui *sam* în poziție neaccentuată din frază. În afară de aceste două forme, în Țărnaresa se mai aude și *sunt* ceva mai rar, iar *escu* (la perf. compus *ies*) foarte des. Se înțelege că amândouă sunt aromânisme. În special cea din urmă, este singura care se întrebuițează la Aromânii grămosteni din comuna Livădz, cu care Românii din Țărnaresa vin în atingere. Ea este o formă nouă refăcută după persoana 2 *ești*, susținută și de persoana 1 a verbelor de conjugarea IV a (cf. Meyer-Lübke Gram. Rom. Spr. II, § 208). Persoana 2 avem ieș pentru iești care este generală pentru toate dialectele. (Pentru e < ie inițial cf. § 15); pentru dispariția lui -ti final, vezi Obs. ad § 50—52). În Țărnaresa avem *eștiă* și *ieștiă*, cu e inițial netrecut în ie, așa cum se aude în dialectul aromân și cu șt > ștș, pentru care vezi cele spuse la Obs. ad. § 62—63. La persoana 3 forma cea mai răspândită este *ăi* alcătuită din i < e, în poziție neaccentuată și ă protetic, pentru care vezi § 8; după aceea i și, *u* din i când acesta eră precedat de un cuvânt care se sfârșea într'o consonantă palatală sau șuerătoare (cf. § 30). Weigand, în afară de *ăi* și i, mai dă și *aje*, pe care eu n'am putut-o întâlni. Pentru persoana 1 și 2 plural avem *im* (< h'im < h'imu < fimus) și *iț* (< h'iț < fitis), împrumutate de la conjunctiv, ca în dialectul aromânesc. La persoana 3 avem forma cea mai răspândită *sa* (la Țărnaresa) *sân*. Cea dintâiu este din bulg. *să* (сѣ), a doua prescurtată din *sânt* (< sint). Weigand (c. p. 43) mai dă pentru această persoană și *să*, o formă pe care eu n'am putut-o auzi, și pe care Arthur Byhan (*Die Entwicklung von n vor Nasalen in lat. elem. in Rum.* în *Iahresb.* III, p. 43) o socotește ca fiind aceeași cu formele arom. *sân. sun.* D'șigur că, dacă ea într'adevăr există, paralel cu *săm* pe lângă *sam* de la persoana 1 sing., trebuie socotită ca aceeași formă cu *sa* în poziție neaccentuată și nici de cum ca o prescurtare din *sânt* > *sân* > *să*, cum admite Fr. Streller (*Das Hilfsverbum im Rumänischen in Iahresb.* IX p. 16).

La conjunctiv pentru persoana 1 sing. avem *si sȳm*, forma cea mai răspândită (nu mi ver si vin cu tini si-ț sȳm ca izmichjar? 4/51), *si ies*, *s'iu* și (în Țărnaresa) *si escu*. Cea dintâiu reprezintă forma intermediară între bulg. *sām* și forma de la prezintele ind. pers. 1 *sam*; a doua este refăcută după persoana 2 *si ieș*, iar *să escu* este aceeași cu *escu* de la prezinte, despre care s'a vorbit mai sus. Forma *s'iu* se întrebuițează mai mult la Huma și ea singură reprezintă vechea formă de la persoana întâiu, judecând după celelalte persoane, afară de a doua. Ea este aceeași cu *să h'iu* din arom. și *să fiu* din dacoromână. Persoana 2 *si ieș* este pentru *si ieșt*. Pentru persoana 3 sing. avem: *si ișă*, *s'ibă* și *si iască*. Dintre ace-

tea singura organică este *si ijd* (< fiat); a doua s'a născut prin analogie cu *si ajbă* și pare a fi un aromânism; ¹⁾ a treia (*si iască*) este refăcută după *si escu*, *si jes* de la persoana întâiu și a doua. Pluralul este acelaș ca în toate dialectele, derivând din *finus*, *fitis*, *fiant*.

Paralel cu conjunctivul merge și viitorul, întrucât acesta a fost redus la formele conjunctivului. Forma cea mai obișnuită este *si iju* (mai rar *si jes*, *si jēs*), refăcut din *fiam*, prin analogie cu persoana 2 *ij* (< fiis pentru fias). Persoana 3 *si ijd* este aceeaș de la această persoană *as ij* și *as iască*, cea dintâiu este o formă mai veche a lui *fiat* < h'ia < h'ie < ie, iar cea din urmă este identică cu forma de la conjunctiv care mi-a fost comunicată și pe care am întâlnit-o într'un singur basm, în următorul pasaj: *Curuț lucru as ij maș mușat, țiluj as iască mul'area* (aceluia va fi muierea, al cărui lucru (făcut de mână) va fi mai frumos) 17/65.

Imperfectul latin s'a păstrat ca în toate dialectele. Căderea lui e inițial ne arată că lat. *eram*, *eras*, *erat* trebuia să ne dea în româna *ăra*, *ărai*, *ăra*. Acestea lăsând, mai târziu, accentul să treacă pe ultima silabă, sub influența formelor lungi de la plural, au ajuns la forma actuală. Dar în afară de *ram*, *raj*, *ra*, mai avem în Țarnareca și *ăram*, *ărai*, *ăjra*, etc. în care trebuie să vedem sau vechile forme *eăram*, *eărai*, *eăra*, așa cum se aud și astăzi în dialectul arom. (Zagori în Epir; deasemenea la Aromânii din Albania, în Durazzo: *aream areai*, *areă*, cf. Weigand, *Iahresb.* XVI, p. 212. Vezi și Ucuta 29: *Că s-eara vreai curbane, mine vrea se z-dau* «dacă ai fi vroit jertvă, eu ți-aș fi dat»), ajunse *jaram*, *jarai*, *jara* și prin metateză *ăram*, *ărai*, *ăjra*, sau o contaminare între vechile forme **aram*, **araj*, **ară*, cu e neaccentuat trecut în a, însă necăzut, și formele aromâne *iram*, *irai*, *iră*, cu e inițial trecut în i. În fine, ele ar mai putea deriva, prin metateză, și din *jaram*, *jărai*, *jăra* pentru *ieram*, *ierai*, *jeră*, cum se aud în dialectul dacoromân.

Formele de la perfectul simplu sunt aceeași ca în dialectul aromân, cu deosebire de persoana 2 plur. *fuș* (< fustis) care se xeplică în felul persoanei 2 plur. de la verbele celor patru conjugări, pentru care vezi § III.

La imperativ avem persoana 2 sing. *iri* și persoana 2 plur. *iriș*. Mai întâiu, în ceace privește întrebuințarea lui, el este redus numai la formulele de urare *iri ghiu* «fii sănătos», *iriș ghiu* «să fiți sănătoși». Dacă în acest *iri* trebuie văzut infinitivul sau o altă formă verbală, este greu de stabilit. Interesant este că acest fel de imperativ nu se întrebuințează numai cu negațiune și la plural, ca în limba veche din dialectul dacoromân (cf. Cod. Vor. 122/6—7, Psalt. Sch. ap. Candrea 55), dar și fără negațiune și la singular.

La participiul trecut avem de observat că el este acelaș ca participiul din dialectul dacoromân: *fost*, deosebindu-se în acest punct, de dialectul aromân, în care avem *fută*.

Prezintele indicativ

§ 122. 2. am 21/2, 35/65, etc.
aj 20/2, 15/68, etc.
ari 18/65, 11/81; aș 1, 3/60, 7/61, 21/84
vem 21/2, etc.
veș 21/2, etc.
aș 3/25, etc.

Prezintele conjunctiv

si am
si aj
si ajbă 14/90, 32/49
si vem
si veș
si ajbă

(¹⁾ Leca Moraru semnalează forma *să hibă* (să fibă) și pentru unele regiuni din dialectul dacoromân (*Junimea Literară*, anul XIII (1924) p. 68, 187 și 270.

<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	
veam	vem	vui
veai	vei	vuș
vea 23/43, 2/45, etc.	ve	vu
veam	vem	vum
veaț	veț	vuț
veaș 1/59, 7/66	veș	vură
<i>Perfectul compus</i>	<i>Participiul trecut</i>	
vut-am	vut	
vut-ai		
vut-au		
vut-am		
vut-aț		
vut-aș		

Observațiuni. Pentru explicarea lui *-m* de la persoana 1 sing. ind. prez. nu este nevoie de analogia cu verbul albanez *kam* (Meyer. Lubke, Gram. Rom. Spr. II p. 271), aceasta, desigur, cel puțin pentru dialectul meglenoromân în care, după cum am văzut la tratarea prezintelui indicativ (§ 106), a suferit influențe din partea limbei bulgare, nu numai la persoana 1 sing., dar chiar și la persoana 2. Se înțelege că această influență este mult mai nouă decât aceea care se vede la *am*, atestată deopotrivă în toate dialectele; cu toate acestea, ținând seamă de faptul că verbele de clasa II în *-m* din limba bulgară, începuseră de timpuriu să înlocuiască pe celea din cl. I și II, nu poate fi exclusă posibilitatea unei influențe venite din partea acestei limbi pentru toate dialectele, mai ales că și în bulgărește verbul *имѣти* «a avea» a făcut la pers. 1 singular de la prezintele ind. din toate vremurile și până astăzi *имамъ*, va să zică o formă verbală terminată tot în *-m*, iar *săm* (vol. *исамъ*) a reușit chiar să înlocuiască forma românească din dialectul meglenit, dându-ne în locul ei pe *șgm*. La pers. 3 singular avem: *ari* forma absolută și *au* forma conjunctă. În privința aceasta este de observat că, în regulă generală, cea dintâi servește la formarea persoanei a 3 sing. de la perfectul compus, în forma directă (*ari* cântat, *ari* căzut, etc.), dar întrebunțarea acesteia, după cum s'a spus mai sus, este foarte rară, iar forma a doua, care este aceeaș cu persoana 3 de la plural, se întrebunțează la formarea aceleiași persoane, însă numai în forma inversă (cătut-au, căzut-au, etc.), care este singura întrebunțată în vorbirea curentă. Și în privința aceasta dialectul meglenoromân se apropie de limba textelor vechi din dialectul dacoromân (cf. *au fostu* pentru a fost în I. A. Candrea, *Psalt. Sch.* II 26/38, 36/38, etc.) și aceea a dialectelor din Transilvania de astăzi (cf. Weigand, *Der Banater Dialekt* în *Iahresb.* III, p. 244; *Körösch- und Marosch-Dialekte* în *Iahresb.* IV p. 297; *Samosch- und Theiss-Dialekte*, în *Iahresb.* VI, p. 37. S. Pușcariu, *Der Dialekt des oberen Olthales* în *Iahresb.* V, p. 178) în care pentru persoana 3 sing. avem numai o (< au, în poziție neaccentuată: *s'o măritat 250, o luat 252*, etc.). Persoana 2 plur. de la perf. simplu avem *vuș* pentru *vut, întocmai ca și *fuș* de la fui, fuș, fu.

*Prezintele indicativ**Prezintele conjunctiv*

§ 123. I. voi 4/2, 20/38, 13/4, vuai 18/73, 8/74
 ver 4/2, 12/40, viar 18/73, 2/76, vrei 47/65, 13/71
 va 3/2, 4/11, 4/47
 vrem
 vrei 35/65
 vor 4/64, vuar 3/76

si voi, si vuai
 si ver, si viar
 si va
 si vrem
 si vrei
 si vor, si vuar

Imperfectul	Perfectul simplu	Perfectul compus
vream 2/38	vruî	vrut-am
vreaî	vruş	vrut-aî
vrea 17/64, I/III, 2/58	vru 21/65, 42/65	vrut-a
vream	vrum	vrut-am
vreaş	vruţ	vrut-aş
vreaş 2/40, 6/57, 1/55	vrură 9/64	vrut-aş

Observațiuni. Intrebuițarea acestui verb este foarte restrânsă și mărginită aproape în graiul din comuna Liumnița. În celelalte comune se aude mai mult *țer*. În Țârnareca, *țer* înseamnă «cerșesc» ca în dialectul aromân. Pentru persoana I avem aceeași formă grea de explicat din *voleo* pentru toate dialectele, din considerațiunile expuse mai întâiu de Meyer-Lübke (*Gram. Rom. Spr.* II, p. 278) și apoi reluate de Fr. Streller (o. c. p. 53—55), fără însă ca acesta să fi putut ajunge la un rezultat, deoarece forma *vor* din dialectul aromân pentru pers. I sing. în locul lui *voî* nu există, iar citatul din textele lui Weigand (*Die Aromunen*, II, 15, 13) «mine vor s. mi fac pi inate» este reproduș greșit. S'ar putea însă să avem pentru lat-vulg. un *voio, după cum explică Bartoli în *Das Dalmatische*, cerut și de forma vegliotă. Persoana 2 sing. *ver* s'a păstrat sub această formă arhaică ca în scrierile vechi din dialectul dacoromân și, pe alocuri, și în graiul Aromânilor din sud. Forma *vîdr* se aude în Liumnița și este pentru *ver* (cf. § 13).

FORMA REFLEXIVĂ

§ 124. Este aceeași ca în toate dialectele; ea se formează cu pronumele reflexiv: mi, ti, si, na, va, si: *si ti culță* 2/70; *si si cuminică* 1/61; *si anșurq* 2/11; *si na măritqm* 8/38; *si nuibară* 12, 13/46, etc., etc.

Se întâmplă de multe ori ca pronumele *si* să cadă, atunci când verbul este la conjunctiv și este precedat de conjuncția *si* sau *să*: *si ducă* 2/55, 1/49, 5/55, etc. pentru *si si ducă*: *si facă pișman* (să se căiască) 3/78; *si speală* (să se spele) 38/2; *si bată* (să se bată) 12/2, etc.

FORMA PASIVĂ

§ 125. Se întâlnește foarte rar. Atunci când se simte nevoia de a se exprima acțiunea verbului la pasiv, în loc de a se întrebuiț verbul precedat de pronumele mi, ti, si, ca în toate dialectele, se recurge, mai de grabă la forma perifrastică: *u spel' lona* (o speli lăna) pentru *lona si speală*; *u aprinz furna* pentru *furna si aprindă*, etc., etc.

VERBE IMPERSONALE

§ 126. Dintre acestea avem următoarele:

Mearzi neao «ninge»
 » *ploaî* «plouă»
 » *grindină* «cade grindină»

Trizneaști «trăznește»

Strel'ută dōmmu «fulgeră Dumnezeu» Se mai zice și: *da streal'a* (cf. *L'u-deadū streal'a* (a fulgerat, trăznit) 732

Triscuteaști «fulgeră»

trăzneaști «scapără»

Tună «tună»

Iasti frig «este frig»

Iasti căloari «este cald»

Tribuăști «trebuie»

Țeari «trebuie».

Observațiuni. Weigand mai dă și: *fați frig, fați căloari*. Ele ar putea să existe, cum de altfel există și în dialectul aromân: *iarna, la noi, fațe mare arcoare* (aceiaș lucru în grecește *τὸν χειμῶνα κάμνει πολὺ κρύο*), totuș forma cea mai obișnuită este aceea construită cu verbul *iași*: *Si feasi noaptea și dintru că ra frig...* (... și fiindcă eră frig) 2/77, etc.: — Expresiunea: *mearzi neao, ploaiă, grindină* și figurat: *mearzi cărnaț, turtă*, etc. (cf. zicătoarea auzită în Liumnița: *coș si meargă turtă cu cărnaț* (când va plouă turte cu cărnați, adică la paștele cailor) nu există, pe cât știu, în limbile balcanice. În schimb, ea se găsește în limba rusă (cf. Kr. Sandfeld-Jensen, *Die Sprachwissenschaft* în „Aus Natur und Geisteswelt” p. 40, § 61), ceea ce probează că ea nu va fi un decalc din această limbă, dar că trebuie să existe în vreunul din dialectele slave (bulgare) din Peninsula Balcanică, de unde o vor fi împrumutat-o Meglenoromânii.

ADVERBUL

Are trei feluri de întrebunițări: de loc, de timp și de mod.

§ 127, 1. *Adverbe de loc.*

îundi (< *ju* + *undi*, Puș. EW. 1812) «unde». *Viză îundi li paști uoili* 30/39. În Țărna-
reca se mai întrebunițează și *ju*: *Află ună răpă di moară ju si arvărtea* 6/71. Derivatul
acestuia: *juva* «micăeri» 4/55.

ya (< ad-hoc CDDE. 16) «aici» *S-na duț ya feata mpiratuluț* 1/77 cf. 4, 20/55.
Compus: *di-ya-ncola* «de aici încolo» *Di ya ncola si chirușes multi pari* (de aici înainte
voiu câștiga multe parole) 17/79. (În Țărna-
reca) *di-ya nculd* 20/68.

uați (< *ad-hacce) «auace, aici» (întrebunițat numai în Huma și Țărna-
reca). *Șideț
voț uiați* 24/65, cf. 11/72 (arom. *auațe*).

ncoa și *ancoa* (< eecum-hac) «încoace», *Fo-ti ma ancoa* 18/33, cf. 20/69, etc. Și: *anco*:
Lară drümü un anco, lant ancolo 4/18. Compus: *di-cola-ncoa* «de atunci încoace» 17/48.

Cola (< accum-illōc) «acolo». *Toț cola si ved io curuț mul'ari aș lei* 7/80, cf. 16/18,
2/24. Variante: (Cupa) *cuola* 9/55; *colō*: *Colo țe lucră* 3/65. (Liumnița) *cuăla* 2/73 cf.
22/73, (Țărna-
reca) *culō*: *Antrară tru ună urmani multu deasă și culo si scunsiră* 16/64;
cuolo 8/66, 11/67, *acolo* 24/65 (Huma), *clo, nclo, cloți*: *Clo ăn țal loc vut-au* 22/69. Dea-
dără di un gorniț și cloți aș stimni 7/71. Compuse: *ancoa, ancuola; anculd și lanculō*:
Și chinisł cu doil' ancola 4/31. *Deadu tricū mai ancuola* 4/56 cf. 2/63. *Di tunțea lanculō*
fitsorlu... si duțea la feata 31/65.

năinti (în < abante) «înapainte». *Cari si la flom la poartă mai năinti* 14/85; *ănainti*
41/2, 5/65, 12/77.

antru (< ante) «înainte» a. cu înțeles local: *Blugusluvită și ieș di domnu și antru tini*
și dușu tini 6/11. *Ișo antru iel* (înaintea lui) 20/9. *Antru țar* 12/65. *Cu un braț di corț*
antru iel 18/56, cf. 630, b. Cu înțeles temporal: *Antru pirit* (înainte de revărsatul zor-
ilor) 6/68. *Antru ca să-l iasă suflitu, zalumuti* (înainte ca să-i iasă sufletul, bolborosi)
350. Compus: *printru* (< pri + antru) «înainte» *Si ti lea tini pri dușu fină, Ili printru*
fină (după cină sau înainte de cină) 5/XI.

napoț (în-apoi) «înapoi, îndărăt». *Nu pot s-mi torn vichi napoț* (nu pot să mă întorc
îndărăt) 16/79 cf. 9/64; *napuăi*: *Si turno napuăi s- fugă* 7/77.

dinapoț (di napoi) «în urmă, la urmă» *Ca vină la dinapoția ură, al' zisi* (pentru ultima
dată) 10/81. Și: *dăndpoț* id. 15/43.

dijos (di-jos) «sos». *Dijos ray doț primatar* 9/71. *Si dusi di jos* 43/40 cf. 21/8, (Lium-
nița, Cupa) *dijuās, dinjuās*: Șarpili ișo dinjuās 1/76 (Țărna-
reca și Huma) *dighjos*. Că-
n căzū dighjos al' si frănsiră șamindoauți pitșoari 18/69. În afară de *dijos* se întrebunițează
și *anjos* cu acelaș înțeles, fără nici o nuanță de deosebire: *Ligaț-mi mini di fuărtămă*
și dat-mu anjos 2/74. Compus: *lănjos* = jos. *Gosca căzū lănjos pri apu* 38/2. (Țărna-
reca) *anghjos* și *lănghjos* = jos. Feata cădzū lănghjos. 14/67; pentru *anghjos* cf. 21/64.

ănsus s. *nsus* (în-sus) «sus». *Si pucatoț ănsus* (se uită în sus) 6/30. pentru *nsus* cf.
7/72.

- dinzur* (din-zur) «împrejur». Ra și una feată cu mult draț dinzur di ȧ 9/79.
prȧjur (împrijur) «împrejur». *Ca la lȧ țela măgaru di coadă di la zăfărfăr* 22/32.
Casă (acasă). Du-ti casă acu țer (du-te acasă dacă vrei) 2/12. Țer si fug casă (vreau să plec acasă) 2/7, 2/39, etc.
- untru* (< intro) «înăuntru». Si dusi colo la poartă și untru vigl'ă (... și înăuntru păzeă) 18/42. Forma cea mai întrebuintată este *ăuntru* id. Antrară cu niveasta *ăuntru* 22/93. *Scocnă ăuntru* (sări înăuntru) 8/30 cf. 2/38, 14/42, 3/73; *năuntru* id. *Pri disupre coajă, năuntru n'ex* (= nuca) *57. Cum pisăiă năuntru, mul'area și dără (cum scriă înăuntru, așa făcea...) 5/68, *dinuntru* «dinăuntru». Nu veaș și scoată apu din, untru 8/7, 17/32.
- fară* (< ad-foras) «afară» Feata nu ișo fară (fata nu ieșl afară) 4/38. *Fară țsucnă la poartă* (afară, sună la poartă) 8/80, *năfară* id. Ișoră năfară 9/31, cf. 19/18, 9/71, 10/74, 19/78.
- proapi* (< ad propo) și *prȧpi* «aproape». Vizù tupola proapi di cădeari 19/64. *Prȧpi* ra di dudări 19/6.
- diparti* «departe» Turnaț-vă ca n-ăi diparti (întoarceți-vă că ne este departe) 5/67, cf. 8/12, 6/25; *zădiparti* (pref. za-diparti) id. Ca fuzi mai zădiparti 31/14.
- dințea* (< de-hince) «din partea această, dincoace. Adiț dințea (haideți dincoace) 18/29.
- dințea* (< de-ecce-înde) «dincolo, din cealaltă parte, *decinde*». Mănăstiru fost-ău diințea di ună vali (... dincolo de o vale) 2/61 cf. 4, 5/33, 21/55, etc.
- dindi* (< de-înde) numai la Țărnareca «dincolo». *Vizură dindi di vali un foc* (... dincolo de rău) 37/65.
- sprotiva* (< bulg. sprotiv)», în față, dincolo». Vizut-ău ăn sprotiva di ef un foc 2/60.
- Ĺurea* (< aliubi) «aiurea, în altă parte» (d).
- carșt* (< turc. karşy), «în față, vis-a-vis». *Casa lor ra carșt cu casa la un bërber* 3/38. § 128. 2. *Adverbe de timp*.
- cȧn* (< quando) «când» *Cȧn täl'a leamni* 17/55 cf. 18/2, 2/34, 2, 7/73. (În Liurnița) *con* id 7, 14, 19/73, (Huma și Țărnareca) *căn* id. Căn si sculă dimineasta 3/70, 18/64, 25/65, 10/60, (Țărnareca) *căndu* (aromânism) 5/64
- cmo* (< eccum-modo) «acum» *Cmo si ni află uyă la cărtșun* 7/31 cf. 8/36, 1/37, etc. (Liurnița) *cmuă* id. Până cmuă măncȧ di la toati căsili 11/73; *acmuă* id. 10/73. 10/77 *cmu* id. Nu vez ți ȧsi cmu? (nu vezi ce iese acum?) 13/79 cf. 15/73; *mo* (după cmo, forma cea mai răspândită) *Mo s-ti biles* (acum o să te belesc) 25/8 cf. 6/38, 15/55, 8/69, 10/12, etc. *moți* id. 7/66.
- tunțea* (< ad-tunc-ce) «atunci». Di tunțea nȧleasiră că ra binli domnu (... că eră bunul Dumnezeu) 16/56 cf. 16, 22/64. Forma cea mai răspândită este *tunțea* id. *Si pugudă si vină tunțea ăn ȧspit lupu* (se nemerl să vină atunci la ospăț lupul) 5/72 cf. 29/9, 15/55, 9, 16/64, 17/73, 3/76.
- dirip* (< directȧ) «tocmai». Vinl dirip dimineațata (veni tocmai dimineațata) 9/55. Mul'area dirip rudiri si'nlușo (mulierea tocmai la naștere se 'mbolnăvi) *Si dusi dirip cătun* (se duse tocmai s. drept în cătun) 21/90 *Dirip păști* (de Păști) 1/61, etc.
- stară* (ȧstă-seară) de seară. *Ca si vină ludę stară* (când o să vină... de seară) 17/6, cf. 10/9, 8/85, etc.
- ȧaltar* (cf. arom. aolțari, aolțadzi) «alaltăeri» *ȧaltar vea mult calabalȧc la bisearică* (alaltăieri eră multă lume...) (d).
- sabașlea* (< turc. sabaile) «dimineațata, dis de dimineață, de cu vreme». Dimineațata văcaru sabașlea ișă (dimineațata văcarul de cu vreme ieșea).
- napcum* (< mbg. napkun bg. napokon) «ȧarăși, din nou». *Napcum la trimeasi si ară* (din nou il trimese să are); *dinapcum* din nou 12/81; *napcunta* și *napcumta* id. *Napcunta să rudiți* (ȧarăș o să nașteți) 4/9 cf. 7/20.
- La afară de acestea mai sunt câteva formate cu sufixul -ta, despre care vezi Obs. ad § 50—52.
- dimineațata* «dimineațata». Vini dirip dimineațata, l'a scurnl frațil' (veni tocmai dimineațata, deșteptă pe frați) 9/55, cf. 17/7, 8/42, 10/85; *dimineațta* 1/44 cf. 24/8, 10/9, 2/28; *dimineasta*. *Căn si sculă dimineasta* 3/70,
- mȧnca* «înainte, altă dată», (din mai ainte (CDDE 882), acelaș cu istror. *măce*.

moșnista «a doua zi, ziua următoare». Moșnista încă di la pruvidearea 2/88. *Ca işpră moșnista* 17/56, cf. 4/25, 16/55. Moșnista dimineața (a doua zi dimineața) 17/56. Și: *montiza* cu același înțeles și mult mai des întrebuințat. *Montiza dimineața* (a doua zi dimineață) 17/41, cf. 10/69, 3/74, 9/82, 13/85.

poimșnista «în ziua de poimăine». Zisi si vină *poimșnista* să li lę lucrili 4, 5/20; *poimontiza* id. *Ier l'-u deadi și poimontiza si l'-u lea*.

searta «seară» Ca vini di cătră *searta* (în spre seară) 3/69, cf. 5/8, 5/33, etc.

§ 129. 3. *Adverbe de mod.*

cum (< quomo(do)) «cum». Cum, mul'ari, si fac? 11/81, cf. 25/31, 16/38, 5/68. Compus: *cacum* (ca-cum) 12/6; *niți-cum* «nici-de-cum, de loc.» Nu si poate niți-cum 14/77.

șă (< a + sic) «așă». *Cum putuș, șă vă mintșunaș* 7/37, cf. 1/III, 6/10, 6/55, etc. (Huma și Țarnareca) și id. *Delmi că și, mâni s-nă li răzminim lucrili* (dacă-i așă, mâine să ne schimbăm lucrurile) 9/69, cf. 5/68, 9/66, 4/31 etc. și *și* id. *Cum aș innaș jël' șiși* (cum umblau așă) 20/72, cf. 4/71. Sub influența acestei din urmă forme și: *șafi* (în loc de șa) *Ai delmi șafi cu noș și tu* (hai dacă-i așă) 12/7.

bini (întrebuințat foarte rar; în locul lui se întâlnește *bun*). *Bini ma moartea nu ubideăști că-i bun ili nibun* (bine însă moartea nu căuta dacă este bine sau rău) 2/1, cf. 39/65, 5/72, 5/85

priună (împreună) *Și ișo si vin priună cu voș* 1/56, cf. 3/8, 6/27, 25/68, 23/78, 11/79, etc.; *dipriună* «împreună» *Vineă si doarmă dipriună cu sor-sa* 13/64

dinduară (di-ună-ură) «de-odată, dintr'odată, imediat, la moment». (Se întrebuințează aproape totdeauna precedat de prepoziția «din». *Iel din dinduară lăgo cola* (el imediat alergă acolo) 11/7, cf. 2/16, 14/28 (Huma și Țarnareca) *dinduară* id. *Djunașară si feasi un munt* 7/64, (Liurnița) *dună-ură* id. Bucuruș dășcl'isi djunașară puarta 16/73.

cătilin (câti-lin), «încet, încetinel» *Cătilin, cătilin, unea-căti-uneac* la ridicu (încet, încet, puțin câte puțin îl ridică) 9/77, cf. 6/16, 3, 31/39, 18/86, etc. Și: *cătalin*, id. 5/11. *cătiroș* (câti-rș) «repede, tare, sănătos». *Ca trăgnă lupu mai cătiroș, căzū ân vir* (când trase lupul mai tare, căzū în baltă) 8/30.

l'umintrea (< alia mente) «altfel, almintrea». *L'umintrea nu putem fașiri* (altfel nu putem face) d.

curon (< currendo) «curând». *Fu așăpată di cușot și curon si răslăbi* 18/40. (Țarnareca) *curun* id. *Curun si mi friș* 20/68, cf. 9/66. Și: *curundu* (aromânism) 17/64.

uneac (un-leac) «puțin». Să ampl'um *uneac* apu 4/16, cf. 15/31, 2/39, 2/55. Compus: *uneac-căti-uneac* «puțin câte puțin.» 6/81, cf. 4/39, etc. Diminutiv: *unetșcut*. Și: *neac* (precedat de «ni»). Lă mini nu-n' deadiră ni *neac* carni (mie nu-mi dădură nici puțină carne) 6/54, din care apoi și *nineac* «puțin».

nu (< non) «nu». *Vizură și nu vizură* 6/53, etc., etc.

dăncă (< adancus, -a, -um. Puș. EW. 25) «dănc» (întrebuințat numai în Țarnareca, încolo în toate celelalte comune *zlaboc* (< mbg. *zlaboko* bulg. dlăbok). *Prizneă și vez căt sän dăncă* (uită-te și vezi cât sunt de adănc) 28/68. (Despre a final cf. § 133). În dialectul aromân, cuvântul există ca adj. *adăncos* și ca substantiv *adăncare*: Adăncarea și n' iluirile al Dumnidză. *Cod. Dim. in Jahresb. IV* 26, 6/9.

scunșos «în ascuns, pe ascuns». *Scunșos si dusi după ia* 11/94.

ancă și *ăncă* (< unquam. Puș. EW. 304) «încă» *Lș ancă noș ascher* (luă încă nouă soldași) 14/79, cf. 2/12. Foarte des și *angă* id. *Trăit-am mult, angă unș si trăim* (răbdat-am mult, să mai răbdăm încă puțin) 14/29, cf. 2/29, 1/55, 4/58, 7/59, etc. (În Cupa și Țarnareca) *inga* id. *Ari încă un moș* 13/66, cf. 33/65, 5, 14/69, 5/70. (Mai rar) *inga* id. *Si trăim inga unș* 8/29.

dustur «destul». *Dș-n' dustur beři pân la mirindi* (dă-mi destulă băutură până la merinde) 6/91. *Și iș-l' deadi dustur* 7/91.

dosta (< bg. *dosta*) «destul». *Nu ra dosta și poarca pirdură. tucu...* (nu eră destul că pierduseră poarca, dar...) 12/84. *Dosta durmăș* 16/7, cf. 12/57, 694, 789, etc.

culaj (turk, kolaj) «ușor». *Di fișta lucru aș culaj ca să ti scap* (ușor este ca să te scap de lucrul acesta) 3/38. *Nu ari culaj* (nu e ușor) 12/66.

pără (gr. *πάρα*) «prea, cam». *Nu pără l'i si duș bun* (nu-i prea merge bine) d.

ghÿua (< turc. gjua, bg. ghioa) «adică, parcă, ca și cum». *Tata-su si ănturno ghÿua s-la scăpă* (tată-său se întoarce parcă să-l scape) 10/15, cf. 821. Foarte des și *ghÿuamiti* id. *Ghÿuamiti nu știă* (se faceă ca și cum n'ar fi știut) d.

ghÿutș-beleă (< turc. güdž-belea «grea întâmplare sau nenorocire») «în fine, în cele din urmă, la urma urmei». *Ghÿutș-beleă și chÿupu si frănsi di curtulisi lupu* (în cele din urmă se sparse și vasul de pământ, de scăpă teafăr lupul) 14/72.

tucu (< bulg. tuku) a), «numai». *Rau ună-uară nouă fraș și veay tucu ună soră* (... și aveau numai o soră) 1/51, cf. 6/37; b) numai că, îndată, dintr'odată. *Și tucu prucurară ară apă* (și numai că începuseră să curgă apă) 36/31, cf. 4/31, etc..., c) mereu, tot mereu, într'una. *Umu stăteă tucu casă* (unul mereu stăteă acasă) 1/71, cf. 8/36.

aer (turcism întrebuințat după negațiunea «nu», ca să o întărească și mai mult). *Tu nu laș vrind șărvetă...!* — nu aer, *șo nu știu* (nu luași vre-o șervetă...! — nu, deloc, eu nu știu) 4/42.

barim (< turc. bari) «cel puțin, barem». *(Du-nă) până casă barim* (du-ne, cel puțin, până acasă) 4/58. Și: *bari* 33/65, 13/66; *berim, beri* id. *Nu putuș beri si-n' la trimeș* 9/51, cf. 2/50, etc.

bașa (turcism) «cam mult, aproape mult». *Bașa vacoț am, no-am măncat* (este cam multă vreme de când n'am măncat) 5/91, cf. 2/63. Compus: *zbașa* (za-baia) id.

odvam (< bg. odvai, influențat de *edvam* cu acelaș înțeles, sau chiar direct din bg. *odvam*) «abia». *Io odvam ti purtam* 8/13. Și: *udvaș* (< odvai). *Udvaș un ŷom jungl' o* 35/2. Și foarte des: *idvaș* id. ef. 11/7, cf. 11/29.

vichim (< mbg. veke) «în fine». *S-nu s- facă vichim mai mult* (nici nu se poate, în fine, mai mult) 8/73, cf. 2/5. Și: *vichi* 16/79, cf. 12/39.

opacu (< bg. opak) «pe dos, pe dindărăt». *Aș li ligo moșmili opacu* (ii legă mâinile pe dindărăt) 9/7. Și: *opucu* 6/67.

belchi (turcism belki mbg. belki) «poate». *Belchi si-u tăltșos lamn'a* (poate o săucid...) 2/74, cf. 7/19. Foarte des și *beșchi* id. *Să ti mușcă beșchi* (poate să te muște) 2/12, cf. 14/9.

blazeș (< bulg. blaze) «ferice». *Blazeș-l' la fișta ŷom* (ferice de omul acesta). Și: *blazeșniș* întrebuințat și ca adjectiv id. *Blazeșniș sa tătoņ'l'i cu fișor pricupsniș* (fericiți sunt părinții cu copii pricopsniți) 473.

sadi (< turc. sade, salt) «numai». *Aș lă sadi ună băltișcă* (și luă numai o secure) 9/71. Forma cea mai întrebuințată este: *săldi* id. *Săldi cănăl' rămăneă, tunșea q'l'dădeau* (numai când îi rămăneă) 3/65, cf. *43, 17/19, 24/31, 16/56. Foarte des și *saldea* 18/73; *sal* id. *Sal țel sirumaylu* (numai săracul acela) 4/65, cf. 6, 26/65.

nașile (turcism) «degeaba», în zadar». *Nașile viniș până ŷa* (de geaba veniș până aci) d. *nitșcum* (< bg. nitșkum) «cu fața la pământ, pe burtă». *Fo-ți nitșcum* (pune-te pe burtă, etc.) d.

alix (turcism) «la fel, întocmai». *Alix ca capra zbiră* (zberă întocmai ca capra) 5/23, cf. 4/11. Și: *anlix* id. *Vea un ascher anlix ca fișoru* (eră un soldat întocmai ca băiatul) 16/39; *asli, ilix* id. *Iliz ca țel* (întocmai ca el) 13/79.

pișim (< turc. peșin) «mai întâiu». *Mai bini pazardi pișim di coș cavgă dănăpoș* (mai bine întâiu să ne târguim decât la urmă ceartă) 121, cf. 7/11, 2/68.

slojnic (din *slojnu* < bulg. složen) «jos, apus» d.

itș (< turc, itș) «deloc». *Umu itș nă la ari locu* (unul nu se găsește deloc) 2/54, cf. 4/54, etc.

Șichirè (turcism așikjare) «pe față». *Si l'a utrues că cu jungl'area mai dă șichirè* (să-i otrăvesc căci cu înjungherea este prea pe față) 10/85.

tislim (turcism teslim) în expresia: *la feasiră tislim* = îl predară, îl dădură gata. d.

tamam (turcism tamam) «tocmai, just». *Tamam anșo dă peăștiri* 3/45, cf. 1/6, 8/3.

Și: *tam*, id. *Nu ra tam la criel* (nu eră în toate mințile) 2/6, cf. 1/6, 3, 14, etc.

Observațium. Dintre adverbele de loc forma *jos nu se întrebuințează decât numai în unire cu *di* sau *ăn*: dijios, ănjios. În privința aceasta, dialectul meglenit se aseamănă cu dialectul aromân. Și aci lipsește un *ghjos; avem numai *dighjos* construit mai mult cu verbele care arată o stare, și *ănghjos* (mișcare). Deși la *cătiroș* există amândouăle compo-

nente, la *cătîl' in* lipsește cuvântul din urmă (lin). Forma *dustur* pare a fi aceeași cu «destul»; n final pentru l s'ar putea explica sub influența verbului *satur*.

PREPOZIȚIUNEA

§ 130. Avem următoarele prepoziții:

ân (< in) «în». Cu înțeles local. *Chimisi să si ducă ân vrin cătun* (porni să se ducă în un cătun) 1/13, cf. 7/3, 2/23, 2/28, etc. Cu această întrebuintare are și înțelesul de «între». *Ân îel' vea un ascher anliz ca fițșoru* (între ei eră un soldat întocmai...) 16/39. Cu înțeles temporal: *Iezl'i si joacă ân iarnă* (ieziile se joacă iarna) 9/19. Acu-i ân iarnă (cu toate că-i iarnă) 7/3.

antri (< inter) «între». *Un birbeați antri doț munț* (un berbec între doi munți) *61. Și (mult mai des): *antru* id. *Ca si antră antru munț, si pțară* (când va intra între munți, va pieri) 18/40.

cutru (< contra) «către, la, spre». *Si pucăto țela cutru boi* (se uită acela la boi) 6/55. *Si feasi maț cutru îel* (se dete mai în spre el) 19/33. *Di cutru seară* (din spre seară) 11/77, cf. 5/1, 8/20, 12/81 (Huma) *cătră* 3/69.

cu (< cum) «cu». *Cu oți* 3/8. Cu ghijață 279.

di (< de) «de» (arată proveniența). *Al' vini carti di la ampiratu* 8/48; (materia): *Cumat di furlină* (bucată de aur) 272. *Fustan di mătasi* 3/XI. (In unire cu infinitivul arată scopul sau destinația). *Ți lucru am di fațiri* (= de făcut) 4/85. *Di mărtarea* (de măritat) 9/49, cf. §. (Pus înaintea unui nume propriu servește pentru exprimarea genitivului). *Asan di Cole* (= Asan al lui Nicolae) Tot așa și înaintea pronumelui: *Țista urman ai di toț* (pădurea aceasta este a tuturor) 16/6. Din această funcțiune s'a desvoltat înțelesul «pentru». *Are loc feastă seară di mini* (este loc, astă seară, și pentru mine) 7/47. *Sam vini di un lucru* (am venit pentru un lucru) 10/43, cf. 3/25. La compararea adjectivelor înlocuește particola de legătură «decât» din dialectul dacoromân. *Ari maț milnic di il'* (există ceva mai drag decât un fiu).

di (din). *Pisocu di vali* (nisipul din vale) 4/XVII. Și: *din* întrebuintat mai des când după el urmează un cuvânt care începe cu o vocală. *Unu din îel' al' zisi* 2/69. Dar și înainte de un cuvânt care începe cu o consonantă. *In din păsăriști* (vin din târg). În Țârnareca *ditru* (ca în arom.) *Ugol' mi scorniș ditru somn?* (Mereu mă deștepți din somn) 17/68.

dintru (< de-inter) «dintre, din» (numai în Țârnareca). *Țerbu cându chicăsi dintru munță că sor-sa si mărită* (cerbul când auzi din munți că...) 24/64. Pentru compusele lui *dintru* cf. § 131.

disupră (< de supra) «deasupra». *Calu la lășo disupră di cătun* 12/82, cf. 15/75. Și *disupru* 14/82.

dupu (< de-post) «după». *Nu ti day dupu umineț și ti day dupu ușineț* 6/V. Și: *după* id. După unele vacoț (după puțină vreme) 5/40; (în Țârnareca) *dăpă* id. *Dăpă noșă an'* 4/65 cf. 16/64.

fără (< foras) «fără». *Am trei ȳali, sa fără cur* (am trei oale, sunt fără fund) 3/54. Și: *făr, fôr*.

la (< illac ad) «la». *Lapti țer di la tini* 15/9. Servește pentru formarea dativului la subst. și pronume: *La pădar al' ra frică* (îi eră frică pândarului) 11/10. *Să-n' spună la mini* (să-mi spună mie) 11/19. Ține locul lui «a» din dialectul dacor. în expresia «miroase a ceva». *La țet miruseaști la bătizat ȳom* (lui îi miroase a om botezat) 8/80. *Miruseaști lă scrum* (miroase a scrum), etc., cf. 4/III.

lângă (< longum ad) «lângă». *Ia ra ȳăzută lângă ună țșăsmă* 8/73, cf. 16/9, 4/13. *mădă* (mbg.) «afară de» (Numai în expresia) *Di mini s. di tini mădă* = afară de mine s. de tine 13/69.

mighiu (mbg. meghiu, bg. meždu) «între» (întrebuintat numai în Țârnareca). *Am ună sădri mighiu doț ȳamni* (am o judecată între doi oameni) 13/65.

până (< paene-ad) «până». *Până emua mancă di la toate casili* 11/73. Și: *pân* id. *Pân la marea* 3/30. Compus: *pândi* (până di) 10/24.

pri (< per) «pe, în». *Fitsoru ca si pusi pri per, strigă* 6/26. (In Țârnareca) *Prit(u) «pe la» As treacă priu răscreșniță* 41/65. *Prițe* (pri-țe). *Prițe iel țired s-ti mănăncă* (pentru că voia să te mănânce) 10/36, cf. 6/78. În afară de înțelesul de mai sus, se întrebuințează și în locul lui «la». *Si dusiră pri pulată* (se duseră la palat) 13/19. *Vini pri rutșoc* (veni la s. pe la prânz) 3/8. Și: *pră* id. *Si dusi pră la toati agrili* 1/91.

pristi «peste». Are aceleași două întrebuințări ca în dialectul dacor., local și temporal. *Al' trasi undă pristi cap și ay jungl' o* 14/73, cf. 6/7, 7/70, 15/72, etc. Cu înțeles temporal: *Si sculo pristi nopti* (fitsoru) 23/8, cf. 7/55, 21/68.

Stri și *stră* (< exter, -a, -um) se întrebuințează numai în Țârnareca cu aceste două înțelesuri: a. «pe». *Feata si suia stră undă tupolă multu naltă* (fata se suia pe un plop foarte înalt) 14/64. *Feata di stri tupolă* (fata de pe pleop) 23/64. *Sui-ti stri scamnu* (suie-te pe scaun). *Analică stri cal* (... pe cal) 35/65, b. «peste». *Imnă și deadi strî trei f aș* (umblă și dădă peste trei frați) 7/6. Și. *strin* (stri-ân) id. *Poia nearsi șidzū strin țarlui stol* (șezu pe scaunul împăratului) 28/68.

sub (< subtus) «sub». *Vișū un șarpi ū si tricleă sub undă ropă* (... sub o piatră) 1/76. (In Țârnareca) *săptă* id. *Sinu, săptă direc li b gă* (fiule, bagă-le sub stâlp) 3/66. Prescurtat și: *su* în numele de loc. din Lugunța: *Su-deal*.

tri (< intra). Are două întrebuințări 1. Prepos. «pentru». *Duș leamni tri țarița si speală?* (duci lemne pentru împărăteasa) 11/65. 2. Conjunțiune: *An' duș leamni tri si spelă?* (imi aduci lemne ca să spal) 11/65, cf. 11/69. Și: *tră, tă* (ca în arom.).

tru (< intră) «în» (întrebuințat în Țârnareca). *Si angrușo tru cuproia* (se îngroapă în gunoi) 16/68. *Tru ay țarlui casă* (în casa țarului) 10/66, 18/64. Și: tu cf. 2/38. Compuse: *ditru «din»*. *Toș uamnnil' ditru țaruștimea* 18/64; *pîtru «prin, pe»*. *Pitru cāl'ur* (pe drumuri) 10/65, cf. 18/64.

Observațiuni. Întrebuințarea lui *ân* cu înțeles temporal: *ân iarnă* în loc de *iarna*, se găsește și în limba bulgară. Aci avem aceeași construcție: *vă lëtoto dnitě să dālzi* (vara zilele sunt lungi) în loc *lëtoto* (fără *vă=sn*); *vă zimata* (iarna), etc. — Formele *delchi* și *dilchi* pentru *delmi* trebuie să se fi născut sub influența sau cu încrucișarea formei *belchi* «poate» sau *beičhi* cu același înțeles. — Prepoziția *pri* cu înțelesul de «la» trebuie să fi fost influențată de aceeași prepoziție din limba bulgară *na*, având amândouă înțelesuri ca în dialectul meglenit. — Cu privire la originea formelor *stră, stri* care sunt întrebuințate în Țârnareca, prin urmare pot fi considerate și ca aromânisme, *Richard Kurt* (Der Gebrauch der Präpositionen im Rum. in Jahresb. X, p. 569), discutând originea lui *peste, prespre* din dialectul dacor. și voind să arate că un *prespre* ar fi existat odată și în dialectul aromân, îl derivă din *super*; acest *super* ar fi dat **spri, *spi* care ar fi ajuns — fără să spună însă cum — *stri, sti*, așa cum se aude azi în dialeetul dacoromân. Acest *sti* a înlocuit, mai târziu, forma mai veche **spri*, după cum *pisti* a înlocuit odată *prispi*. Pentru dovedirea existenței formei *spri* aduce ca dovadă prepoziția *sprima*, pe care o coinsideră ca o formațiune din *spri + ma*, fără însă să ne spună ceva despre originea părții din urmă, *ma*. Originea lui *stră-stri* a fost arătată de Meyer-Lübke în *Zeitschrift f. O. G.* p. 769 din 1891, iar existența unui *spri(spi)* presupusă de autor pe baza formei actuale *sprima*, n'a putut să existe, deoarece aceasta din urmă este un bulgărisim în dialect, cu o întrebuințare foarte, foarte restrânsă, aceeași cu *sprēma* din limba bulgară și sinonim cu *sproti* din aceeași limbă, însemnând «în față, vis-a-vis». Intrucât însă *stră* în Țârnareca ca și în dialectul arom. se identifică, ca înțeles, cu *pisti* (peste), deoarece se poate spune *stră cali* ca și *pisti cali* cu același înțeles de «peste drum», amândouă trebuie să plece de la același cuvânt fundamental *extra*, care a putut căpăta chiar în limba latină înțelesul de «dincolo de ceva» și, de aci apoi, acela de «deasupra, peste». Acest *extra* care, singur, a dat pe de o parte *stră, stri*, păstrat numai în Țârnareca și dialectul aromân, cu înțelesul de «peste, pe», atunci când era întărit de prepoziția *per* în *per + extra*, putea, pe de altă parte, să de

preste > *peste* > *pisti* cu înțelesul lui *stră*, așa cum există în toate dialectele. Așa dar, evoluarea înțelesului «afară» până la «peste, pe» s'a întâmplat deja în forma simplă *extra* și reflexul *stră*, *stri* este o dovadă despre aceasta. Forma *tri* întrebuițată la Țârnareca este pentru *tră* din dialectul aromân. Acest *tră* care se aude și în Țârnareca, însă mult mai rar, a ajuns.la tri (cu i pentru ä) sub influența lui *di*, cu același înțeles, și a altor prepoziții terminate în i. Forma *tră* nu poate fi derivată din *trans* (Pap., Scr. Arom. p. 253), căci la aceasta s'ar împotrivi și înțelesul. Mult mai nemerit ar fi *intra* (Richard Kurt, o. a. 576), căci atunci am vedeă în forma *tră* aceeași vechime și aceeași formațiune față de forma dacor. *pentru* < per intro, ca în *stră* arom. față de *peste* < per extra dacoromân.

CONJUNCTIUNEA

§ 131. Avem următoarele conjuncțiuni:

acu (<bulg. ako). Se întrebuițează ca adverb și conjuncțiune: «dacă». *Ter si sirbes acu ari loc* (vreau să muncesc dacă este loc) 11/15. «Cu toate că, deși». *Acu -i än iarnă* (cu toate că este iarna) 7/31. *Acu că nă leaș* (cu toate că ne iai) 4/58. *Și acu «chiar dacă» Tu și acu «antitez, să zii «nu știu»* (tu chiar dacă înțelegi...) 3/21. *Și: cu id. Io cu sam zadurmit, tu... s-mi dișteș* (eu dacă voiu fi adormit...) 5/34, cf. 8/31, 2/32; *icu id. Icu tușoș, cațd un lil'ic di-l scup trei yor än rost* (dacă tușești, prinde un lileac și scupă-i de trei ori în gură).

ama (< turc. amma) «însă, dar». *Un yom mult jumi vea, ama nu știu cum fesiřd di la tãltsõrã* (eră un om foarte voinic, însă nu știu...) 45/2. *Și: ãmã id. ãmã țarlu al' gri* (însă țarul...) 23/65, cf. 2/28.

ami (< bg. ami) «însă, dar». *Ami cari si si ducã si lea põini* (dar cine să se ducă...) 4/55, cf. 10/19, 6/22. *Și: mi id. Mi cari va zisi?* 4/55, cf. 2/3, 6/36, 3/38.

arã Se întrebuițează neaccentuat cu a inițial de multe ori trecut în ä, sau cu ä final căzut, și accentuat. 1. «iar». *Sivbi un an și aș vin, arã țela dedu aș zisi* 13/2. *Și: ar id. Pul' u țe-i pul' și domni-l' dã, ar la yom* (puiului care este puiu Dumnezeu îi dă, dar omului) 392. 2. «iarăș, din nou». *Din timp än țista vacoț io arã să vin* (la anul pe vremea asta eu iarăș am să vieu) 13/2. În Țârnareca pe lângă *iarã* 5/64, 35/65, 6/68, se mai aude și *erã id. Tunțea erã vea muritã aș țarlui fitșor* (iar atunci murise fiul țarului) 10, 11/66, cf. 13/66.

ași particulă în funcțiune de conjuncțiune pentru introducerea parataxelor. Se aude mai des la Huma în locul lui *di*, care se întrebuițează în toate celelalte comune: *Ași si dusi, ași la rupșii... căti unã mearã... ași si dusi și țel*, etc. 16/19, cf. 1/69, etc.

ca și *cã* (< quam). Are mai multe înțelesuri, după funcțiunile ce ocupă, 1. «ca, întocmai, la fel ca». *Sã ni fașim ca zadurmit* (să ne prefacem ca adormiți) 4/24. *Ca'n cotșinã rãnit* 148. 2. «Când». *Ca vini bura, la sãri fitșoru la marzini* (când veni un val de apă, îl împinse pe băiat la margine) 5/23, cf. 7/6, 1/17, 2/32, 2/35, 2/36, etc. 3. «după ce». Cu acest înțeles înlocuște construcția participiului prezente. *Ca amnarã, amnarã drumu, baturã p̄ri un cõini* (umbland pe drum, întâlnirã un câine) 6/12, 26/32, etc. 4. (mai rar) «câte». *Fitșoril' rupșirã ca unã mearã* (bãieții rupserã câte un măr) 13/19. *Compus: cacum* «intocmai ca, la fel ca». *Cacum aș țeastã chioșã* 12/6 *ca-cum-ca* «cum că». *Dãro unã carti ca cum ca cõta sufliți tãltsõ* (fãcũ o scrisoare, în care spunea, cum cã atãtea suflete ucise) 3/16. *Caçon* «ca și cum, ca și când». *Caçon mo la ved* (ca și cum îl vãd acum) 15/4.

cã (< *qua p. quia) «că, căci, pentrucă, fiindcă, deoarece». *Nu ti pot scundiri cã la țel mirusești la bătizat yom* (... fiindcă lui îi miroase...) 8/80. *Sã nu ti pucaț än sus, cã sã-ț cadã șpin* (... fiindcă o să-ți cadã spini) 5/30.

cari și *cãri*. Intrebuițat numai în Huma și Țârnareca în locul lui *ca, cã*, cu următoarele însemnări: 1. «când». *Seara cari si ti culțã, si beș trei yor än unã țicfã* (seara când o să te culci...) 2/70. *Țea tipsișã cari aș ancãlicã* (când o încãleacă) 8/66, cf. 5/67, 5/68. 2. «dacã» *Cari si țer si fudz, poș*, (dacã vrei să pleci, poți) 6/39.

cu (< con) «cu» *Tșair cu iarbã* (câmp cu iarbã) 7/69. *Cu oșli* 3/8. *Cu urdin* (cu rândul) 10/84, etc., etc.

demi (mbg. *demi*) «fiindcă, deoarece, în cazul când, dacă». *Demi că țor moșni ari, ma bun la sta ȳa* (fiindcă sunt astfel de chinuri...) 13/1, cf. 6/8, 6/10, 5/66, etc. Și: *delmi, dermi, dimi, dirmi, delchi, dilchi. Ei dilchi n'-aȳ traz, nalet si ȳeș* 13/68. *Dilchi mi 'ntreghȳ si aș spun* 2/66.

di Servește la introducerea parataxei ca în dialectele dacor. și aromân: *Na țeasti carpulin', ȳa-li di li spealȳ* (... ia-le de le spalȳ) 18/82. *Ișo anghelu din țer di-l' zisi* 1/12. *ȳi dȳraș di li deadiș* (ce făcuș de le dȳduși) 6/60, cf. 2/3, 2/13, 6/19, 2/22, 2/31, etc. *dali* (< bg. *dali*) «sau». Mai ales în *dali... ili*, sau... sau. *Cașcu țșȳrop țer tu ȳta, dali roșii ili morchi* (ce fel de ciorapi vrei tu Itu, sau roșii sau) 4/XI.

dȳte (de ce). *Dȳte nu la știȳ ȳo țoȳ bȳrbat* 10/49. *Dȳte nu ziț țivȳ* 9/49. Și: *dȳți id. Dȳți cȳnș ȳa lișiȳ?* 8/30;

dȳțea (di-țea) «deaceea». *Lisița aț vea mintșumat, dȳțea feasi nȳet si-ș scoatȳ inatu vulpea li mintșe, deaceea se hotȳri sȳ-ș scoatȳ necazul* 21/27.

dintri «pentru, din cauzȳ». *Fitșoril' n'ȳ-l' mȳncȳș dintri țini* (mi-am mȳncat copii din cauza ta). Compuse: *dintri cȳ și dintru cȳ*, pentru cȳ, fiind cȳ. *Nu bȳgaȳ tru minti, dintri cȳ vreaȳ sȳ-l' dȳungȳ fitșoril'* (... fiind cȳ voiau sȳ ajungȳ) 8/64. *Stȳpȳnu dintru ca si spunȳ lu fitșor agrili, la lȳ* (stȳpȳnul pentru ca sȳ arate...) 1/41 *dintri ți dece*, pentru ce. *Dintruș si mi encl' idȳș, ȳo si fac daviȳa* 17/18, cf. 25/18.

Dupu țȳȳ «dupȳ ce». *Dupu țȳȳ si așțileasirȳ, la zgȳrȳpirȳ anuntru* 4/73, cf. 6/73.

em (turcism, și în mbg.) «și» mai ales în *em... em «și... și»*. *Fȳața mpȳvinitȳ, em prȳgȳlbinitȳ* 1/VI.

ȳa... ȳa... (turc. *ja... ja*) «sau... sau...» *Ia cȳțșuȳa si u aflȳș, ȳa țoc si ti faț* (sau gȳșești cȳciula, sau sȳ pleci de aici) 4/75. *Ia mor, ȳa l'-u rȳșplȳng* (sau mor, sau țmi scot necazul, țmi rȳzbun) 629.

ili (< bg. *ili*) «sau». *Nu rȳdeȳ vrin fitșor ili vrinȳ featȳ* (nu nȳșteȳ vreun bȳiat ori vrec fațȳ. *ili... ili «sau... sau»*. *Ili si u șparzim, ili nu si fațȳ* 11/29.

nișȳ (< neque) «nici». *Iel amu nișȳ un fag nu puteȳ sȳ ardȳcȳ* 14/16, cf. 5/4, 1/15, 15/41. *prișe* (pri-țe) «fiind cȳ». *Mȳnȳncȳ-la tu cmo, prișe iel țirea s-ti mȳnȳncȳ* (mȳnȳncȳ-l tu acum, fiind cȳ el voia sȳ te mȳnȳnce) 16/36.

trȳ țea «deaceea». *Veaȳ mari mirac sȳ rȳneascȳ un porc... trȳ țea grirȳ* (aveau mare plȳcere sȳ hrȳneascȳ un porc, de acea...) 2/64.

tucu (< bg. *tuku*) «dacȳ, numai dacȳ». *Tucu si -n' li facȳ țeasti țșȳfȳ dȳmnu ȳoi, cari si treacȳ nu la las nȳdat* (dacȳ Dumnezeu mi le va face...) 3/31, cf. 4, 15/31, 2/56.

Observaȳiuni. Particula *așȳ* pare a fi adverbul *aci* (< *eccum hic*), care s'a pȳstrat în dialectul meglenit numai în aceastȳ funcȳiune, din întrebuintȳrea obișnuitȳ și în dialectul dacoromȳn în fraze ca: *aci se joacȳ, aci rȳde, aci plȳnge*, etc. Forma *cari* întrebuintȳtatȳ în ȳȳrnareca și Hȳma este aceeaș cu arom. *cara*. Vocala finalȳ ȳ pentru a în poziȳie neaccentuatȳ, se datorește prin analogie, cu celelalte conjuncȳiuni ca *di, dali, dintri*, etc. În ce privește originea lui *cara*, ea nu trebuie cȳutatȳ în *ca + are* (Pap. S. R. 199), cȳci, din punctul de vedere sintactic, n'ar avea nici un țnteles,¹⁾ ci mai de grabȳ din *cȳ + erȳ*. Aceasta se dovedește și prin expresiile conjuncȳionale *seastȳcȳ* (si + easte + cȳ), *șfurcȳ* (si + fure + cȳ) toate cu țntelesul de «dacȳ», în care elementul verbal component nu este de la verbul *a veȳ*, ci de la *a fi*. Dealtfel, aceastȳ derivaȳiune nu țntȳmpinȳ dificultȳți nici din punctul de vedere formal, de oarece un *ca + ara* (< *ȳra*) pentru dialectul arom. și un *ca + ra* pentru cel meglenit ne-ar fi dat forma actualȳ *cara*.

INTERJECȳIUNEA

§ 132. Mai toate interjecȳiunile, afarȳ de una douȳ, sunt aceleași care se întrebuintȳteazȳ la toate popoarele balcanice. Dintre acestea, în dialectul meglenit avem urmȳtoarele:

aman (turcism). *Aman, țe bun țer si-ț fac?* 4/85.

¹⁾ Vezi expunerea amȳnuntȳtȳ a lui N. Drȳganu despre *cara* în *Dacoromania*, III, p. 275.

anasana (turcism: anna-sana... mama-ta). *Anasana, țișta si-î la spargă lucru la minî și bam... cu tufeacu* (mama lui, țișta să-mi strice mie treaba..) 8/57.

ah! Feata tucum stricnî la buric, «ah», zisi, «te mi mintșunaș» 32/51.

aferon (turcism) «aferim». *Ampiratu a' zisi: «aferon la tini!»* 6/77.

așosom (turcism aškolsyn < așik-olsyn) «bravo». *Așosom il' lu ampîrātu* 6/34.

aș strigăt ce se întrebuițează când vrea cineva să oprească catării. (La Oșani) *mutși*, (d).

bra «bre» (cf. bg. serb. *bre, be*, alb. *bre* gr. *Brē* și *μπρē* toate din turc. *bre*). *Bre țișta vrin chîtip pîti si iđ* 13/15, cf. 11/65. Și: *bri* id. *Trașu bri, milu la mamu* 1/VII, cf. 2/20, 2/25; *bra* id. *S-la anclîdim bra cđ na mintșunđ* 2/13; *abra* id. *abra deadu* 12/66.

ba («bulg. ba). Se întrebuițează înaintea negațiunii *nu*, pentru mai mare întărire.

Ba, nu virușes, si ducđ.

biru. Se spune tinerilor făcuți bine și voinici, ca semn de admirare. *De biru, de!* 47. *căvaș* (ca-vai) «vai». *Căvaș dî el fachiru*. Derivat: *căvașnic* «sărman, biet». *Las-la căvașnicu cđ-i duscăpat* 246.

chirata (din ngr.) încornoratule, păcătosule. Se întrebuițează și ca nume. *A chiratđuli ți fășes.*

hei «hei». *E hei, țe daș, țea leaș* 194.

idi... dei... Idi deaduli, dei (hei, moșule, hei!) 11/56.

jimito (bg. *jimito* din živ-mi-to) «zău». *Nu voș pari, jimito, zisi fișoru* 6/78. Și: *jimito* id.

mara «măre» (ca și *bra* în toate limbile balcanice). *Mara Grăpiș-la curșon* 17/18, cf. 26/6, 15/16, 7/24, 10/50. Și: *mări* id. *Nu știu, mări babu, jundi sa cămetili* 2/85, cf. 6/11; 25/6, *mari* id. 12/VII, *mer* 167.

na «na». *Na fești cărpulin' șa-li dî li spealđ* 18/82. cf. 16/4, 3/9.

oh. Tela bărbatu stini oh! oh! 2/21.

oș «hei». *Oș deaduli, bra* 12/56.

oli. Nu-n' dōnđ găulē Trașu, oli feați multi ari (nu-mi duce grija Traiu vai, fete multe sunt) 6/VII.

ora «hei». *Ora mamu, nu-ari un-dou-trei tufeaș* 2/54.

ors. Și țeș cđ-l' feși «ors» djuđdoarā la ardico 12/7.

ptu «pfui». *Ptu, căcat, ptu...* 9/21.

ulandșam (turcism: ulun-džam «băiețelul meu») «dragul meu». *Bra, ulandșam no-ari feașđ seard loc șa đn tream si dorm?* 15/56.